

บรรณคดีดลยพล

ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ ๓

เจ้าพระยาอภัยราชามหายศิขรรมจร ฯ

พิมพ์แจกในงานศพหม่อมเจ้าอรชร

พ. ศ. ๒๔๕๗

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทย ณสะพานยศเส

กรุงเทพฯ ฯ

คำนำ

ด้วยเจ้าพระยาอภัยราชามหายศิขรมทร ฯ (ม. ว. ๓๗ สุกุณ) จะทำการปลงศพหม่อมเจ้าหญิงอรชร ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๓ กรมหมื่นไกรสรวิชิต ปรากฏาจะพิมพ์หนังสือเป็นของแจกในงานศพ จึงมาขอให้กรรมการหอพระสมุดวชิรญาณช่วยเดือกเรื่องหนังสือ แต่จัดการพิมพ์ให้ตามประสงค์ ซึ่งจะบำเพ็ญการกุศลอุทิศผลทักษิณานุปทานแก่เจ้าครอกอาของท่าน เมื่อกรรมการได้รับฉันทอนนั้นแล้ว มาพิจารณาเห็นว่า หนังสือประชุมพงษาวดารได้พิมพ์เป็นของแจก ในการบำเพ็ญการกุศลอย่างเดียวกันมาแล้ว ๒ ภาค คือ ภาคที่ ๑ สัมเด็จพระนางเจ้าพระมาตุจฉา ได้โปรดให้พิมพ์เป็นของแจกในงานศพหม่อมเจ้าदनัยวรนุช ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงษ์ เมื่อปีชวดฉก พ. ศ. ๒๔๕๗ ภาคที่ ๒ สัมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานศพกษัตริย์กุดในปีเดียวกัน เมื่อพิมพ์หนังสือ ๒ ภาคนั้นแล้ว มาตรวจดูยังมีหนังสือพงษาวดารเกี๋ยงอยู่ในหอพระสมุดซึ่งยังไม่ได้พิมพ์อีก ๓ เรื่อง คือ พงษาวดารเมืองบัตถานเรื่อง ๑ พงษาวดารเมืองสังขตาเรื่อง ๑ ทง ๒ เรื่องนี้ พระยาวิชิต (ชม ณะสังขตา) ผู้ว่าราชการเมืองสังขตาได้เรียบเรียงไว้แต่เมื่อยังเป็นพระยาสุนทรานุรักษ์ กับเรื่องพงษาวดารเขียง

ใหม่ พระยามหาอำมาตย์ (หรุ่น) แต่เมื่อยังเป็นพระยาศรีรังสิตเทพ
 ไต่เรียบเรียงทูตเกล้า ๆ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เรื่อง ๓ หนังสือท่ง ๓ เรื่องทักถ้าวมานกอบปรักด้วยประโยชน์สมควร
 จะรวมพิมพ์เป็นหนังสือประชุมพงษาวดารภาคที่ ๓ ได้ อีกภาค ๓ กรรม
 การจึงได้เลือกหนังสือประชุมพงษาวดารภาคที่ ๓ ให้พิมพ์ตามเจตนา
 ของท่านเจ้าพระยาอภัยราชามหายศิขรมจร ๆ

หนังสือพงษาวดารท่ง ๓ เรื่องทพิมพ์ไว้ ในสมุดเล่มนี้ ข้าพเจ้า
 ได้อ่านตรวจคัดออก แต่ไม่ได้ดอบแก้ของเดิม ด้วยการตรวจดอบจะ
 กินเวณามากนัก ข้าพเจ้าจะอธิบายแต่ความรู้เห็นของข้าพเจ้าไว้ใน
 คำนำนี้ โดยใจความ

หนังสือพงษาวดารเมืองบัตตานี ซึ่งถ้าจะเรียกให้ตรงตามกาล
 เวณนี้ควรเข้าใจว่าพงษาวดารมณฑลบัตตานี ที่พระยาวิเชียรศรีเรืองน
 เรียบเรียงตามความรู้เห็นท่มอยู่ในเมืองสงขลา แต่บางที่จะได้ดอบ
 กับหนังสือพระราชพงษาวดารฉบับท่มอบรดเดพิมพ์ด้วย ในตอนเบ้อง
 ต้นเข้าใจผิดหรือยังไม่ทราบความจริงอยู่บ้าง ที่จริงเมืองบัตตานีเป็น
 เมืองชนของสยามประเทศมาตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระร่วง ครองนครคู่ไขไทย
 เป็นราชธานี ชาวเมืองบัตตานีเดิมถอบพระพุทชส์ำสนา ภายหลังจึงเขารัด
 ถอบด่ำสนาอิสลาม ขอทว่าเจ้าเมืองบัตตานีเป็นผู้หญิงนั้น ไม่ใช่เพราะ
 ตกยังเป็นเด็กถอย่างพระยาวิเชียรศรีกถ้าวไว้ในหนังสือนี้ ข้าพเจ้าได้
 เห็นจดหมายเหตุเกำทถายเรื่อง แม่ ทพวกพอกำฝรังซึ่งไปมาค้าขาย
 ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม คตถอดจนแผ่นดินสมเด็จพระ

นารายณ์มหาราชได้จัดไว้ ก่อตั้งขึ้นว่าประเพณีการปกครองเมือง
 บัณฑิตเอกผู้หญิงในวงศ์ตระกูลเจ้าเมือง ซึ่งมีอายุมากจนพ้นเขตรที่
 จะมืบุตรได้ เป็นนางพระยาว่าราชการเมืองสืบ ๆ กันมา ประเพณี
 อย่างนี้ไซ้ ในบางเมืองในเกาะสุมาตราก่อน แล้วพวกเมืองตาน์จึงเอา
 อย่างมาไซ้ ฟังเด็กประเพณีนี้ในชนกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ใน
 ตอนหลัง ๆ อีกข้อ ๓ ซึ่งกล่าวด้วยการตั้งข้าราชการไทยไปเป็นพระยา
 บัณฑิต เมื่อในรัชกาลที่ ๓ ตบอคมจากเรื่องแยกเมืองบัณฑิตออก
 เป็น ๗ หัวเมืองนั้น ความคล้ายกับหนังสือพระราชพงษาวดารอยู่
 เรื่องเมืองบัณฑิต ว่าโดยใจความเป็นดังนี้ เมื่อกรุงเก่าเสียแก่พม่า
 ซ้ำศึก บรรดาหัวเมืองแขกมลายูที่เคยชนกรุงศรีอยุธยา พวกนี้ตั้งเป็น
 อิศร์ ครองกรุงธนบุรียังไม่ได้ปราบปรามลงได้ดังแต่ก่อน มาจนในรัชกาล
 ที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร เมื่อปีมเสงตั้งปีคศก พ. ศ. ๒๓๒๗ พม่ายก
 กองทัพใหญ่เข้ามาตีสยามประเทศทุกทิศทุกทาง เมื่อไทยรบชนะพม่า
 ที่เข้ามาทางเมืองกาญจนบุรี แลที่ลงมาทางเหนือ ตีแตกกลับไปแล้ว
 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มีรับสั่งให้กรมพระราชวัง
 บวรมหาสุรสิงหนาท เสด็จยกทัพหลวงลงไปปราบปรามพม่าทางหัวเมือง
 บัณฑิต เมื่อตีกองทัพพม่าแตกกลับไปหมดแล้ว กรมพระราชวังบวร ฯ
 เสด็จลงไปประทับอยู่ที่เมืองสงขลา มีรับสั่งออกไปถึงบรรดาหัวเมือง
 แขกมลายู ซึ่งเคยชนกรุงศรีอยุธยา ให้มาอ่อนน้อมดังแต่ก่อน
 พระยาไทรบุรี พระยาตรังกานู ยอมอ่อนน้อมโดยดี แต่พระยา
 บัณฑิตขัดแข็งไม่มาอ่อนน้อม กรมพระราชวังบวร ฯ จึงมีรับสั่งให้

กองทัพยกลงไปตีได้เมืองบัตตานี เมื่อตีได้แล้ว ไม่กล้าไว้ ในหนังสือ
พระราชพงษาวดารว่า ได้ทรงตั้งให้ ผู้ใดว่าราชการเมืองบัตตานีก็จริง แต่
เหตุการณ์ที่เกิดภายหลังทำให้เข้าใจว่า ได้ทรงตั้งให้แขกซึ่งเป็นเชลยของ
พระยาบัตตานีเดิมเป็นผู้ว่าราชการเมืองบัตตานี พระยาบัตตานีคน
ไม่ชื่อตรงต่อกรุงเทพฯ เมื่อปีระกาเอกศก พ. ศ. ๒๓๓๒ มีหนังสือ
ไปชวนองเชียงสือเจ้าอหมักก ให้เป็นใจเข้ากันมาค้ำหัวเมืองใน
พระราชอาณาจักร ของเชียงสือบอกความเข้ามากราบบังคมทูลพระ
บาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ต้องยกกองทัพลงไปตีเมือง
บัตตานีอีกครั้ง ๑ ที่ตั้งไทยเป็นผู้ว่าราชการเมืองบัตตานีตามที่กล่าวใน
หนังสือของพระยาวิชเยนทร์ เห็นจะตั้งเมื่อตีเมืองบัตตานีได้ครั้งที่ ๒ น
ต่อมาในรัชกาลที่ ๒ พม่าคิดจะยกกองทัพเข้ามาตีกรุงสยามอีก พม่า
เกิดยกด้อมพระยาไทรบุรี ๆ เอาใจไปเผื่อแผ่แก่พม่าซำคัก เดยยุง
พวกมลายูเมืองบัตตานีให้เป็นขอบถันด้วย ถ้าเหตุเนื่องกันดังกล่าว
มานี้ จึงได้โปรดให้แยกเมืองบัตตานีเดิมออกเป็นแต่เมืองเล็ก ๆ
๗ หัวเมือง แด่ดวงชะวานชอเสียดผู้ว่าราชการเมืองท่ง ๗ ตามที่พระยา
วิชเยนทร์จัดไว้ ในพงษาวดารนี้ ข้าพเจ้าเข้าใจว่าถูกต้อง ด้วยเมือง
สงขลาได้กำกับว่ากล่าวมณฑลบัตตานีตลอดมา จนจัดตั้งมณฑล
บัตตานีเป็นมณฑลเทศาภิบาล ๑ ค้างหาก ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อปี
มเมียอัฐศก พ. ศ. ๒๔๔๘

เรื่องพงษาวดารเมืองสงขลานั้น ที่จริงพระยาวิชเยนทร์ (ซม) ตั้ง
ใจจะยกตัวถึงพงษาวดารตระกูต ณสงขลา ยิ่งกว่าจะแต่งตั้งเป็น พงษาวดาร

เมือง พระยาวิเชียรคีรี (ชม) เคยให้ข้าพเจ้าดูหนังสือเรื่องนี้ แต่ได้
เคยพูดกันถึงเรื่องหนังสือนี้มาตั้งแต่แรกแต่แรกแต่ง เนื้อความตามเรื่องราว
ที่เป็นพงษาวดารเมืองสงขลาเอง ไม่ตรงตามที่พระยาวิเชียรคีรีกล่าว
อยู่หลายแห่ง ขอนจะแต่เห็นได้ในหนังสือพระราชพงษาวดารกรุง
รัตนโกสินทรรัชกาลที่ ๓ แต่หนังสือจดหมายเหตุดวงอุคมสมบัติ ว่าโดย
ย่อ หัวเมืองบักซ์ ได้ย้ายตัวนครที่นับว่าเป็นเมืองสำคัญแต่ครั้งกรุงศรี
อยุธยามาจนรัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทรนี้ ๓ เมืองด้วยกัน ช่างเหนือ
คือเมืองชุมพร เขตจรตทงทเตนอกทเตใน ค่อยลงไปถึงเมืองถดถาง
คองอยู่ทเกาะภูเก็จทกวนน (ซึ่งทจริงควรจะเรียกว่าเกาะถดถาง) รักษาชาย
พระราชอาณาจักรช่างทเตควันคค ค่อยลงไปถึงเมืองนครศรีธรรมราช
ใหญ่กว่าทุกเมือง มีเมืองไชยาอยู่ช่างเหนือ เมืองพัทลุงอยู่ช่างใต้
ทง ๒ เมืองน แม้นในท่าเหนยบว่าชนกรุงเทพ ๆ คามการทเป็นจริง
อยู่ในอำนาจเจ้าพระยามครมีมากกน้อย เมืองสงขลาบางทจะเคยเป็น
เมืองมาแต่โบราณกาล แต่ไม่มีชื่อไรเป็นสำคัญนอกจากชื่อ กับทฝั่ง
ศัพพะยาแฉกแห่ง ๓ ซึ่งเรียกว่า "มรหุ่ม" แต่ท่าเดทของทคในการค้าขาย
คองคองอยู่ปากน้าเมืองพัทลุง สิ้นค้าเข้าออกทงทเตส้าบไปมากกับ
เมืองพัทลุง คองอ่าได้รยเมืองสงขลาเป็นทถายถ่า พวกจีนจึงมาคอง
ค้าขายทเมืองสงขลา จีนชกเกยนคน ๓ ในพวกทมาคองค้าขายอยู่เมือง
สงขลาหน ทเป็นคันตระกูลดวงษของพวกณะสงขลา โดยส้ามภักค
เข้ารับราชการเป็นนายกองส่วยก่อน แต่วมบ้าเห็นจคความชยบ จึงได้
เป็นผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ซึ่งกตบคองชนใหม่

ที่เมืองสงขลาเป็นเมืองชนเมืองนครศรีธรรมราชันนี้ ที่จริงเพราะ
เหตุ ๒ ประการ คือ
ประการที่ ๓ เป็นแต่ที่ประชุมการค้าขาย แรกตั้งขึ้นเป็นเมือง
อย่างเล็ก ๆ

ประการที่ ๒ ไม่เป็นที่มั่นคง ปรากฏในหนังสือพระราชพงษาวดาร
กรุงรัตนโกสินทรรัชกาลที่ ๓ ว่า แม้แต่แขกสดักก็เคยมาตีเมืองสงขลา
ได้ ที่มาตั้งเป็นเมืองใหญ่ชนกรุงเทพฯ ๆ เป็นชนหลังมาในปลายรัชกาล
ที่ ๓ หรือต้นรัชกาลที่ ๒ ภายหลังมาเมื่อเมืองสงขลาเจริญขึ้น ประ
จวบเวดามีราชการเกี่ยวของต้องปราบปรามเมือง ไทรบุรีแต่เมืองปัตตานี
ข้าพเจ้าเข้าใจว่า ช้างในกรุงเทพฯ ๆ จะไม่ยากให้เจ้าพระยานครมี
อำนาจมากเกินไป หรือจะเป็นด้วยเห็นการลำบากเกินกว่าที่เจ้าพระยา
นครจะบังคับบัญชาได้เรียบร้อยทั่วไป จึงตั้งเมืองสงขลาให้เป็นเมือง
ใหญ่อีกเมือง ๑ สำหรับตรวจตราดูแลเมืองมลายูข้างฝ่ายตะวันออก
เมืองนครศรีธรรมราชให้ตรวจตราว่ากล่าวข้างฝ่ายตะวันตก อันคิดเนื่อง
กับเขตรแดนอังกฤษ ลักษณะการอันเป็นพงษาวดารเมือง ใจความ
เป็นดังกล่าวมานี้

เรื่องพงษาวดารเชียงใหม่ ซึ่งพระยามหาอำมาตย์ (หรุ่น)
แต่งนั้น เป็นเรื่องพงษาวดารในค่อนกรุงรัตนโกสินทรนี้เอง แต่จะเป็น
ประโยชน์แก่ผู้อ่านให้รู้เรื่องวงศ์ตระกูลของเจ้านายในมณฑลพายัพ ซึ่ง
รับราชการอยู่ในเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองนครลำพูน
ทุกวันนี้ ว่าเกิดของแต่สืบวงศ์ตระกูลมาอย่างไร

(๗)

หนังสือพงษาวดารทั้ง ๓ เรื่องเป็นหนังสือควรอ่าน ด้วยอาจจะ
ให้ความรู้พิเศษบางอย่างอันมิได้ปรากฏในหนังสืออื่น ควรสรรเสริญ
พระยาวิเชียรคีรี (ชม) พระยามหาอำมาตย์ (หรุ่น) ที่ได้อุตสาหะ
เรียบเรียงขึ้นไว้ แด่ควรจะอนุโมทนาการกุศล ซึ่งท่านเจ้าพระยา
อภัยราชามหายศุขมรรคา ได้ให้พิมพ์หนังสือ ๓ เรื่องขึ้น ให้
เจริญความรู้แพร่หลาย อันนับว่าได้กระทำสาธารณประโยชน์ให้แก่บรรดา
ผู้จะได้พบอ่านหนังสือเรื่องนิตวไป

กิ่งหว้าฟกพ.

หอพระตำตวงชิรญาณ

วันที่ ๓๗ เดือนธันวาคม พ. ศ. ๒๔๕๗

สารบัญ

พงษาวดารเมืองปัตตานี

หน้า ๓

พงษาวดารเมืองสงขลา

หน้า ๓๐

พงษาวดารเมืองนครเชียงใหม่

หน้า ๗๕

พงษาวดารเมืองปัตตานี

๑ เดิมเมืองแขกเมืองกรุงยงเปนมืองปัตตานีเมืองเดียว เจ้าเมือง
แลภรรยาชื่อมิได้ปรากฏ ได้ความว่ามีแต่บุตรผู้ชายคนหนึ่งแต่ยังเด็ก
ครั้นต่อมาเจ้าเมืองปัตตานีตายลง ภรรยาของพระยาปัตตานีกว่าการ
เปนมืองแทนชื่อนี้ เวदानนบ้านเมืองหรือที่เรียกกันว่าเมืองปัตตานี
นั้น ตั้งอยู่ในตำบลบ้านมะนาคัดคอกันกับบ้านโต๊ะโสมบ้านกะเต๊ะ
ฝ่ายตะวันออกแต่บ้านพระยาปัตตานีเดิมนั้น ห่างกันทางประมาณสี่สิบ
เส้นเศษ ริมทางที่จะไปเมืองยริง ในระหว่างภรรยาเจ้าเมืองปัตตานี
ว่าการเปนมืองอยู่นั้น สัมมุติเรียกกันว่านางพระยาปัตตานี ศรี
ศวันกรมการพดเมืองในอาณาเขตเมืองปัตตานีก็อยู่ในบังคับบัญชานาง
พระยาปัตตานี เรียบร้อยเหมือนอย่างพระยาปัตตานีดำมีการอยู่แต่
ก่อน นางพระยาปัตตานีได้จัดแจงหัตถ์บั้นทอของเหลืองใหญ่ไว้ตาม
กะบอก ตำบลที่หัตถ์บั้นทอรวมบ้านกะเต๊ะ ก่อด้วยอิฐเป็นรูปโอบ
ชนหลังหนึ่งตามห้องเจดียงรอบ แม่ปะชานกว้างประมาณหกศอก
ยาวสั้นตัวเจดียงสี่วาเศษ เครื่องบนแต่พื้นในเวदानนชาวดหมด ยังเหลือ
แต่ฝาผนัง แต่ฝาผนังเจดียงนั้นก่อเป็นโค้งทงตั้งค้ำ พนมแม่ปะชาน
สูงประมาณสองศอกเศษ พื้นเจดียงสูงประมาณสองศอก
สูงเท่าก่อกด้วยอิฐนี้ มลายูในแคว้นปัตตานีเรียกชื่อว่าตัมเข็ด ห่าง
จากตัมเข็ดนี้ไปฝ่ายทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณสองเส้นเศษ เปน

รอยเคาที่หัดอบนดินที่ตักเปอรอยเคาเคาอยู่คั้นไม้แดงหญาไม้ได้ชั้น กว้าง
 ประมาณแปดศอกเศษสี่เหลี่ยม พดเมืองใหม่ศคานี้ได้ทราบกันทั่วไปมา
 จนเคยจน ว่าเปพทหัดอบน แตนายช่างผู้ทหัดอบนตามกะบอกน
 ด้บได้ความว่าเดิมเปจนมาจากเมืองจน เปนชาติหกเคียนแต่หัดม
 ซอเคยม เขามาคงบานเรือนอยู่ที่บ้านกะละเ้ะ จนเคยมคนนั้นมาได้
 ภรรยาตาย จนเคยมกเตยเข้าสำต๋นมาตายเสียด้วย พวกมตาย
 ด้มมุติเรียกกันว่าหัดม ไต่เคยมคดอดค่อมมาจนถึงทุกวจน แต่ในคำบด
 บานกะละเ้ะซึ่งหัดม ไต่เคยมอยู่มาก่อนน พดเมืองท่อยค่อมมาจนเคยจน
 ยังนับถือหัดม ไต่เคยมว่าเปคนตระกูลของพวกหมู่บ้านน แต่ยังคงถ้าว
 กันอยู่เนื่อง ๆ ว่าเดิมเปจน หัดม ไต่เคยมนายช่างหัดอบนนั้นมาอยู่ใน
 เมืองบ้ศคานี้หลายปี น้องสาวหัดม ไต่เคยมชื่อเกาเหยวตามมาจาก
 เมืองจน มาปะหัดม ไต่เคยมที่เมืองบ้ศคานี้ อยู่เฝ้าอ่อนจนหัดม
 ไต่เคยมให้ตะเดี้ยจากเพศมตายกดับไปเมืองจน หัดม ไต่เคยมก็
 ไม่ยอมไป เกาเหยวซึ่งเปน้องสาวแต่เฝ้าอ่อนจนหัดม ไต่เคยมมานน
 ประมาณหลายปี หัดม ไต่เคยมก็ไม่ยอมไปแข่งอยู่ เกาเหยวซึ่ง
 เปน้อง มีความเสียใจหัดม ไต่เคยมผู้พชายผูกคอตายเสีย ครน
 เกาเหยวน้องสาวผูกคอตายแล้ว หัดม ไต่เคยมผู้พกจคแรงศัพเกาเหยว
 น้องสาวฝังไว้ที่ในคำบดบ้านกะละเ้ะ ทำเปน้องส่ายปรากฏอยู่คดอดมาจน
 เคยจน พวกจนกเตยนับถือว่าเปผู้หญิงบริสุทธิ์อย่างหนึ่ง เปคน
 รักชาติตระกูลอย่างหนึ่ง ได้มีการเล่นไหว้เ้มอทุกบมีได้ชาติศัพ
 เกาเหยวน

๑ แด่เวตาทหติมโต๊ะเคียมจะห่อบ้นทองเหลืองใหญ่สามกะบอกนั้น ได้
 เทบ้นสองกะบอกเสร็จแล้ว บ้นกะบอกที่สามเทไม่ลง หติมโต๊ะเคียม
 นายช่างก็ได้ตั้งการเดินไหว้ดวงสว่างแถบบนบานจนหลายอย่าง บ้น
 กะบอกที่สามนั้นก็ยังไม่ลง ในตอนที่สุดหติมโต๊ะเคียมมีความแค้นใจ
 กต่างคำปฏิญาณว่าขอให้เทบ้นครึ่งหนึ่งแล้ว หติมโต๊ะเคียมยอมเอา
 ชีวิตหติมโต๊ะเคียมแลกถวาย ครั้นกต่างคำปฏิญาณเช่นนั้นแล้ว พอเชิญ
 เทบ้นลงได้เต็มบริบูรณ์ดี ฝ่ายหติมโต๊ะเคียมนายช่างก็จัดแจงแต่งบ้น
 สามกะบอกเกลี้ยงเกลาเสร็จแล้ว เวตาคะตองยังบ้นสามกะบอกนั้น
 จัดแจงตั้งเครื่องบวงสว่างเดินไหว้แล้วประจวบเข้าทั้งสามกะบอก ก็จุด
 บ้นกะบอกที่หนึ่งทั้งสองเป็นลำดับไป ครั้นถึงจะจุดกะบอกบ้นที่สาม
 หติมโต๊ะเคียมนายช่างก็เข้าไปยื่นตรงปากกะบอกบ้น แล้วกต่างคำ
 ที่หติมโต๊ะเคียมได้ปฏิญาณไว้ ถ้าบ้นกะบอกนี้ตกลงแล้วจะเอาชีวิต
 เป็นเครื่องเดินไหว้บ้น ครั้นหติมโต๊ะเคียมได้ตั้งใจยอมดังที่ปฏิญาณ
 ไว้แต่ก่อนแล้วกับบอกให้คนจุดบ้น พอบ้นต้นออกแรงดินหอบพาหติม
 โต๊ะเคียมสูญหายไปใ้เวตานั้น แต่บ้นที่นางพระยาบ้คตานให้หติมโต๊ะ
 เคียมเป็นนายช่างห่อขึ้นสามกะบอกนั้น กะบอกที่หนึ่งให้ชื่อว่านาง
 (บาง?) บ้คตาน กะบอกที่สองชื่อศรีนคร กะบอกที่สามชื่อมหา
 ห่อหอด อยู่ต่อมานางพระยาบ้คตานตาย สุดค่านในวงษ์ญาติ
 เป็นเจ้าเมืองบ้คตานชน.

๑ เวตาคี่สุดค่านเป็นเจ้าเมืองบ้คตานชนนั้น หาได้อยู่ว่าการที่ค่านด
 บ้าพมะนาที่นางพระยาบ้คตานว่าการอยู่เดิมไม่ สุดค่านเดือนไปตั้งบ้าน

เรืออยู่ในท่าบ้านยริง ฝ่ายทิศตะวันออกแต่บ้านนางพระยาบัตตานี
 ระยะทางเดินเท้าคงแต่บ้านมะนา ทิศทางบัตตานีว่าการอยู่ไปถึงบ้านยริง
 เจ็ดชั่วโมงครึ่ง แต่บ้านที่ส่งคนไปตั้งว่าการอยู่นั้น ตรงกับท่าบ้าน
 ยริงริมคลองเวदानั้นเปิดยื่นขอเป้นระตุ พดเมืองเรียกกันว่าระตุปะกาดัน
 แปลเป้นภาษาสยามเรียกว่าระตุหน้าท่า แต่ระตุปะกาดันคนนี้ คำเต่าฎา
 กันว่าเป็นคนมีสติปัญญาแต่ชำนาญมาก เมืองที่ใกล้เคียงก็ครำมกถวอยู่
 ๑) ขณะนั้น ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
 เมื่อจุลศักราช ๑๑๔๗ กรมพระราชวังบวรสถานมงคลเสด็จยกกองทัพ
 ออกไปปราบปรามศึกพม่าถึงหัวเมืองฝ่ายตะวันตก ครั้นกองทัพออกไป
 ถึงเมืองสงขลา มีข่าวเข้ามาว่าเมืองบัตตานีก่อการกำเริบชุนมาก
 ไปรุดเกล้า ๆ จึงให้พระยากระตาโหม พระยาเสน่ห์หาภุช (ทองอิน)
 พระยาพัทลุง (ทองขาว) หดวงศ์สุวรรณคีรี (บุญฮ้อย) ผู้ว่าราชการ
 เมืองสงขลา ปลัดจนะ (ขวัญชัย) เปนที่พ่ายกออกไปตีเมือง
 บัตตานี ได้สู้รบกันกับระตุปะกาดันที่ตำบลบ้านยริง ระตุปะกาดัน
 สู้รบทนกองทัพมิได้ ก็อพยพแตกหนีชุนไปทางเมืองรามันห์ พระยา
 กระตาโหมแม่ทัพเห็นว่า ปลัดจนะ (ขวัญชัย) เปนผู้รู้จักทาง
 ก็แต่งกองรวมคนพัทลุงสงขลาให้ปลัดจนะ (ขวัญชัย) เปนหัวหน้าตี
 ตามระตุปะกาดันไป ปลัดจนะ (ขวัญชัย) ตามระตุปะกาดันไป
 ทนทปถายนาเมืองรามันห์ริมแดนเมืองแประได้สู้รบกันในตำบลนั้น ระตุ
 ปะกาดันถูกกระสุนปืนตาย ในระหว่างนั้นกรมพระราชวังบวรสถาน
 มงคล เสด็จยกทัพเรือไปตั้งอยู่ที่ปากอ่าวเมืองบัตตานี ครั้นพระยา

กระจาโหมกของทัพหน้าศัตรูปะกาดันแตก แต่ได้ศัตรูปะกาดันมาแล้ว
 พระยากระจาโหม พระยาเด่นหาญ (ทองอิน) พระยาพัทลุง
 (ทองขาว) หดวงศ์วรรณศิริ (บุญฮ้อย) ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา
 ปลัดจนะ (ขวัญชัย) พร้อมกันลงไปเฝ้าในเรือพระที่นั่งนำเมืองปัตตานี
 ทูลแจ้งราชการ รับสั่งให้นำปืนใหญ่สองกระบอกที่เก็บได้ลงมาเรือจะเอา
 เข้ามากรุงเทพ ฯ ปลัดจนะ (ขวัญชัย) ได้จัดแจงเรือบรรทุกปืน
 นำลงไปถวาย ปืนกระบอกที่หนึ่งขนานปัตตานีนั้นออกไปถึงเรือหดวง
 ก่อน ได้ยกปืนชนบนเรือหดวงเสร็จแล้ว เรือที่บรรทุกปืนกระบอก
 ที่สองซึ่งขอศรัทธาครตกอยู่ข้างหลัง เกิดพายุเรือที่บรรทุกปืนกระบอกที่สอง
 ขอศรัทธาตกลง ปืนก็จมน้ำสูญหายไปด้วย กรมพระราชวังบวรสถาน
 มงคล โปรดเกล้า ฯ ให้ปลัดจนะ (ขวัญชัย) เป็นผู้ว่าราชการ
 เมืองปัตตานี ยกคนไทยเดชะด้วยค้ำบูกเมืองสงขลา เมืองพัทลุง
 เมืองจนะ ซึ่งเป็นญาติพี่น้องหรือพรรคพวกปลัดจนะ (ขวัญชัย) ให้
 อยู่เป็นกำลังรักษาราชการเมืองปัตตานีหาร้อยครัวเศษ ครั้นทรงจัดการ
 เมืองปัตตานีเสร็จแล้วเสด็จกลับกรุงเทพ ฯ หดวงศ์วรรณศิริ (บุญฮ้อย)
 ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ก็ตามเสด็จเข้ามากรุงเทพ ฯ ด้วย โปรดเกล้า ฯ
 ให้หดวงศ์วรรณศิริ (บุญฮ้อย) เป็นพระยาสงขลา โปรดเกล้า ฯ พระ
 ราชทานตราตั้งให้พระยาสงขลา (บุญฮ้อย) เจริญออกไปพระราชทาน
 ให้ปลัดจนะ (ขวัญชัย) เป็นพระยาปัตตานี แต่โปรดเกล้า ฯ ให้
 เมืองสงขลาเป็นเมืองครชนกับกรุงเทพ ฯ โปรดเกล้า ฯ ให้เมืองจนะ
 เมืองเทพา เมืองปัตตานี อยู่ในความกำกับดูแลของเมืองสงขลา

ปลัดจนะ (ชวัญชัย) ครั้นได้รับพระราชทานตราตั้งเป็นพระยา
 บัณฑิตแก้ว ได้ตั้งบ้านเรือนว่าราชการอยู่ในตำบลบ้านมะนา ใน
 ปากอ่าวด้านหน้าเมืองบัณฑิตร้ายทิศตะวันออก ในที่ตำบลหนึ่งสมัยนี้พูดเมือง
 เมืองบัณฑิตร้ายเรียกกันว่า อ่าวนาเกลือ ในระหว่างพระยาบัณฑิตร้าย
 (ชวัญชัย) ว่าราชการเมืองบัณฑิตร้ายอยู่นั้น บ้านเมืองก็เป็นการปรกติ
 เรียบร้อย ครั้นพระยาสังฆดา (ยิ้มชัย) ถึงแก่อนิจกรรมลง โปรดเกล้าฯ
 ตั้งให้หุดวงนายฤทธิ (เถียนจ้อง) หลานซึ่งรับราชการอยู่ในกรุงเทพฯ
 เป็นพระยาสังฆดา ในระหว่างพระยาสังฆดา (เถียนจ้อง) ว่าราชการ
 เมืองสังฆดาอยู่นั้น พระยาบัณฑิตร้าย (ชวัญชัย) ถึงแก่กรรมลง
 โปรดเกล้าฯ ตั้งให้นายพ่าย น้องร่วมบิดามารดาแต่พระยาบัณฑิตร้าย
 (ชวัญชัย) เป็นพระยาบัณฑิตร้าย ตั้งให้นายยิ้มชัยบุตรพระยาบัณฑิตร้าย
 (ชวัญชัย) เป็นหลวงสวัสดิภักดี ผู้ช่วยราชการเมืองบัณฑิตร้าย ครั้นพระยา
 บัณฑิตร้าย (พ่าย) ได้ว่าราชการเมืองบัณฑิตร้ายจน หาได้ว่าราชการอยู่ที่บ้าน
 พระยาบัณฑิตร้าย (ชวัญชัย) ไม่ เดือนไปตั้งว่าราชการอยู่ที่บ้านยามู ฝ่าย
 ทิศตะวันออกยกแต่บ้านพระยาบัณฑิตร้าย (ชวัญชัย) ห่างออกไปทางเดินเท้า
 ประมาณสามชั่วโมงเศษ ในระหว่างพระยาบัณฑิตร้าย (พ่าย) ไปว่าราชการ
 อยู่ที่บ้านยามูนัน พวกเจ้าเหี้ยตหนง พวกรัตนาวงหนง เป็นคนชาติมลายู
 คบคิดกันเป็นโจรเข้าตีปล้นบ้านพระยาบัณฑิตร้าย (พ่าย) บ้าง บ้าน
 หลวงสวัสดิภักดี (ยิ้มชัย) ผู้ช่วยราชการบ้าง พระยาบัณฑิตร้าย (พ่าย)
 หลวงสวัสดิภักดี (ยิ้มชัย) ได้สู้รบพวกเจ้าเหี้ยตหนง พวกรัตนาวง พวก
 เจ้าเหี้ยตพวกรัตนาวงสู้พระยาบัณฑิตร้าย (พ่าย) หลวงสวัสดิภักดี (ยิ้มชัย)

มิได้ แยกหนีขึ้นไปซ่อนอยู่ที่ตำบลบ้านกะตารอ ที่เป็นหัวน้ำ
 หรือควนาก็เข้าไปเมืองสงขลาถูกระโทษต่อพระยาสงขลา (เถียนจ๋อง)
 พระยาสงขลา (เถียนจ๋อง) ก็ยกโทษให้พวกสาเหียดพวกรัตนาวงเป็น
 ภาคทัณฑ์ไว้ แลจัดแยกให้พวกสาเหียดพวกรัตนาวงเป็นกองตั้งชั้น
 สังกวายน้อยกับเมืองสงขลา คนประมาณสี่ร้อยครัวเศษ แลให้
 ย้ายตำบลบ้านกะตารอเป็นแขวงหนึ่ง ทัพนายหรือหัวหน้าตั้งให้เป็น
 แม่กองคุมเดชในกองพวกนี้ ด้วยเห็นว่าถ้าจะบังคับให้พวกสาเหียด
 พวกรัตนาวงไปอยู่ในบังคับพระยาปัตตานี (พ่าย) อีกกตัญจะไม่สิ้นความ
 พยาบาท จะเกิดวิวาทรบกันไม่รู้แล้ว จึงได้จัดพวกนี้ให้แยกชั้นเดี่ยว
 กับเมืองสงขลาของหนึ่ง พวกสาเหียดพวกรัตนาวงซึ่งแยกเป็นกอง
 สังกวายน้อยกับเมืองสงขลาแล้ว ก็เรียกรายไปตั้งบ้านเรือนอยู่ใน
 แขวงบ้านหมองจกบางยริงบาง เหตุด้วยในแขวงตำบลที่กะตารอ
 ไม่มกจะทำนา ทัพนายที่เป็นแม่กองคุมอยู่นั้น ครั้นถึงกำหนดจะส่ง
 หวายน้อยกับเมืองสงขลาแล้ว ก็เที่ยวเรียกไปตามบ้านเรือน เรียกชั้น
 เรียกหวายน้อยกับเมืองสงขลาตลอดมาจนถึงทุกวันนี้ ในระหว่างพระยา
 ปัตตานี (พ่าย) ว่าราชการเมืองอยู่ในอาณาเขตเมืองปัตตานีเกิดโจร
 ฝูงร้ายเที่ยวคปล้นบ้านเรือนชุกชุม พระยาปัตตานี (พ่าย) ปรานปราม
 ไม่ส่งบดงได้ ก็บอกหนังสือแจ้งราชการเข้ามาเมืองสงขลา พระยา
 สงขลา (เถียนจ๋อง) ก็นำหนังสือบอกเข้ามากรุงเทพฯ

๑ โปรดเกล้าฯ ให้พระยาอภัยสงคราม กับพระยาสงขลา (เถียนจ๋อง)
 ออกไปแยกเมืองปัตตานีเป็นเจ็ดเมือง พระยาอภัยสงคราม พระยา

สงขลา (เดียนจ๋อง) ครั้นออกไปถึงเมืองปัตตานีแล้ว ก็แยกออก
 เป็นเมืองปัตตานีหนึ่ง เป็นเมืองยริงหนึ่ง เป็นเมืองสายบุรีหนึ่ง
 เป็นเมืองหนองจิกหนึ่ง เป็นเมืองรามันห์หนึ่ง เป็นเมืองระแงะหนึ่ง
 เป็นเมืองยะธาหนึ่ง

๑ เขตแดนเมืองปัตตานีรอบค้วนหนึ่ง ฝ่ายเหนือจดทะเล ฝ่ายใต้
 คอพรหมแดนเมืองรามันห์เมืองยะธา มีหลักเรียงรายไปจนถึงหลักห้า
 ฝ่ายตะวันตกคอพรหมแดนเมืองหนองจิก เขาปากคลองบางหมอเป็นแดน
 ขึ้นไปคลองบ้านดอนรัก จุดต้นตะเคียนใหญ่บ้านคลองซุด ปลาย
 คลองซุดเป็นคลองเล็ก ขึ้นไปถึงบ้านกะหรั่งคลองไปคลองใหญ่ที่เรียกว่า
 คลองวัว คลองวัวแดงพื้นคลองวัวไปทิศใต้เรียกว่าอะเนาะบุโหดะ ใน
 ระหว่างคลองวัวกับอะเนาะบุโหดะคนละฟากคลอง ฟากตะวันออกเป็น
 เมืองปัตตานี ฟากตะวันตกเป็นเขตเมืองหนองจิก ทิศตะวันออกคอ
 พรหมแดนเมืองยริง ตั้งแต่อำเภอโคนคริมทะเลลงไปทิศใต้ บั๊กหลัก
 เรียงขึ้นไปจนถึงต้นพิกุดใหญ่ริมบ้านโต๊ะไต้ริมบ้านกะดี บั๊กหลักเรียง
 ลงไปถึงต้นยางขาคัมหว่างบ้านดีโต๊ะบ้านอะโห บ้านอะโหเป็นเขต
 เมืองปัตตานี บ้านดีโต๊ะเป็นเขตเมืองยริง ต้นเขตเมืองปัตตานี

๑ เขตแดนเมืองยริงรอบค้วนหนึ่ง ฝ่ายเหนือจดทะเล ฝ่ายตะวันออก
 คอพรหมแดนเมืองสายบุรี บั๊กหลักแดงปลายคลองค้ายบ่อหมาหังพรุ
 กระจุดเขาน้อยเขาโต๊ะซุดคลองน้ำโพรงจรเข้เขาทองเป็นแดน ฝ่ายใต้
 บั๊กหลักทนาดาคอพรหมแดนเมืองรามันห์ ตั้งแต่หลักห้าทนาดาคตรงไป
 คว้นออกมีคลองน้ำแม่กรกไปจนถึงตำหัวยสะโหระ ตั้งแต่ตำหัวย

สระโหระทึกหักเรียงไปจนถึงบ้านครึ่ง ฝ่ายตะวันตกต่อพรหมแดนเมือง
 บั๊กคานี้ ตั้งแต่อำเภอโคนคริมทแดงไป ทิศใต้บั๊กคานี้เรียงขึ้นไป
 จนถึงคันทักใหญ่หว่างบ้านโค๊ะโสมบ้านกะดี บั๊กคานี้เรียงลงไปถึง
 คันทักขาคิมหว่างบ้านลีโค๊ะบ้านอะโห ตั้งแต่บ้านอะโหเรียงลงไปถึง
 คันทักม่วงใหญ่ตะวันตกบ้านเกาะดังกา บั๊กคานี้เรียงลงไปถึงบ้าน
 ก่อหวายบ้านสะคาตบ้านประคุดลงไปถึงบ้านน้ำใสตลอดไปหักห้าเพียงบ้าน
 นาคำ ต้นเขตรเมืองยริง

๑๐ เขตแดนเมืองสายบุรีรอบคัว ฝ่ายเหนือจดทะเล ฝ่ายตะวันออก
 บั๊กคานี้ ตั้งแต่ทะเลเรียงไปหักคันทักบ้านคันทักไม้ใหญ่ข้าง
 เปนเขตรแดนจดคลองตรวบ ฝ่ายตะวันออกเปนเขตรเมืองกตันทัน ฝ่าย
 ตะวันตกเปนเขตรเมืองสายบุรี ฝ่ายใต้มีเขาใหญ่ที่ยาวไปตะวันออกตะวันตก
 เปนเขตรแดน พันเขาบั๊กคานี้บ้านยังอเรียงไปตะวันออกหักคันทักข้าง
 คันทักไม้ใหญ่ข้างจดคลองตรวบ ฝ่ายเหนือเปนเขตรเมืองสายบุรี
 ฝ่ายใต้เปนเขตรเมืองระแงะ ฝ่ายตะวันตกมีปลายคลองคายเปนเขตรต่อ
 พรหมแดนเมืองยริง บั๊กคานี้แต่พรุกระจุดตลอดไปถึงบ่อหมาหังเรียง
 ขึ้นไปพรุใหญ่ คันทักไม้ใหญ่หักคันทักน้ำโพรงจรเข้เขาน้อย
 ต่อพรหมแดนที่เกาะดาบอ ฝ่ายตะวันออกเฉียงใต้ไปถึงเขามูโตเปนเขตร
 ตลอดไปคลองหมอลอกกระบัตต่อพรหมแดนเมืองรามันห์ ต้นเขตรเมือง
 สายบุรี

๑๑ เขตแดนเมืองระแงะรอบคัว ฝ่ายเหนือมีภูเขาใหญ่ที่ขวางยาว
 ไปตะวันออกตะวันตกเปนเขตรแดน บั๊กคานี้ข้างคันทักไม้ใหญ่ข้างเรียง

ไปจนจุดคดของศรวบ ฝ่ายเหนือเป็นเขตรเมืองสายบุรี ฝ่ายใต้เป็น
 เขตระแงะ ฝ่ายตะวันตกเขาหัดหยะเป็นแดนตงมาเบ่หองบักหัดกบ้างมี
 ต้นไม้ใหญ่บ้าง มีสายห้วยน้ำตอดช่นมาบ้านสุเปะบ้านปะขอหุดอ
 บักหัดกบ้างมีต้นไม้ใหญ่บ้างมีเขาบ้าง เรียงไปจนถึงคดของตามะหั้น
 ค่อพรหมแดนเมืองสายบุรี ฝ่ายตะวันออกคดของศรวบเปะแดนคดอช่น
 ไปบ้านโค๊ะเตะ บักหัดกตั้งแต่บ้านโค๊ะเตะไปถึงพรุ ต้นพรุเป็นดำ
 ห้วยเรียกว่าอาเหือหนอ เป็นคดของเขตรแดนคดอช่นไปถึงคดหมกเหมือง
 ทอง ฝ่ายตะวันออกค่อพรหมแดนเมืองกตันคั้น ฝ่ายใต้ไม่มีหัดกตั้ง
 ไปตะวันตกเฉียงใต้คดอช่นไปปะโดมจกคดของน้ำเมืองแประ ตั้งแต่คก
 หมกไปฝ่ายตะวันออกเฉียงใต้ เป็นป่าดงใหญ่คดอช่นไปไม่มีหัดกไม่มี
 จำัญ ต้นเขตรเมืองระแงะ

๑ เขตแดนเมืองรามันหรือบคว ฝ่ายเหนือบักหัดกทนาดาค้อ
 พรหมแดนเมืองยริง เรียงไปค่อพรหมแดนเมืองบักคาน คดอช่นไปถึง
 เขาปะราหะค่อพรหมแดนเมืองยะตา เรียงไปจนถึงปะขอหุดอสะเตะ
 หนือกำปงจินแหร บักหัดกไปถึงบ้านกาดันอะหรือจุดคดของใหญ่ท่า
 สาบไปตามถ้ำคดของคนตะฟาก ฟากเหนือเป็นเขตรเมืองยะตา ฟาก
 ใต้เป็นเขตรเมืองรามันห์ จนถึงบ้านบะนางสะตา ฝ่ายตะวันตกค่อ
 พรหมแดนเมืองไทรบุรี มีเขาสะปะเหตาะที่ขวางอย่นนเป็นเขตรแดน
 มีต้นไม้ใหญ่มีคดของน้ำมีเขาบ้าง ฝ่ายตะวันตกเฉียงใต้คดอช่นไปถึง
 เขามะนะเสาะ มีเขาหน่องกนไปไนที่ยารม มีห้วยน้ำแดงต้นไม้ใหญ่
 คดอช่นไปค่อพรหมแดนเมืองแประ ฝ่ายตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่คดของ

นำเมืองแปะ คดออกไปคตองน้ำบะโตมจตคกหมกเหมืองทองแขวง
เมืองระแงะ ฝ่ายควนออกตั้งแต่เขาหัดหยอดงมาปักหลักข้างมต้นไม้
ใหญ่บ้าง จนถึงตำห้วยเบ็หยังคตอพรหมแดนเมืองระแงะ ปักหลัก
คตอตั้งบ้านสุเปะ บ้านปะชะหลอดจตคตองกำบู ปักหลักไปจค
เขามูโตเรียงตงมาขอหลอดกระบัตคตอพรหมแดนเมืองสายบุรี คตอมา
ถึงบ้านตรงบ้านท่าทุ่งคตอพรหมแดนเมืองยริง ต้นเขตรเมืองรามันห์

๑ เขตแดนเมืองยะดาราอบตัว ควนออกเฉียงใต้ตั้งแต่เขาปะราหมะ
ปักหลักเรียงตงไปควนออกถึงปะชะหลอดสะเตาะเหนือบ้านจินแหร คตอ
ไปถึงบ้านกะถนอะหรือจนถึงคตองใหญ่ท่าสาบจคบ้านมะนางสะตา ฟาก
เหนือเปนเขตรเมืองยะดา ฟากใต้เปนเขตรเมืองรามันห์ ฝ่าย
ควนออกเฉียงเหนือคตอพรหมแดนเมืองบัตคานี ตั้งแต่ตะโหดะเปาะย้า
นึ่งมีสายห้วยไปจคคตองน้ำท่าสาบ ฟากคตองควนคกเปนเขตรเมือง
ยะดา ฟากคตองควนออกเปนเขตรเมืองบัตคานี ฝ่ายเหนือคตอ
พรหมแดนเมืองหนองจิก เขาค่าถาคีรเปนแดน ฝ่ายควนคกคตอ
พรหมแดนเมืองไทรบุรี มีคตองบาโงยเปนเขตรแดนชนไปถึงบ้านยนง
คตอไปบ้านปะเหตาะ ฝ่ายควนคกคตอไปจคเขาเหมืองคิตะถำบู
ต้นเขตรเมืองยะดา

๑ เขตแดนเมืองหนองจิกอบตัว ฝ่ายเหนือจคทเด ฝ่าย
ควนออกหลักแดนคตองน้ำคคคอกกับเมืองบัตคานี ฝ่ายใต้คตอพรหมแดน
เมืองยะดา ฝ่ายควนออกตั้งแต่หาดสุโอบาโกยริมคตองใหญ่ท่าสาบ
เรียงไปบ้านทุ่งยาวคตอไปสายห้วยเรียกว่าคตองสามี่ พันแต่คตอง

ตามมีต้นมะม่วงใหญ่แต่ต้นไม้ใหญ่เรียงไปจดเขาใหญ่ที่ยาวไปควันออก
 ควันตกเรียกว่าเขาค่าดาครี ยาวตลอดไปหาดทรายแขวงเมืองเทพา
 ฝ่ายใต้เขาค่าดาครีเป็นเขตรเมืองยะธา ฝ่ายเหนือเป็นเขตรเมือง
 หนองจิก ฝ่ายควันตกริมทะเลตั้งแต่ปากบางราภาขึ้นไปตามคดของ
 ใหญ่สายห้วยไฉ่น้อย ยกไปควันตกเขาเรียกว่าคดของบ้านภูมี คดออก
 ไปข้างปลายเรียกว่าคดของท่าค่าดา ขึ้นไปควันตกบ้านป่าบอนบ้าน
 กะโผะ มีห้วยน้ำเรียกว่าคดของข้าง ฟากควันออกคดของข้างเขตร
 เมืองหนองจิก ฟากควันตกคดของข้างเป็นเขตรเมืองเทพา เรียง
 ขึ้นไปเรียกว่าควันหินกอง ที่บ้านบุหรันคดของหินกองปักหลักเป็นแดน
 ตั้งแต่ควันหินกองคดออกขึ้นไป ถึงเขาน้อยบ้านห้วยบอนเป็นกต่างแดน
 มีต้นไม้ใหญ่เรียงรายเป็นเขตรไปจนถึงเขาค่าดาครี ต้นเขตรเมือง
 หนองจิก

๑ ครนพระยาอภัยสงครามข้าหลวง พระยาสังขตา (เกียนจ้อง)
 แยกเมืองบัตตาน์ออกเป็นเจ็ดเมือง แด่บัตถัดกแบ่งเขตรแดนเดรัจ
 แด้ว พระยาบัตตาน์ (พ่าย) หลวงสวัสดิภักดี (ยิ้มซ้าย) ผู้
 ช่วยซึ่งควันเรือนวาระการอยู่ที่ตำบลบ้านยามุดคอยู่ในเขตรเมืองยริง
 พระยาอภัยสงครามข้าหลวง พร้อมด้วยพระยาสังขตา (เกียนจ้อง)
 กะควให้พระยาบัตตาน์ (พ่าย) เป็นพระยายริง หลวงสวัสดิภักดี
 (ยิ้มซ้าย) ก็ให้ควันเป็นผู้ช่วยอยู่ แด่เมืองบัตตาน์ เมืองสายบุรี
 เมืองระแงะ เมืองรามันห์ เมืองยะธา เมืองหนองจิก ซึ่ง
 ยังไม่มควันรกรการราชการเมืองนั้น พระยาอภัยสงครามข้าหลวง

พร้อมด้วยพระยาสังฆตา (เถียนจ๋อง) บังคับให้พระยาบัตตานี
 (พ่าย) เตอกจัดหาในพวกตระกูลตวันตระกูลหนี ที่พระยาบัตตานี
 (พ่าย) ได้เคยใช้สอยเห็นว่าที่ใจเรียบร้อยมาแต่ก่อนนั้น จดราย
 ชื่อกะตวให้ครบทั้งหกเมือง พระยาบัตตานี (พ่าย) ก็จดรายชื่อ
 ขนยนค้อพระยาอภัยสังครามข้าหลวง พระยาสังฆตา (เถียนจ๋อง)
 รายชื่อที่พระยาบัตตานี (พ่าย) ขนพน คือหนีตะ เติมพระยาบัตตานี
 (พ่าย) ตั้งให้เป็นที่ขุนปลัดกรมการหนึ่ง หนีตะ เป็นน้องชายจาก
 หนีตะขุนปลัดหนึ่ง ควันหมาได้ เติมพระยาบัตตานี (พ่าย) ตั้ง
 ให้เป็นนายอำเภออยู่ที่บ้านรามันห์หนึ่ง ควันยตอ เป็นวงศ์ญาติ
 ควันหมาได้หนึ่ง ควันส่หลง ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบ้านกะเตะหนึ่ง
 ควันหนี ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบ้านหนองจิกหนึ่ง ครั้นพระยา
 อภัยสังครามข้าหลวง พระยาสังฆตา (เถียนจ๋อง) ได้รายชื่อ
 ครบหกเมืองแล้ว ก็จัดให้ควันส่หลงเป็นผู้รักษาราชการเมืองบัตตานี
 ให้ควันหนีเป็นผู้รักษาราชการเมืองหนองจิก ให้ควันหมาได้เป็นผู้
 รักษาราชการเมืองรามันห์ ให้ควันยตอเป็นผู้รักษาราชการเมืองยะดา
 ให้หนีตะเป็นผู้รักษาราชการเมืองสายบุรี ให้หนีตะเป็นผู้รักษาราชการ
 เมืองระแงะ ให้พระยาบัตตานี (พ่าย) เป็นผู้รักษาราชการเมืองยริง
 แค้หลวงส่วส่ตักกดี (ยัมซ่าย) ให้คงเป็นผู้ช่วยราชการอยู่ในพระยา
 บัตตานี (พ่าย) ผู้รักษาราชการเมืองยริง พระยาอภัยสังคราม
 ข้าหลวง พระยาสังฆตา (เถียนจ๋อง) ครั้นแยกเขตแดนแดนจัด
 ให้มีควันผู้รักษาราชการเมืองเสร็จแล้ว พร้อมกันกับกรุงเทพฯ ๗ กราบ

บึงคมทูลรายงานตามทแยงเมืองบัตตานีออกเป็นเจ็ดเมือง แดงจัดให้มี
 ผู้รักษาราชการไว้ทุกเมืองแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
 ตราตั้งตามรายชื่อซึ่งพระยาอภัยสงครามข้าหลวง พระยาสังขดา
 (เถียนจ๋อง) จัดไว้ ในตอนเหนือพระยาทั้งเจ็ดเมืองที่โปรดเกล้าฯ
 พระราชทานคงนับไม่ได้ความ ได้ทราบความแต่ว่าพระยาสังขดา
 (เถียนจ๋อง) เป็นผู้เชิญตราตั้งออกไปพระราชทานทั้งเจ็ดเมือง เปดียน
 ให้พระยาบัตตานี (พ่าย) เป็นพระยาอิริง ควันตู่หลงเป็นพระยา
 บัตตานี ควันหนีเป็นพระยาหนองจิก ควันหมาได้เป็นพระยา
 รามันห์ ควันยตอเป็นพระยายะดา หนีตะเป็นพระยาสายบุรี
 หนีตะเป็นพระยาระแงะ เมืองทั้งเจ็ดเมืองนี้ทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้าฯ ให้อยู่ในความกำกับดูแลของเมืองสังขดาคือมา พระยาสังขดา
 (เถียนจ๋อง) ตั้งพระยาเจ้าเมืองแถมอบเมืองทั้งเจ็ดเมืองเสร็จแล้วกกดบ
 เมืองสังขดา

- ๑ พระยาอิริง (พ่าย) ตั้งบ้านเรือนหรือที่เรียกว่าเมืองหน
- อยู่ที่ตำบลบ้านขาม พระยาบัตตานี (ควันตู่หลง) ตั้งบ้าน
- เรือนหรือที่เรียกกันว่าเมืองบัตตานีหน อยู่ที่ตำบลบ้านกะเต๊ะโกด
- ตำบลบ้านมะนาซึ่งพระยาบัตตานี (ขวันชัย) ตั้งบ้านเรือนหรือ
- ที่เรียกว่าเมืองอัยกอน พระยาหนองจิก (ควันหนี) ตั้งบ้าน
- เรือนหรือที่เรียกกันว่าเมืองหนองจิกหน ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านหนองจิก
- พระยายะดา (ควันยตอ) ตั้งบ้านเรือนหรือที่เรียกกันว่าเมืองยะดานน
- ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านยะดา พระยารามันห์ (ควันหมาได้) ตั้งบ้านเรือน

หรือที่เรียกกันว่าเมืองรามันหนน ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านรามันห์ พระยา
 ด้ายบุรี (หนิดะ) ตั้งบ้านเรือนหรือที่เรียกกันว่าเมืองด้ายบุรีหนน ตั้งอยู่
 ที่ตำบลบ้านยางอ ริมแดนต่อพรมแดนเมืองระแงะทางประมาณสี่ร้อย
 เส้นเศษ พระยาระแงะ (หนิดะ) ตั้งบ้านเรือนหรือที่เรียกกันว่าเมือง
 ระแงะหนน ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านระแงะริมพรมแดนต่อแดนเมืองกตมัตน
 ตันทางที่จะไปตกหมกเหมืองทอง ในระหว่างนั้นบ้านเมืองเปนปรกติ
 เรียบร้อยอยู่หลายปี ชุ่ยมาพระยาสงฆตา (เถียนจ๋อง) ถึงอนิจ
 กรรมตง ไปรุดเกล้า ๆ ให้องจากพระยาสงฆตา (เถียนจ๋อง)
 ซึ่งร่วมบิดามารดา ชื่อเถียนเต็ง เปนพระยาว่าราชการเมืองสงฆตาหนน
 ในตอนพระยาสงฆตา (เถียนเต็ง) ว่าราชการเมืองสงฆตาอยู่นั้น พระยา
 รามันห์ (ศวันห์หม่าไต้) พระยายะตา (ศวันห์ยตอ) พระยาหนองจิก
 (ศวันห์หนิ) ก็ถึงแก่กรรม พระยาสงฆตา (เถียนเต็ง) จัดให้ศวัน
 ฑะจัน้องร่วมบิดามารดาแต่พระยาบัตตานี (ศวันห์สุหง) รักษา
 ราชการเมืองหนองจิก ให้ศวันห์บางกอกบุตรพระยายะตา (ศวันห์ยตอ)
 รักษาราชการเมืองยะตา ให้ศวันห์กุโหนบุตรพระยารามันห์ (ศวันห์หม่าไต้)
 รักษาราชการเมืองรามันห์ ครั้นพระยาสงฆตา (เถียนเต็ง) ได้จัดให้
 มศวันผู้รักษาราชการเมืองแทนจนเสร็จแล้ว พระยาสงฆตา (เถียนเต็ง)
 ก็เข้ามายังกรุงเทพ ฯ นำข้อความชนกราบบังคมทูลพระกรุณาตามท
 พระยาผู้ว่าราชการเมืองถึงแก่กรรม แด่ใต้จัดให้องพระยาบัตตานี
 (ศวันห์สุหง) ชื่อศวันห์กะจันรักษาราชการเมืองหนองจิก ให้บุตรพระยา
 ยะตา (ศวันห์ยตอ) ชื่อศวันห์บางกอกรักษาราชการเมืองยะตา ให้

บุตรพระยารามันห์ (ศวันท์หมาโต) ชื่อศวันท์โหนรักษาราชการเมือง
 รามันห์ ก็โปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตตามที่พระยา
 สังขตา (เถียนเต็ง) จัดไว้ พระยาสังขตา (เถียนเต็ง) กราบถวาย
 บังคมตา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานตราตั้งให้พระยา
 สังขตา (เถียนเต็ง) เชิญออกไปด้วย ครั้นพระยาสังขตา (เถียนเต็ง)
 ออกไปถึงเมืองสังขตา พระยาสังขตา (เถียนเต็ง) มีหนังสือเรียก
 ศวันท์โหน ศวันท์กะจี ศวันท์บางกอก เข้ามายังเมืองสังขตา
 พระยาสังขตา (เถียนเต็ง) ก็มอบตราตั้ง ซึ่งโปรดเกล้า ฯ
 พระราชทานออกไป ตั้งให้ศวันท์กะจีเป็นพระยาหนองจิก ตั้งให้ศวัน
 บางกอกเป็นพระยายะดา ตั้งให้ศวันท์โหนเป็นพระยารามันห์ พระ
 ยายะดา (ศวันท์บางกอก) พระยารามันห์ (ศวันท์โหน) พระยา
 หนองจิก (ศวันท์กะจี) ก็ลาพระยาสังขตา (เถียนเต็ง) กลับไป
 บ้านเมือง ในระหว่างนั้นบ้านผู้ว่าราชการเมืองหนองจิก เมืองยะดา
 เมืองรามันห์ ก็ยังคงว่าราชการอยู่ที่บ้านเจ้าเมืองคนเก่า หาได้รือ
 เตือนไปอื่นไม่ บ้านเมืองก็ยังเป็นปกติเรียบร้อยกันอยู่ทั้งเจ็ดเมือง
 ๑ ครั้นอยู่มาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยา
 บัณฑิตานันท์ (ศวันท์สุดง) พี่ พระยาหนองจิก (ศวันท์กะจี) น้อง พระยา
 ยะดา (ศวันท์บางกอก) พระยาระแงะ (หนิเตะ) ตั้งเมืองพร้อมคิด
 กันเป็นกระบถชน แยกกันออกที่บ้านพระยายริง (พ่าย) บ้าง เดย
 เข้ามาค้างเมืองจะนะเมืองเทพาบ้าง พระยาสังขตา (เถียนเต็ง) มี
 ไบบอกเข้ามากรุงเทพ ฯ โปรดเกล้า ฯ ให้พระยาเพชรบุรีเป็นแม่ทัพ

ออกไปสมทบช่วยเมืองสงขลา ครั้นกองทัพพระยาเพชรบุรีออกไปถึง
 เมืองสงขลา ก็รวบรวมสมทบกับกองทัพพระยาสงขลา (เถียนเต็ง)
 ยกออกตีแขกตงแต่เมืองจะนะเมืองเทพาคดจนถึงเมืองระแงะ ไป
 จับได้พระยาปัตตานี (ควันสุหง) พระยายะธา (ควันบางกอก)
 พระยาหนองจิก (ควันกระจ) ที่ตำบลบ้านโตะเคะในเขตแขวงเมือง
 ระแงะริมพรหมแดนเมืองกฉนทัน ประหารชีวิตครั้นอยู่ที่ตำบลนั้น แต่
 พระยาระแงะ (หนิเตะ) ที่เป็นพวกร่วมคิดกันกระบถนนั้นหนีรอดตาม
 ไม่ได้ตัว ในระหว่างนั้นพระยาเพชรบุรีแม่ทัพ พระยาสงขลา
 (เถียนเต็ง) จัดให้หนิบอสูร์รักษาราชการเมืองระแงะ หนิบอสูร์คน
 เดิมตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบ้านบางปูแขวงเมืองยริง พระยายริง
 (พ่าย) ให้เป็นกรมการอยู่ที่เมืองยริง เวลาที่รบหนักได้ไปในกอง
 ทัพด้วย มีคำสั่งรวรเสริญว่าใจคอกกล้าหาญ จัดให้หัดวงสวัดดี (ยิ้มซ้าย)
 เดิมเป็นผู้ช่วยราชการอยู่ที่เมืองยริงไปรักษาราชการเมืองยะธา จัด
 ให้นายแม่เมืองจะนะเป็นผู้รักษาราชการเมืองหนองจิก จัดให้ควัน
 ยู่ได้เป็นผู้รักษาราชการเมืองปัตตานี แต่ควันยู่ได้คนนี้เป็นตั้งชื่ออยู่
 เรียกกันว่า โตะก๊กเรียก

๑ พระยาเพชรบุรีแม่ทัพ พระยาสงขลา (เถียนเต็ง) ครั้นตีแขก
 กระบถนแตก แด่เมืองทว่างไม่มีผู้วาราชการเมืองนั้น ก็จัดให้มชน
 อยุ่รักษาราชการแทนไว้เสร็จแล้ว พร้อมกันกับกรุงเทพฯ ๑ ควัน
 ยู่ได้หรือโตะก๊กได้เป็นผู้รักษาราชการเมืองปัตตานี ก็เดือนไปตั้งบ้าน
 เรือนอยู่ฝ่ายควันคกแต่บ้านกะเต้ ห่างจากบ้านพระยาปัตตานี (ควัน

๓๘) ซึ่งเปนครบออกไปประมาณห้าร้อยเส้นเศษ หลวงสวัสดิ
 ภักดี (ยมชาย) ผู้ช่วยราชการเมืองยริง ซึ่งได้เป็นผู้รักษาราชการ
 เมืองยะตานัน ก็ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบ้านวังตระเขวงเมืองยะตา
 นัน ฝ่ายตัวคนตกเฉียงเหนือแต่บ้านพระยายะตา (ตัวนางกอก) ซึ่งเป็น
 ครบออกไปทางประมาณห้าร้อยเส้นเศษ หนีบอดซึ่งได้เป็นผู้
 รักษาราชการเมืองระแงะ ก็ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลตะเขงหมะ
 เขวงเมืองระแงะ ฝ่ายตัวคนออกแต่บ้านพระยาระแงะ (หนีตะ) ซึ่ง
 เปนครบไปทางประมาณเจ็ดพัน ในคชนั้นชนบทรวมนิยม
 เมืองยริง เมืองยะตา เมืองหนองจิก กรมการแต่อำเภอใช้ชื่อเมือง
 ดงขตาทงตัน เมืองบักตานิ เมืองต่ายบุรี เมืองระแงะ เมืองรามันหพันธ์
 พระยาสงขตา (เกียนเต็ง) ก็แต่งให้กรมการออกไประหวังตรวจอยู่แต่มอ
 มิได้ขาด บ้านเมืองก็เป็นการเรียบร้อยทั้งเจ็ดเมือง อยู่มาพระยา ยริง
 (พ่าย) บัวยเป็นโรคชราถึงแก่กรรมลง พระยาสงขตา (เกียนเต็ง)
 จึงให้หลวงสวัสดิภักดี (ยมชาย) ซึ่งเป็นผู้รักษาราชการเมืองยะตา
 ไปรักษาราชการเมืองยริง ในระหว่างหลวงสวัสดิภักดี (ยมชาย) รักษา
 ราชการอยู่ที่เมืองยะตานัน ได้ โคนสร้างเหมืองตบูกไว้ ในเมืองยะตาหก
 เหมือง ชื่อเหมืองคิตะ เหมืองดาบ เหมืองหมาเราะ เหมืองบายอ
 เหมืองใหม่ เหมืองแหมะบุหตัน ครนหลวงสวัสดิภักดี (ยมชาย) ต้อง
 เดือนเป็ดียนไปอยู่รักษาราชการเสียดเมืองยริง หลวงสวัสดิภักดี (ยม
 ชาย) ก็ทำรายชื่อเหมืองมอบอนุญาตให้พระยาสงขตา (เกียนเต็ง)
 พระยาสงขตา (เกียนเต็ง) ก็ได้รับผลประโยชน์ได้เป็นตบูกบ้าง ได้เป็น

เงินค่าเช่าบ้างทุก ๆ ปีมิได้ขาด มาจนพระยาสังฆตา (เถียนเต็ง)
 ถึงแก่อนิจกรรม ต่อมาเหมืองรายหนักเดยรวมเป็นมรดกของเมือง
 สังฆตาไป ถ้าท่านคนใดได้เป็นผู้ว่าราชการเมืองสังฆตาขึ้นแล้ว ก็
 ได้รับผลประโยชน์คือ ๆ กันมาตลอดจนถึงพระยาวิชัยศิริ (ชม) ใน
 ระหว่างหลวงสวัสดิภักดี (ยิ้มซ้าย) รักษาราชการเมืองยริงนิน พระยา
 กตันทนชอบเดิมสืบไม่ได้ความถึงแก่กรรมลง พระยาจางวางสุดค่าน
 เดอขหนึ่ง ควันปากแดงหนึ่ง ควันกุประสาหนึ่ง ควันบาโงยหนึ่ง ซึ่ง
 เปนวงศ์ญาติอยู่ในพระยากตันทนที่ถึงแก่กรรม เกิดวิวาทรบพุ่งแย่ง
 ซึ่งกันจะเป็นเจ้าเมือง โปรดเกล้าฯ ให้พระเสน่หามนตรี ผู้ช่วย
 ราชการเมืองนครศรีธรรมราช พระสุนทรบุรี (บุญตั้ง) ผู้ช่วย
 ราชการเมืองสังฆตา ออกไประงับการวิวาทที่เมืองกตันทัน ครั้น
 พระเสน่หามนตรี พระสุนทรบุรี (บุญตั้ง) ไปถึงเมืองกตันทัน
 ควันบาโงยก็หนีไปทางเมืองกะตาปาหัง พระเสน่หามนตรีผู้ช่วย
 ราชการเมืองนครศรีธรรมราช ก็พาตัวพระยาจางวาง (สุดค่าน
 เดอข) มาไว้เสียที่เมืองนครศรีธรรมราช พระสุนทรบุรี (บุญตั้ง)
 ก็พาตัวคนกุประสา มาไว้เสียที่เมืองสังฆตา ครั้นโปรดเกล้าฯ ให้
 ควันปากแดงเป็นพระยากตันทัน เมืองกตันทันก็เป็นการเรียบร้อย
 ย่อมมาหลวงสวัสดิภักดี (ยิ้มซ้าย) ซึ่งเป็นผู้รักษาราชการเมืองยริง
 ถึงแก่กรรมลง นายเม่นซึ่งเป็นผู้รักษาราชการเมืองหนองจิกไม่ได้
 ราชการ พระยาสังฆตา (เถียนเต็ง) ถอดนายเม่นออกจากราชการเสีย
 ในระหว่างนั้นเมืองยริงผู้รักษาราชการเมืองถึงแก่กรรม เมืองหนองจิก

ผู้รักษาราชการยังไม่มิดว เมืองบักคานี่ เมืองยะดา ผู้รักษาราชการก็ยังไม่ได้รับพระราชทานตราตั้ง พระยาสังฆตา (เถียนตั้ง) ก็พาหนียุโธหรือที่เรียกว่าโตะกั ซึ่งโตะจิดไว้ให้เป็นผู้รักษาราชการเมืองบักคานี่หนิง นายเมืองบุตรพระยายริง (พ่าย) ซึ่งโตะจิดให้เป็นผู้รักษาราชการเมืองยะดาอยู่หนิง นายเกิดยงบุตรหลวงส่วสัดภักดี (ยมซ้าย) ผู้รักษาราชการเมืองยริงทองแก่กรรมหนิง ควณกุประสาซึ่งพระสุนทรนุรักษ์ (บุญตั้ง) พามาแต่เมืองกตันทันหนิง เข้ามากรุงเทพ ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานตราตั้งให้หนียุโธหรือโตะกัเป็นพระยายริง ให้นายเมืองเป็นพระยายะดา ให้นายเกิดยงเป็นพระยาหนองจิก ให้ควณกุประสาเป็นพระยาบักคานี่ ครั้นผู้วาราชการเมืองบักคานี่ เมืองหนองจิก เมืองยะดา เมืองยริง ได้รับพระราชทานตราตั้งเสร็จแล้ว พระยาสังฆตา (เถียนตั้ง) พร้อมด้วยผู้วาราชการเมืองบักคานี่ เมืองหนองจิก เมืองยริง เมืองยะดา กราบถวายบังคมลากลับเมืองสังฆตา

๑ พระยาบักคานี่ (ควณกุประสา) โตะตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบ้านจะบังคฆอ ที่พระยาบักคานี่วาราชการอยู่เดยวณ พระยาหนองจิก (เกิดยง) โตะตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบ้านคุดยง อยู่ฝ่ายทิศควันออกเคียงบ้านผู้วาราชการเมืองหนองจิกเดยวณ พระยายริง (หนียุโธหรือโตะกั) โตะไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบ้านยามู ริมตลานาเมืองยริงฟากทิศใต้ พระยายะดา (เมือง) ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบ้านท่าสาบ ริมตลานาทองจากเมืองรามันห์ฟากควันตก บุตรหลานพระยายะดา

(เมือง) ยังได้อยู่ต่อมาจนเดี๋ยวนี้ ในระหว่างนั้นเมืองแขกทั้งเจ็ด
เมืองก็เป็นการเรียบร้อย อยู่มาพระยาพะเยา (เมือง) ไม่ได้ราชการ
พระยาสังขตา (เถียนเส็ง) ถอดออกเสียจากราชการ แล้วพระยา
สังขตา (เถียนเส็ง) จัดให้ศวันบาทบุปเตเป็นผู้รักษาราชการเมืองพะเยา
ศวันบาทบุปเตผู้รักษาราชการเมืองพะเยา ได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบล
บ้านพะเยา บ้านที่พระยาพะเยาว่าราชการอยู่เดี๋ยวนี้ อยู่มาพระยา
สายบุรี (หนิตะ) ถึงแก่กรรมลง โปรดเกล้า ฯ พระราชทาน
ตราตั้งให้หนิตะโมบุตรเป็นพระยาสายบุรี พระยาสายบุรี (หนิ
ตะโม) ก็ว่าราชการอยู่ที่บ้านเรือนของบิดาที่บ้านยังออกต่อมา
ครั้นพระยาสังขตา (เถียนเส็ง) ถึงแก่อนิจกรรม ในพระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้า ฯ ให้พระสุนทรนุรักษ์ (บุญตั้ง)
ผู้ช่วยราชการเป็นพระยาสังขตา ในระหว่างพระยาสังขตา (บุญตั้ง)
ว่าราชการเมืองอยู่นั้น พระยายีริง (หนียุโสหรือไต่เก้) ถึงแก่กรรม
ลง โปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรตั้งให้พระยาจางวาง (สุด
ค่านเดอ) ซึ่งพระเส่นหามนตรีพามาจากเมืองกตมกันให้อยู่ที่เมือง
นครศรีธรรมราชนั้น เป็นพระยายีริง อยู่มาพระยายีริง (สุดค่าน
เดอ) ถึงแก่กรรม โปรดเกล้า ฯ ตั้งให้นายแตงซึ่งเป็นบุตรพระยา
ยีริง (หนียุโสหรือไต่เก้) เป็นพระยายีริง พระยายีริง (แตง)
คนพทราบความว่า เมื่อครั้งเมืองบศตานเกิดกระบถนั้น พระยา
ยีริง (แตง) อายุประมาณได้ห้าขวบหรือหกขวบ ครั้นบ้านเมืองสงบ
เรียบร้อยแล้ว กองทัพก็ออกไปตั้งที่กรุงเทพฯ ฯ พระยายีริง (แตง)

คิดเข้ามากรุงเทพฯ ด้วย ครั้นพระยายริง (แต่ง) มีอายุมากขึ้น
 ก็เลยเบนไทยไป ได้บวชเป็นสามเณรอยู่จนอายุถึงยี่สิบเอ็ดยี่สิบสองมี
 แล้วเลยบวชเป็นพระภิกษุต่อไปหลายพรรษาจนได้เป็นที่พระใบฎีกา ครั้น
 ลี้กจากพระภิกษุได้เข้ารับราชการอยู่ในกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ใน
 พระบาทสมเด็จพระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อมา ยังหาได้กตัญญูออกไป
 บ้านเมืองไม่ คอเมื่อได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นที่พระยายริง
 ผู้ว่าราชการเมืองยริงแล้ว จึงได้กราบถวายบังคมลาออกไปบ้าน
 เมือง ครั้นพระยายริง (แต่ง) ออกไปถึงเมืองยริงแล้ว ก็ปลูก
 เรือนลงในที่บ้านพระยายริง (หนียู่สี่หรือไต่เก้) ผู้เป็นบิดา ว่า
 ราชการเมืองยริงนั้น เมืองยริงในคอนพระยายริง (แต่ง) ว่าราชการ
 อยู่ชนบทธรรมเนียมจืดอย่างเมืองสงขลา คดีก็ขยความที่ปรับใหม่
 หรือคดีหนักไซ้ตามพระราชกำหนดกฎหมายสยามทั้งต้น เมืองยริง
 เวदानนเป็นที่เรียบรอยแถมการเจริญชนมาก ขยมาพระยาบัตตานี
 (ควนกุบ่า) ถึงแก่กรรมลง โปรดเกล้าฯ ตั้งให้ควนบุเต้บุตร
 เป็นพระยาวิชิตภักดี ศรีสุรวงษา รัตนานาเขตรประเทศราช ผู้ว่า
 ราชการเมืองบัตตานี พระยาบัตตานี (ควนกุบ่า) ว่าราชการ
 อยู่ที่บ้านเดิมของบิดาต่อมา เมืองบัตตานีเวตาพระยาบัตตานี (ควนกุ
 บ่า) ว่าราชการอยู่นั้น ธรรมเนียมโรงศาลแขวงแต่อำเภอจัด
 เหมือนอย่างเมืองยริง ขยมาพระยารามันห์ (ควนกุโหน) ถึงแก่
 กรรม โปรดเกล้าฯ ตั้งให้ควนตีมนบุตรเป็นพระยารัตนภักดี ศรี
 ราชบดินทร์ สุรินทรวิวงษา ผู้ว่าราชการเมืองรามันห์ พระยา

รามันห์ (ควันคิมุน) ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบ้านรามันห์ ที่พระ
 ณรงค์วงษาอยู่ต่อมาจนเดี๋ยวนี้ เมืองรามันห์คือนครพระยารามันห์
 (คิมุน) ว่าราชการอยู่นั้น ขนบธรรมเนียมบ้านเมืองจัดอย่างเมือง
 บัตคานเมืองยริงทงตัน ครั้นเจ้าพระยาสังฆดา (บุญตั้ง) ถึงแก่
 อุตัญกรรมตง โปรดเกล้าฯ จึงให้พระสุนทรนุรักษ์ (เม่น) บุตร
 พระยาสังฆดา (เถียนจ้อง) เป็นพระยาวิเชียรศรีฯ ผู้ว่าราชการ
 เมืองสังฆดา อยู่มาพระยาหนองจิก (เกตยง) ถึงแก่กรรมตง พระยา
 ยะลา (ควันมาคูปเต้) ก็ถึงแก่กรรม

๑ ในระหว่างนั้น ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในบัตคิมุน
 (รัชกาลที่ ๕) เสด็จพระราชดำเนินไปเมืองกะตักคา เวลานั้นเสด็จ
 กลับนั้นมาประทับที่เมืองไทรบุรี แล้วเสด็จพระราชดำเนินทางสถิต
 มารคแต่เมืองไทรบุรี เสด็จมาลงเรือพระที่นั่งที่เมืองสังฆดา ครั้น
 ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินออกจากเมือง
 สังฆดาแล้ว พระยาวิเชียรศรี (เม่น) ก็พานายเวียงบุตรหลวง
 นุรักษ์ภูเบศร์ (แสง) ควันกะจิมบุตรพระยายะลา (ควันมาคูปเต้)
 เข้ามากรุงเทพฯ ฯ

๑ โปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิเชียรศรี (เม่น) เป็นเจ้าพระยา
 วิเชียรศรีฯ ผู้ว่าราชการเมืองสังฆดา จึงให้นายเวียงเป็นพระยา
 เพชรภักดีมาดณเฑเบศร์ ความเป็นเชครมุจลินท์ นฤปดินทรสงครามภักดี ผู้ว่า
 ราชการเมืองหนองจิก จึงให้ควันกะจิมเป็นพระยาณรงค์ฤทธิ ศรี
 ประเทศ วิเศษวงษา ผู้ว่าราชการเมืองยะลา เจ้าพระยาวิเชียร

คีรี (เม่น)   พระยาหนองจิก (เวียง)   พระยาพะเยา (ศวันกะจิ)
 กักราบถวายนังคมตากดับเมืองสงขตา   พระยาพะเยา (ศวันกะจิ)
 กัว่าราชการอยู่ที่บ้านเรือนบิดาค้อมา   หาได้เดือนบ้านไปอยู่ที่อื่นไม่
 แต่พระยาหนองจิก (เวียง) นั้น   หาได้ว่าราชการที่บ้านพระยา
 หนองจิก (เกดียง) ไม่   เดือนไปตั้งบ้านดงใหม่ห่างบ้านพระยา
 หนองจิก (เกดียง) ไปฝ่ายตะวันตกประมาณทางห้าสิบเส้นเศษ อยู่มา
 พระยาสายบุรี (หนิตะไม)   พระยารามันห์ (ศวันติมุน) ถึงแก่กรรม
 ดง ไปรดเกล้า ๆ ให้หนิแปะบุตรพระยาสายบุรี (หนิตะไม) เป็น
 พระยาสัริยสุนทร บวรภักดี ศรีมหาราชา มัดตาอุปคุต วิบุตยขอบ
 เขตร ประเทศศมถายู   ผู้ว่าราชการเมืองสายบุรี ให้หนิแปะ
 พระยาสายบุรี (หนิแปะ) เป็นพระรัตนามนตรีผู้ช่วยราชการ ให้หนิ
 อีคาน้องจากพระรัตนามนตรี (หนิแปะ) เป็นพระวิเศษวงษา ผู้ช่วย
 ราชการเมืองสายบุรี   ตั้งให้พระณรงค์วงษา (ศวันยาชง) ผู้ช่วย
 ราชการซึ่งเปนน้องต่างมารดาแต่พระยารามันห์ (ติมุน) เป็นพระยา
 รัตนภักดี ศรีราชบัณฑิต สุรินทรวิวงษา   ผู้ว่าราชการเมืองรามันห์
 ให้หุดวงรายาภักดี (ศวันมาโตยาวอ)   บุตรพระยารามันห์ (ติมุน)
 เป็นพระณรงค์วงษาผู้ช่วยราชการ   ให้ศวันตะเบะบุตรพระยารามันห์
 (ศวันยาชง) เป็นหุดวงรายาภักดีผู้ช่วยราชการเมืองรามันห์   พระยา
 สายบุรี (หนิแปะ) เป็นผู้ว่าราชการเมืองขน   หาได้ว่าราชการอยู่ที่
 บ้านเดิมบิดาไม่   เดือนมาตั้งบ้านเรือนหรือที่เรียกว่าเมืองสายบุรีนั้น
 มาอยู่ที่ตำบลบ้านสะถิงบาย   ริมถ่านาซึ่งลงมาจากอ่าวตุทรายเหมือง

ทองแขวงเมืองระแงะฝากตัวออก ว่าราชการมาถึงทุกวันนี้
 พระยารามันห์ (ศวันยาสง) เป็นผู้ว่าราชการเมืองขึ้น หาได้ว่า
 ราชการอยู่ที่บ้านพระยารามันห์ (ศวันคิมุน) พี่ชายไม่ เดือนไปปลุก
 เรือนอยู่ที่บ้านพระยารามันห์ (ศวันคิมุน) ห่างออกไปทางประมาณ
 สองเดือนเศษ อยู่มาพระยาหนองจิก (เวียง) พระยาปัตตานี (ศวันกุ
 ปุเต้) พระยายีริง (แตง) ก็ถึงแก่กรรมลง โปรดเกล้าฯ
 ให้ศวันกุปะด้าบุตรพระยาปัตตานี (ศวันกุปุเต้) ซึ่งมารดาอยู่เมือง
 กถันตัน เป็นพระยาวิชิตภักดี ศรีสุรวังษา รัตนานาเขตรประเทศราช
 ผู้ว่าราชการเมืองปัตตานี ให้พระพิพิชภักดี ผู้ช่วยราชการ เป็น
 พระยาพิทักษ์ธรรมสุนทร นริศร์สุนทร นรินทรภักดี ผู้ทนาย
 ราชการ ให้ศวันกุบอดู่เป็นพระศรีบุรุษพิณิต ผู้ช่วยราชการ ให้
 ศวันกุเดบุตรพระยาพิทักษ์ฯ เป็นพระพิพิชภักดี ผู้ช่วยราชการเมือง
 ปัตตานี ตั้งให้หนิเหมาะซึ่งเป็นน้องต่างมารดาแต่พระยายีริง (แตง)
 เป็นพระยาพิพิชเสนามาศยาธิบดี ศรีสุรังคราม ผู้ว่าราชการเมืองยีริง
 ตั้งให้หนิโหวะบุตรพระยายีริง (หนิเหมาะ) เป็นพระโยธานุประดิษฐ
 ผู้ช่วยราชการเมืองยีริง ตั้งให้นายมิ่งบุตรพระยาเทพา (ช้าง) เป็น
 พระยาเพชรภินาถนฤเบศร์ วาปีเขตรมูจันท์ นฤบดินทรสงครามภักดี
 ผู้ว่าราชการเมืองหนองจิก พระยาปัตตานี (ศวันกุปะด้า) ก็ว่า
 ราชการที่บ้านเรือนพระยาปัตตานี (ศวันกุปุเต้) ผู้บิดา พระยา
 หนองจิก (มิ่ง) ก็ว่าราชการที่บ้านเรือนพระยาหนองจิก (เวียง)
 แต่พระยายีริง (หนิเหมาะ) หาได้ว่าราชการที่บ้านเรือนพระยา

ยีริง (แต่ง) พี่ชายไม่ ปลูกบ้านเรือนใหม่ขึ้นว่าราชการ ท่างแต่
 บ้านพระยายีริง (แต่ง) ลงไปทิศใต้ทางประมาณหกเส้นเศษ อยู่มา
 พระยาระแงะ (ศวันบอสู) ถึงแก่กรรมลง โปรดเกล้าฯ ตั้งให้พระ
 ศิริรัตนพิศาล (ศวันโหนะ) บุตรพระยาระแงะ (ศวันบอสู) เป็น
 พระยาภูผาภักดี ศรีสุพรรณประเทศ วิเศษวงษา ผู้ว่าราชการเมือง
 ระแงะ ตั้งให้ศวันแตะน้องจากพระยาระแงะ (ศวันโหนะ) เป็นพระ
 ศิริรัตนพิศาล ผู้ช่วยราชการเมืองระแงะ พระยาระแงะ (ศวันโหนะ)
 ก็ว่าราชการอยู่ที่บ้านเรือนพระยาระแงะ (ศวันบอสู) ผู้บิดา ครั้น
 เจ้าพระยาวิเชียรศิริ (เม่น) ถึงอสัญญกรรมลง โปรดเกล้าฯ
 ให้พระยาสัมบัติภิมย์ (ชุ่ม) เป็นผู้รักษาวังราชการเมืองสงขลา
 อยู่ พระยาบัตตานี (ศวันกุประสา) พระยาหนองจิก (มิ่ง) ก็ถึง
 แก่กรรมทั้งสองเมือง ในระหว่างนั้นเมืองบัตตานี พระศรีบริวาร
 พิณดี (ศวันบอสู) ซึ่งเป็นน้องต่างมารดาแต่พระยาบัตตานี (ศวันกุ
 ประสา) เป็นผู้รักษาราชการเมืองบัตตานีอยู่ แต่เมืองหนองจิกนั้น
 พระยาสัมบัติภิมย์ (ชุ่ม) แต่งให้หัตถวงจามหาศไทยกรมการเมือง
 สงขลาออกไปเป็นผู้รักษาราชการ แล้วพระยาสัมบัติภิมย์ (ชุ่ม)
 ก็เข้ามากรุงเทพฯฯ โปรดเกล้าฯ ให้พระยาสัมบัติภิมย์ (ชุ่ม)
 เป็นพระยาวิเชียรศิริฯ ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ครั้นพระยา
 วิเชียรศิริ (ชุ่ม) กลับออกไปถึงเมืองสงขลาแล้ว แต่งให้นายหัต
 ทไทยเด็กซึ่งเป็นน้องต่างมารดาแต่พระยาวิเชียรศิริ (ชุ่ม) ไปเป็น
 ผู้รักษาราชการเมืองหนองจิก พระยาวิเชียรศิริ (ชุ่ม) พักอยู่

ทเมืองสงขลาประมาณสิบห้าสิบหกวัน ก็เลยออกไปเมืองรามันห์
 พักอยู่ที่เมืองรามันห์ประมาณเดือนเศษ พระยาวิชัยรศรี (ซุ่ม) ให้
 บัวยหนักตงกักตบจากเมืองรามันห์ มาถึงเมืองสงขลาอยู่ได้ สัปดาห์
 อากการบัวยทรุดหนักตง พระยาวิชัยรศรี (ซุ่ม) ก็ถึงแก่นิจกรรม
 ครั้นพระยาวิชัยรศรี (ซุ่ม) ถึงแก่นิจกรรมตงได้ สัปดาห์ พอประจวบ
 ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในบ้นคยบ้นนี้ (รัชกาลที่ ๕) เสด็จ
 พระราชดำเนินออกไปเมืองสงขลา ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้ง
 ให้หัตถวิเศษภักดี (ซม) ผู้ช่วยราชการ เป็นพระยาสุนทรานุรักษ์
 ว่าราชการเมืองสงขลา ให้นำพวงบุตรพระยาวิชัยรศรี (ซุ่ม)
 เป็นหัตถออกตมภักดีผู้ช่วยราชการ ให้นำฉันทมหาดเล็กซึ่งเป็นบุตร
 พระอนุรักษภูเบศร์ (ถัด) เป็นหัตถบริรักษภูเบศร์ผู้ช่วยราชการ
 ครั้นทรงโปรดเกล้า ฯ พระราชทานนามสัญญาบัตรตั้งผู้ว่าราชการเมือง
 ผู้ช่วยเมืองสงขลาเสร็จแล้ว ก็เลยเสด็จพระราชดำเนินประพาศเมือง
 ริมทะเล ตั้งแต่เมืองเทพา เมืองหนองจิก เมืองบ้นคตาน
 เมืองกตันทัน เมืองตรังกานู แล้วก็เสด็จพระราชดำเนินกลับกรุงเทพฯ ฯ
 ในบ้นชวดสัมฤทธิศก ศักราช ๓๒๕๐ นั้น เป็นบ้นถึงกำหนดของ
 เมืองแขกเจ็ดเมืองท่าคนไม้ทองคนไม้เงินเครื่องราชบรรณาการเข้ามาทูล
 เกด้า ฯ ถวาย แลเป็นธรรมเนียมมาพร้อมกันตงเรอทเมืองสงขลา
 ทงเจ็ดเมือง เมืองสงขลาต้องแต่งผู้ช่วยกรมการตามคุมพาเข้ามายัง
 กรุงเทพฯ ฯ ในบ้นชวดสัมฤทธิศก ศักราช ๓๒๕๐ เมืองบ้นคตาน
 พระศรีบุรรัฐพิณิต (ควนกุบอด) ผู้ช่วยราชการ ผู้รักษาราชการ

หนึ่ง พระพิชชภักดี (ควนกุเต) ผู้ช่วยราชการหนึ่ง ควนกุ
 มาหะบุตรพระยาบัตถาน (ควนกุเต) หนึ่ง ควนกุเงาะบุตร
 พระศรีบุรุษูปินคหนึ่ง เมืองหนองจิกนายทคมหาดเด็กน้อยชายพระยา
 วิเชียรศรี (ช่ม) หนึ่ง ซึ่งเป็นผู้รักษาราชการ เป็นผู้นำต้นไม้
 ของต้นไม้เงินเครื่องราชบรรณาการเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย แต่เมือง
 ดายบุรี เมืองยริง เมืองรามันห์ เมืองยะตานัน ผู้ว่าราชการ
 เมืองแต่งให้ช่วยศรีคณกรกรมการคุมพาเข้ามา พระยาสุนทรานุรักษ์
 (ชม) ผู้รักษาวาราชการเมืองสงขลา แต่งให้หุดวงอนันตสมบัติ
 (เฮม) ผู้ช่วยราชการ หุดวงศรีโยชการกรมการ เป็นผู้นำต้นไม้
 ของต้นไม้เงินเครื่องราชบรรณาการแขกทั้งเจ็ดเมืองเข้ามากรุงเทพฯ ฯ

๑ ในครั้งนั้น โปรดเกล้า ฯ พระราชทานนามตั้งญายบัตรเดือนให้
 หุดวงอนันตสมบัติ (เฮม) เป็นที่พระอนันตสมบัติ ผู้ช่วยราชการเมือง
 สงขลา ให้พระศรีบุรุษูปินค (ควนกุบอดุ) เป็นพระยาวิชัยภักดี
 ศรีสุวังษา รัตนานาเขตรประเทศราช ผู้ว่าราชการเมืองบัตถาน
 เดือนให้พระพิชชภักดี (ควนกุเต) เป็นพระยาพิทักษ์ธรรมสุนทร นริศรีสุ
 บดินทร นรินทรภักดี ผู้ทนายราชการเมืองบัตถาน ตั้งให้
 ควนกุนมาหะบุตรพระยาบัตถาน (ควนกุเต) เป็นพระศรีบุรุษูปินค
 รามุดาเมืองบัตถาน ตั้งให้ควนกุเงาะบุตรพระยาบัตถาน (ควนกุบอดุ)
 เป็นพระพิชชภักดี ผู้ช่วยราชการเมืองบัตถาน ตั้งให้นายทคมหาดเด็ก
 เป็นพระยาเพชรภักดี บำเหน็จกรมจันทน์ นฤบดินทรสุวรรณภักดี
 ผู้ว่าราชการเมืองหนองจิก พระยาบัตถาน (ควนกุบอดุ) หาได้ว่า

ราชการอยู่ที่บ้านพระยาบัตตานี (ตวนกูปเต) ที่พระยาบัตตานี (ตวนกูปเต) ว่าราชการอยู่ไม่ ว่าราชการอยู่ที่บ้านเดิมของตัวซึ่งปลุกสร้าง
 ใจเมื่อเป็นทพระศรีบรรจฐพิณคผู้ช่วยราชการ อยู่ฝ่ายทิศตะวันออก
 แต่บ้านที่พระยาบัตตานี (ตวนกูปเต) ว่าราชการ พระยาหนองจิก
 (ทต) ก็หาได้ว่าราชการอยู่ที่บ้านพระยาหนองจิก (มิ่ง) ไม่ เดือนไป
 ปลุกสร้างขึ้นใหม่ฝ่ายทิศตะวันออกแต่บ้านพระยาหนองจิก (มิ่ง) ห่างกัน
 ประมาณเจ็ดเดื่นเศษ ในบั้นอุเอศก ศักราช ๑๒๕๓ พระยาระแงะ
 (ตวันโหนะ) ถึงแก่กรรมลง ในระหว่างนั้น พระยาดุนทรานุรักษ์ (ชม)
 ผู้ช่วยราชการ ผู้รักษาว่าราชการเมืองสงขลา จัดให้ตวันเหงาะ
 บุตรตวันตุดตงซึ่งเป็นพี่ต่างมารดาแต่พระยาระแงะ (ตวันโหนะ) เป็นผู้
 รักษาราชการเมืองระแงะอยู่ ครั้นปีเถาะตรีศก ศักราช ๑๒๕๓ ถึง
 กำหนดแขกเจ็ดเมืองนำคนไม้ทองคนไม้เงินเครื่องราชบรรณาการเข้ามา
 ทูลเกล้าฯ ถวาย ตวันเหงาะผู้รักษาราชการเมืองระแงะ นำ
 คนไม้ทองคนไม้เงินเครื่องราชบรรณาการเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวาย ก็ทรง
 พระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตร ตั้งให้ตวันเหงาะ
 เป็นพระยาภูมิกถิต ศรีสวัสดิ์บรรณประเทศ วิเศษวงษา ผู้ว่าราชการ
 เมืองระแงะ พระยาระแงะ (ตวันเหงาะ) ว่าราชการเมืองอยู่ที่บ้าน
 พระยาระแงะต่อมาจนเดยวัน ในที่บ้านตะหยงหมะซึ่งเป็นทีเดิมของ
 พระยาระแงะ (ตวันบอดู) สร้างไว้

พงษาวดารเมืองสงขลา

พระยาวิเชียรคีรี (ชม) เมื่อยังเป็นพระยาสุนทรานุรักษ์ เรียบเรียง

๑ ข้าพเจ้า พระยาสุนทรานุรักษ์ (ชม) ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ได้คิดเรียบเรียงเรื่องราวตระกูลเมืองสงขลาชนไว้ เพื่อจะได้ทราบ ทวณ เดิมครั้ง ๓ เมืองสงขลาเป็นเมืองแขก ตั้งอยู่ริมเขาแดง เจ้าเมืองชื่อสุดคำนตุ้เดมัน ๗ ได้สร้างบ้อมขุดคูเมืองแต่จุดแจ่งสร้าง บ้านเมืองเสร็จแล้ว ยอมขึ้นกับกรุงศรีอยุธยาโบราณ ครั้น สุดคำนตุ้เดมันถึงแก่อนิจกรรมแล้ว บุตรแต่หลานคนหนึ่งคนใดก็ไม่ ได้เป็นผู้ครองเมืองสืบตระกูลต่อไป เมื่อสุดคำนตุ้เดมันสร้าง บ้านเมืองชนนไม่ปรากฏว่าศึกราชเท่าใด ตั้งแต่สุดคำนตุ้เดมันถึง อิจกรรมแล้ว เมืองก็ร้างว่างเปล่าอยู่ช้านาน แต่บ้อมที่ฝั่งศพ สุดคำนตุ้เดมันราษฎรเรียกกันว่ามรหมต่อมาจนทุกวันนี้ เมื่อมีเมยโทศก ศักราช ๑๑๑๒ จีนคนหนึ่งเข้า ชื่อเหยียง ชาวเมืองเจียงจวน มาตั้งบ้านเรือนอยู่ริมเขาแดง ราษฎรชาวบ้านชวนกันเรียกจีนเหยียงว่าควแปะ ๗ ทำสวนปลูกผักกาดขายอยู่บึงหนึ่ง ครั้นมีแม่ศรีศก ควแปะรอ เรือนชนไปอยู่ตำบลบ้านทุ่งอาหวังแขวงเมืองจะนะ สร้างสวนปลูกพืช ขายอยู่ ๓ ปี ครั้นมีรังกาเบญจศก ควแปะก็กลับมาตั้งเรือน

อยู่ตำบลบ้านบ่ออย่างที่บ้านหนองบวรรักษุเบนท์ ในเมืองสงขลา ช่วย
 ทาษ & ครวให้ตกโพงพาง ครนณบ่ชาดส้มฤทชิศก ควแปะรอ
 เรอนไปตงคาศายอยู่ฟากแหลมสน ควแปะม้ภรรยากับชาวเมืองพัทลุง
 ม้บุตร & คน บุตรที่ ๑ ชื่อบุญหย็ บุตรที่ ๒ ชื่อบุญเฮียว
 บุตรที่ ๓ ชื่อบุญชน บุตรที่ ๔ ชื่อเถยนเต็ง บุตรที่ ๕ ชื่อ
 ยกเต็ง

๑ เมื่อณบ่ชาดส้มฤทชิศก ค้กราช ๓๓๓๐ หนองนายดีทช้เป็นที่พระ
 ปลัดเมืองนครศรีธรรมราช เจ้าพระยานครดิ่งแก่อัดัญญกรรม
 พระปลัดตงควชนเป็นเจ้าของ ให้นำวิถึนกรมการชาวเมืองนครศรี
 ธรรมราชมาเป็นผู้วราชการเมืองสงขลา ตงบ้านเรือนอยู่ฟากแหลม
 สน ราษฎรเรียกกันว่าหนองสงขลาวิถึน

๑ เมื่อศ้กราช ๓๓๓๓ บ่ณตุเอกศก เจ้าตากยกกองทัพหนองมาตี
 เมืองนครศรีธรรมราชแตกแล้ว ยกกองทัพเตยมาตงอยู่ณเมืองสงขลา
 หนองสงขลาวิถึนหน้เจ้าตากไปกับเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เจ้า
 ตากตงให้นำโยมคนชาวเมืองสงขลาเป็นพระสงขลา ให้ช้ช้อยกับ
 เมืองนครศรีธรรมราชตามเดิม ครงนนควแปะทำบาญช้ทศพย ตงของ
 บครภรรยาช้ทาษกับยาแดง ๕๐ หีบของควแปะ ถวายกับเจ้าตากทงต้น
 ควแปะชอรับทำอากรรังนกเกาะดีเกาะห้า ถวายเงินบ่ละ ๕๐ ช้ช
 เจ้าตากกคนทศพยตงของทงนนให้แกควแปะ ทรงรับไว้แต่ยา
 แดง ๕๐ หีบ แลวตงควแปะเป็นที่หนองอินทครีตัมบค นายอากร
 ทำอากรรังนกเกาะดีเกาะห้า แลวเจ้าตากขอเอาบุตรที่ตัมของหนอง

อินทศิรมย์ ขอบุญชน พาไปเปนมหาดเล็กคนหนึ่งอยู่ณกรุงเทพ ฯ
 คงแทนนมาราชภูริจึงเรียกตัวปะซึ่งเป็นที่หวงอินทศิรมย์ว่า จอม
 แหดมต้นบ้าง ขรวปะบ้าง หลวงอินทศรัภได้ทำอากรวังนท
 ตั้งเข้าไปกรุงเทพ ฯ ทุกปีต่อมามิได้ขาด

๑ ครั้นมีแต่งเบญจศก ศักราช ๑๓๓๕ เจ้าตากรบตั้งให้ข้าหลวง
 เปนแม่กองออกมาตั้งเดชเมืองสงขลา ข้าหลวงแม่กองตั้งเดชออก
 มาอยู่สองปี ครั้นแล้วราชการแล้วกลับเข้าไปกรุงเทพ ฯ

๑ ครั้นมีแม่ทัพศก ศักราช ๑๓๓๗ หลวงอินทศิรมย์ (เหยียง)
 คุมเงินอากรวังนทกับตั้งของต่าง ๆ เข้าไปถวายเจ้าตากณกรุงเทพ ฯ
 เจ้าตากรบตั้งกับราชการว่า หลวงอินทศิรมย์ (เหยียง) คน
 เปนข้าหลวงเดิมสามภักดีมาชานาน ควรที่จะชุบเลี้ยงให้เป็นเจ้าบ้าน
 เจ้าเมืองผู้ใหญ่ได้ มีรับตั้งว่าพระสงขลาโยมเป็นคนไม่ได้ราชการ ไม่
 ควรจะให้เป็นผู้ว่าราชการเมืองสืบต่อไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
 ตั้งให้หลวงอินทศิรมย์ (เหยียง) เปนหลวงสุวรรณศิรมย์ ผู้ว่า
 ราชการเมืองสงขลา ให้ขึ้นอยู่กับเมืองนครศรีธรรมราช แล้วมี
 คราโปรดเกล้า ฯ หากตัวพระสงขลาโยมเข้าไปณกรุงเทพ ฯ ถอดออกเสีย
 จากราชการ หลวงสุวรรณศิรมย์ (เหยียง) กลับออกมาตั้งเมือง
 สงขลา ตั้งให้นายนิมบุตรพระสงขลาโยมเปนขุนรองราชมนตรี คุมไพร่
 ด้วยดีบุกจะนะเก่าหมวดทำราชการอยู่ในหลวงสุวรรณศิรมย์ (เหยียง)

๑ เมื่อศักราช ๑๓๓๘ ปีรگانพศก เจ้าพระยานครศรีธรรมราช
 มีหนังสือให้กรมการออกมาเก็บเอาผู้หญิงข้างทอหูก แดบุตรสาว

กรมการบุครดำวราชภูรชาวเมืองสงขลา พาไปเมืองนครศรีธรรมราช
 หลายสิบคน ครึ่งหนึ่งหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (เหยียง) ผู้ว่าราชการ
 เมืองสงขลา เข้าไปเฝ้ากราบบังคมทูลพระกรุณาว่า เจ้าพระยา
 นครศรีธรรมราชแต่งกรมการให้ ไปเก็บเอาผู้หญิงข้างทอหูก แด่บุคร
 ดำวกรมการ บุครดำวราชภูร ชาวเมืองสงขลาพาไปเมืองนครศรี
 ธรรมราชเสียหลายสิบคน ราชภูรได้ความเดือดร้อนยิ่งนัก ขอพระบารมี
 ปกเกล้า ฯ เป็นที่พึ่ง รับสั่งว่าเมืองนครศรีธรรมราชกับเมืองสงขลา
 วิวาทกันไม่รู้แต่ไปรดเกล้า ฯ ให้มีตราออกมาถึงเมืองนครศรี
 ธรรมราช ให้ยกเมืองสงขลาขึ้นกับกรุงเทพ ฯ หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ
 (เหยียง) กราบถวายบังคมลาออกมาเมืองสงขลา

๑ ครั้นนั้นชาติจตุรศก ศักราช ๓๓๕๕ พระบาทสมเด็จพระพุทธ
 ยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ปราบดาภิเษกเถลิงถวัลยราชสมบัติ ในคืนเจ้า
 พระยานนครศรีธรรมราชถึงแก่อสัญกรรม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
 ตั้งให้บุตรเขยเจ้าพระยานคร เป็นเจ้าพระยานนครศรีธรรมราช ครึ่งหนึ่ง
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรมพระราชวังบวรสถานมงคล กราบบังคม
 ทูลพระกรุณาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า เจ้าพระยานนครศรีธรรมราชคน
 นี้กับหลวงสุวรรณคีรีสมบัติผู้ว่าราชการเมืองสงขลา เป็นคนรักใคร่
 ดสนิทกัน ขอรับพระราชทานให้เมืองสงขลาขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราช
 ตามเดิม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มีตราออกมาถึงหลวงสุวรรณ
 คีรีสมบัติ (เหยียง) ให้ยกเมืองสงขลาขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราช

เหมือนอย่างแต่ก่อนดับคตไป เมืองสงขลาจึงได้กลับไปขึ้นอยู่กับเมือง
นครศรีธรรมราชอีก

๑ ครั้นเมื่อมีโรคศก ศักราช ๓๑๕๖ หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (เหยียง)
ป่วยเป็นไข้หมอปยาบาดอาการหาคายไม่ ครั้นวัน ๕ ๒ ๓๑ ค่ำ
หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (เหยียง) ถึงแก่กรรม เปนหลวงอินทศิริ
สมบัติคุมเดชทำอากรวังนบกอยู่ ๖ ปี เดือนแปดหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ
ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ๘ ปี เมื่อถึงแก่กรรมอายุได้ ๖๘ ปี บุตร
แต่หลานได้ฝังศพไว้ริมเขาแหลมสน จากอกษรจีนไว้ ในป้ายศิลา
ตามอย่างธรรมเนียมจนแล้ว

๑ ในเมื่อมีโรคศกนั้น นายบุญหุ้ยบุตรที่หนึ่งหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ
เข้าไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ณกรุงเทพ ฯ ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นายบุญหุ้ยเป็นที่หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ ผู้ว่า
ราชการเมืองสงขลา หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (บุญหุ้ย) กราบถวาย
บังคมตาออกมาเมืองสงขลา

๑ เมื่อมีมเส่งสัปตศก ศักราช ๓๑๕๗ โปรดเกล้า ฯ ให้ข้าหลวง
เปนแม่กองออกไปสักเลขเมืองสงขลา สักแขนวาได้เลข ๗๖๗๒ คน
เมื่อมีมเส่งสัปตศก มีตราโปรดเกล้า ฯ ออกมาเมืองสงขลา ให้
ค่อเรือห้า ๓๐ ลำ ปากกว้างแปดศอกยาวเก้าวาสำหรับรักษาพระนคร
หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (บุญหุ้ย) เกณฑ์ไพร่ตัดไม้ค่อเรือยังไม่เสร็จ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้อยยาเชอ กรมหลวงจักร
เจษฎาเสด็จออกมาเร่งให้ค่อเรือ คังพัดบพดาประทับอยู่ณบ้านบ่อเคย

ประทับแรมอยู่เดือนหนึ่ง เรือก็คอยังไม่ดำเรือ เสด็จกลับเข้าไป
กรุงเทพ ฯ

๑ ครั้นเมื่อมีเมืออัฐศก ศักราช ๑๓๔๗ พม่าข้าศึกยกกองทัพมาตี
เมืองนครศรีธรรมราชแตก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ยกกองทัพหลวงเสด็จออก
มาตีเอาเมืองนครคืนได้ ยังประทับอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช ครั้น
ขุนรอนราชมนตรีเป็นบุตรพระสังฆาโยมนอกราชการ ขัดเคืองกับ
หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (บุญห้อย) ผู้ว่าราชการเมืองสังฆา ขุนรอน
ราชมนตรีทราบว่าเมืองนครศรีธรรมราชเสียแก่พม่าข้าศึกแล้ว ขุนรอน
ราชมนตรีมีใจกำเริบ ช้องสู้มูกันบ้างไพร่ในกองขุนรอนราชมนตรี
คำคนตาที่บ้านค้ะเขา จะเข้าตีเอาค่ายตำบลบ้านบ่ออย่างฟากหน้าตัว
ออก หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (บุญห้อย) ทราบว่าขุนรอนราชมนตรี
คิดขบถ จึงแต่งให้กรมการขึ้นไปกวาดต้อนคนในแขวงเมืองสังฆา
มาทางบกทางเรือ ขุนรอนราชมนตรีให้คนไปสกัดทางซึ่งเขาคนทางบก
ทางเรือเสียทั้งสิ้น ได้คนแต่เรือมากแล้วตั้งรวมกันอยู่ที่บ้านค้ะเขา
หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (บุญห้อย) เห็นว่าคนในค่ายน้อยตัว จึงจัดแจงผ่อน
บุตรภรรยาเข้ามาของดงเรือใหญ่ถอยไปทอดอยู่ที่เกาะหนูของดำ แต่ตัว
หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (บุญห้อย) อยู่ในค่ายตำบลบ้านบ่ออย่าง ขุนรอน
ราชมนตรีให้นายทศเพชรคุมไพร่พันเศษ ขุนรอนราชมนตรีคุมไพร่
พันเศษ เวลากลางคืนเข้าตีค่ายตำบลบ้านบ่ออย่าง นายทศเพชรเข้าตี
ค้ำหนักษณ ขุนรอนราชมนตรีเข้าตีค่ายค้ำหนักษณหน้า หลวง

สวรรณศิริสมบัติ (บุญหุ้ย) อยู่ในค่ายให้ ยิงปืนคาบศิลาถูกขุนรอง
 ราชมนตรีแต่ไม่บาดเจ็บ ถูกไฟไหม้ตำเรือของขุนรองราชมนตรีบาดเจ็บ
 ตกหน้าค่ายเป็นอันมาก ขุนรองราชมนตรีดำทัพไปอยู่แคว้นฝาด คน
 รักษาค่ายด้านทักษิณเป็นใจเข้าด้วยขุนรองราชมนตรี เปิดประตูให้
 นายทิดเพชรเข้าในค่ายได้ หาดวงสุวรรณศิริสมบัติ (บุญหุ้ย) เห็นการ
 จะต่อสู้ขุนรองราชมนตรีนายทิดเพชรไม่ได้ จึงตงเรือเล็กหนีไปขึ้น
 เรือใหญ่ที่เกาะหนูไช โขงเข้าไปกรุงเทพฯ ฯ ขณะนั้นขุนรองราชมนตรี
 รั้งเมืองสงขลาอยู่ ๔ เดือน หาดวงสุวรรณศิริสมบัติ (บุญหุ้ย) เข้าไป
 ถึงกรุงเทพฯ ฯ เข้าเฝ้ากราบบังคมทูลพระกรุณาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ว่า ขุนรองราชมนตรีบุตรพระสังฆาโยมนอกราชการ กับนายทิดเพชร
 เป็นขบถค้ำเอาเมืองสงขลาได้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ รับสั่งว่า
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ยกกองทัพหาดวง
 ไปประทับอยู่ที่เมืองนครแล้ว ให้หาดวงสุวรรณศิริสมบัติ (บุญหุ้ย)
 ตามไปกราบบังคมทูลที่เมืองนครศรีธรรมราชเถิด ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้า ฯ ให้พระสังฆาโยมนอกราชการบิดาขุนรองราชมนตรี ออก
 มาด้วยหาดวงสุวรรณศิริสมบัติ (บุญหุ้ย) ฯ ให้บุตรภรรยาอยู่ที่กรุงเทพฯ ฯ
 พระสังฆาโยมนอกราชการกับหาดวงสุวรรณศิริสมบัติ (บุญหุ้ย) ออก
 มาเรือดำเดียวกัน มาถึงเมืองนครศรีธรรมราช พระสังฆาโยม
 นอกราชการ กับหาดวงสุวรรณศิริสมบัติ (บุญหุ้ย) ขึ้นเฝ้าสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวกรมพระราชวังบวรสถานมงคล กราบบังคมทูลว่า
 ขุนรองราชมนตรีกับนายทิดเพชรเป็นขบถค้ำเอาเมืองสงขลาได้ รับสั่ง

ว่าให้พระสังฆาโยมนอกราชการ กับหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (บุญห้อย)
 ออกมาทำพดด้พบดาไว้ที่เมืองสังขตาท่อน เสร็จราชการเมืองนคร ฯ
 แล้วจะเสด็จมาเมืองสังขตา พระสังฆาโยมนอกราชการ กับ
 หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (บุญห้อย) กราบถวายบังคมดามาเมืองสังขตา
 ให้นายหมวดนายกองเกณฑ์ไพร่ทำพดด้พบดาที่ตำบลบ้านบ่อพดด้พบ ขุนรอง
 ราชมนตรีก็มาทำพดด้พบดาอยู่ด้วย ทำพดด้พบดาอยู่ ๑๘ วัน สิ้นเด็จ
 พระเจ้าอยู่หัวกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ยกกองทัพหลวงเสด็จ
 มาถึงเมืองสังขตา ขุนประทัดพดด้พบดาตำบลบ้านบ่อพดด้พบ หลวง
 สุวรรณคีรีสมบัติ (บุญห้อย) พระสังฆา (โยม) นอกราชการ ขุนรอง
 ราชมนตรีกับนายทศเพ็ชรเข้าเฝ้าพร้อมกัน ทรงพระกรุณารับตั้งถาม
 ตามธรรมเนียมแล้ว ทรงพระกรุณาให้มัตราไปหาควพระยาไตร
 พระยาตรังกานู พระยาถันตัน พระยาปัตตานี เข้ามาเฝ้าให้พร้อมกัน
 ที่เมืองสังขตา จะได้ทรงจัดแจงบ้านเมืองให้เรียบร้อย พระยาไตร
 พระยาตรังกานู พระยาถันตัน แต่งให้บุตรหลานคีรีศรีกรมการ
 นำพาสิ่งของเข้ามาทุกเถ่า ๆ ถวาย แต่พระยาคานี้แข็งตัวอยู่ ทรง
 ชัดเคืองพระยาคานี้ ทรงพระกรุณารับสั่งว่า ให้กองทัพหลวงออกไป
 เข้ายบเมืองคานี้เสียให้ยับเยิน ขณะนั้นแขกเมืองคานีพาเรือมาค้าขาย
 อยู่ที่เมืองสังขตาดำหนึ่ง รับสั่งให้ยุคเอาคนแต่เรือไว้ มอบให้
 ขุนรองราชมนตรีเป็นผู้คุม ครองหนนายจันทองเพ็ชร ๓๐ ครว เปนไทย
 เดิมเมืองนครคีรีธรรมราช ตกไปอยู่เมืองคานีเสียช้านาน พาบุคร
 ภรรยาหนีเข้ามาเมืองสังขตา นายจันทองแจ้งความกับหลวงสุวรรณคีรี

สมบัติ (บุญหุ้ย) ผู้ว่าราชการเมืองสงขลาว่า พระยาตานัทรามความ
 ว่ากองทัพหลวงจะยกไปตีเมืองตานี พระยาตานีให้เกณฑ์ไพร่ทำค่าย
 ที่ปากน้ำเมืองตานีค่ายหนึ่ง ที่บ้านพระยาตานีค่ายหนึ่ง กวาดเอา
 ผู้คนเข้าไว้ในค่ายเปนนันมาก นายจันทองเห็นเรือกองทัพใหญ่ทอด
 อยู่ปากน้ำเมืองตานี ๗ ลำ แยกเมืองตานีเห็นเรือกองทัพไทยนำเมือง
 ตกใจกลัว ประชุมพูดกันว่า ตายายแยกตั้งไว้ว่าศึกมาแต่ทักษิณ
 ให้สู้ ศึกมาแต่อุดรอย่าให้สู้เลย มดนักกองทัพหลวงมาทอดอยู่นำเมือง
 ตานีแล้ว ให้คิดอ่านพาอพยพหนีแต่ยาว พวกแยกเมืองตานีพูดกัน
 ดึงน นายจันทองคิดว่าพระยาตานีจะฆ่าบุตรภรรยาของนายจันทองเสีย
 นายจันทองคิดอ่านลัดแฉกเข้าไปฟังการในบ้านพระยาตานี ได้ยิน
 พระยาตานีปรึกษา กับศรีศวันกรมการผู้ใหญ่ผู้น้อยว่า กองทัพไทย
 ยกมาทอดอยู่ที่ปากน้ำเมืองตานีแล้วจะคิดอย่างไร นายจันทองรับอาสา
 กับพระยาตานีว่า นายจันทองจะขอเป็นแม่กองคุมพวกนายจันทองแฉก
 พวกแยกจะไปรักษาค่ายปากน้ำเมืองตานีไว้ ไม่ให้กองทัพไทยเข้ามา
 ในเมืองตานีได้ จะขอปืนใหญ่ปืนน้อยกระสุนดินดำเต็มยงอาหารกับ
 เรือปากกว้าง ๕ ลำ สกอกสักตา ถ้านายจันทองยิงเรือกองทัพไทยจมตง
 นายจันทองจะได้ตงเรือไปจับเอาพวกกองทัพไทยโดยง่าย พระยาตานี
 ก็เห็นด้วย จึงจัดเต็มยงอาหารกระสุนดินดำกับเรือดำหนึ่ง ให้
 นายจันทองไปรักษาค่ายปากน้ำ นายจันทองกับเพื่อนนายจันทอง
 จัดแจงเรือพร้อมแล้ว เวลากลางคืนนายจันทองกับพวกเพื่อนพาเรือ
 เต็ดตอดเข้าไปในเมืองตานี ขนไปเรือขนเข้าของแฉกบุตรภรรยาตงเรือ

มาทอดอยู่ที่ค้ายปากน้ำ เวลานั้นนายจันทองเพื่อนนายจันทองแต่งตัว
 เป็นภาษาไทยออกเรือยกธงขาวมาใกล้เรือกองทัพไทย นายจันทอง
 ร้องบอกพวกเรือกองทัพไทยว่าให้ยิงปืนเถิด พวกแขกในเมืองคานี
 จัดแจงจะพาบุตรภรรยาหนีอยู่แล้ว พวกญวนกองทัพไทยเรียกให้นาย
 จันทองแอบเรือเข้าไปใกล้จะได้สืบข่าวราชการ นายจันทองบอกความ
 ว่า หดวงสุวรรณครีตมบดี (บุญหุ้ย) แต่งให้มาสืบราชการเมืองคานี
 ได้ความแล้วช้ำอยู่ไม่ได้จะเร่งรีบกลับไป นายจันทองก็แจวเรือมา
 เมืองสงขลา มาตั้งครุ่หนึ่งพวกเรือกองทัพไทยยิงปืนใหญ่ พวกแขก
 ในค้ายปากน้ำยิงปืนใหญ่รับหนึ่ง แล้วพวกแขกก็ออกจากค้ายปากน้ำ
 เข้าในเมืองคานี แขกในเมืองคานีแตกค่นพาอพยพออกจากเมืองไป
 เป็นอันมาก พวกญวนกองทัพไทยเห็นแขกทั้งค้ายปากน้ำเสีย กองทัพ
 ไทยตรงเรือดำบนขบวนค่นตั้งช้ำอยู่ในค้ายปากน้ำ นายจันทองมาพบเรือ
 กองทัพไทยที่หน้าเมืองเทพา ๓ ลำ นายจันทองบอกว่ากองทัพไทย
 ค่นค้ายปากน้ำเมืองคานีได้แล้ว ให้เร่งรีบไปเถิด นายจันทองก็เลย
 มาถึงบ้านแหดมทรายปากน้ำเมืองสงขลา พวกช้ำหาดวงทองตระเวน
 ช่งรักษาปากน้ำเมืองสงขลา เรียกให้นายจันทองหยุดเรือ นายจันทอง
 บอกว่าเรือสืบราชการอื่นเร็วจะหยุดช้ำอยู่ไม่ได้ นายจันทองแจวเรือ
 เลยเข้ามาในเมืองสงขลา หดวงสุวรรณครีตมบดี (บุญหุ้ย) ได้
 ทราบความค่นนั้นแล้ว พาตัวนายจันทองเข้าเฝ้ากราบบังคมทูลตมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวกรมพระราชวังบวรสถานมงคลว่า หดวงสุวรรณครี
 ตมบดี (บุญหุ้ย) แต่งเรือเล็กให้นายจันทองเพื่อน ๕ คนได้ค่นตอดเข้าไป

สืบราชการเมืองคานี ทราบความว่าแขกเมืองคานีไม่คิดจะดี คิด
 จะหนทางสั้น นายจันทองได้บอกเรือกองทัพหน้าซึ่งไปทอดอยู่ปากน้ำ
 เมืองคานีให้ยิงปืนใหญ่ พวกแขกได้ ยืนแต่ยิงปืนหนีออกจากค่าย
 ปากน้ำเข้าในเมือง กองทัพหน้าซึ่งเขาค่ายปากน้ำเมืองคานีได้แต่
 แหกในเมืองคานีพาอพยพหนีไปเป็นอันมาก รับสั่งว่าหลวงสุวรรณคีรี
 (บุญห้อย) อุตสาห์แต่งให้คนไปสืบราชการเมืองคานีได้ความชัดเจนดังนี้
 สันนิษฐาน รับสั่งให้เร่งจัดแจงกองทัพลงไประดมคเมืองคานี จับเอา
 ตัวพระยาคานีให้จงได้ หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (บุญห้อย) กราบ
 บังคมทูลว่า แยกเรือเมืองคานีซึ่งให้ขุนรอมราชมนตรีคุมไว้หน้าเรือ
 หนีไปได้ กับพระยาจะนะน้องพระยาพิทลุงคิดขบถมีหนังสือฉบับไปถึง
 พม่าข้าศึกให้ยกมาตีเมืองสงขลา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยา
 พิทลุงพี่ชายพระยาจะนะเปแตรระดาการชำระ พระยาจะนะรับเป็นสัจย์
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับสั่งให้ประหารชีวิตพร้อมด้วยขุนรอม
 ราชมนตรี แคนายทิดเพชรนั้นเข้าหาพระยากดาโหมราชเสนาฯ ๆ กราบ
 บังคมทูลขอรับพระราชทานโทษนายทิดเพชรไว้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 กรมพระราชวังบวรสถานมงคล เสด็จยกทัพหลวงลงไปประทับอยู่เมือง
 คานี พวกกองทัพจับตัวพระยาคานีได้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้จำคุกพระยาคานีไว้ แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พวก
 กองทัพเขมบนทองเหลืองใหญ่ในเมืองคานี ๒ บอกตงเรือรบ แต่บน
 กระบอกหนึ่งตกน้ำเสียที่หน้าเมืองคานี ได้ไปแต่กระบอกเดียว คือ
 บนนางพระยาคานีเดียนั้น ประทับอยู่เมืองคานีเดือนเศษ เสร็จ

ราชการด้วยกทัพหลวงเสด็จกลับเข้าไปกรุงเทพ ฯ ๕๕
 ครองหนหลวง
 สวรรณครีตัมบดี (บุญหุ้ย) กับนายบุญเฮี้ยว นายบุญชัน ผู้องคาม
 เสด็จเข้าไปณกรุงเทพ ฯ นายทิดเพชรก็เข้าไปกับพระยาตากาโหม
 ราชเสนา ๕๖
 ครนถึงกรุงเทพ ฯ หลวงสุวรรณครีตัมบดี (บุญหุ้ย) กับ
 นายบุญเฮี้ยว นายบุญชัน ผู้อง ๕๗
 ชนเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ เลื่อนให้หลวงสุวรรณครีตัมบดี
 (บุญหุ้ย) เป็นพระยาสุวรรณครีตัมบดี ๕๘
 ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา
 ให้นายบุญเฮี้ยวเป็นพระอนันตสัมบดี ให้นายบุญชันเป็นพระพิเรนทรภักดี
 ให้นายเถียนตั้งเป็นพระสุนทรนุรักษ์ ๕๙
 เป็นผู้ช่วยราชการทั้ง ๓ คน
 แต่พระอนันตสัมบดี (บุญเฮี้ยว) นั้นโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นผู้ว่าราชการ
 เมืองจะนะด้วย แต่เมืองสงขลาให้ชนกับเมืองนครศรีธรรมราชตามเดิม
 พระยาสุวรรณครีตัมบดี (บุญหุ้ย) กับพระอนันตสัมบดี พระพิเรนทร์
 พระสุนทรนุรักษ์ กราบถวายบังคมลาพาบุตรภรรยาถนัดออกมาเมือง
 สงขลา ในบั้นออกสัมฤทธิศก ศักราช ๑๑๕๐ ๖๐
 ครนณบั้นจอโทษก
 พระอนันตสัมบดี (บุญเฮี้ยว) ถึงแก่กรรมที่เมืองจะนะ ได้ทำการเผาศพ
 แดเชิญอุฐมาฝังไว้ที่ริมเขาแหลมสน ๖๑
 ทำเป็นห้องสุยคามิธรรมเนียม
 เสร็จแล้ว ๖๒
 พระยาสงขลา (บุญหุ้ย) มีใบบอกให้นายเถียนจ้งบุตร
 พระอนันตสัมบดี ๖๓
 ถ้อเข้าไปกราบบังคมทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวว่า ๖๔
 พระอนันตสัมบดี (บุญเฮี้ยว) ถึงแก่กรรม พระ
 อนันตสัมบดีมีบุตรชาย ๓ คน บุตรที่ ๑ ชื่อเถียนจ้ง บุตรที่ ๒ ชื่อ
 เถียนตั้ง ๖๕
 บุตรที่ ๓ ชื่อเถียนไต่ต่างมารดา พระยาสงขลา (บุญหุ้ย)

ขอพระราชทานถวายนายเถียนจิ่งเปนมหาคเต็กทำราชการของพระเดช
 พระคุณอยู่ในกรุงเทพ ฯ นายเถียนจิ่งบุตรพระอนันต์ (บุญเฮี้ยว)
 ก็ทำราชการเปนมหาคเต็กอยู่นกรุงเทพ ฯ สืบต่อมา ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้า ฯ ปลูกษากับข้าราชการว่า จะได้อยู่ใดเป็นผู้ว่าราชการเมือง
 จะนะ พระยาภควโหมราชเสนากราบบังคมทูลพระกรุณาพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขอรับพระราชทานให้นายทิดเพชรเป็นผู้ว่าราชการ
 เมืองจะนะ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณา โปรดเกล้า ฯ คึง
 ให้นายทิดเพชรเป็นพระมหานภาพปราบสงคราม ผู้ว่าราชการเมืองจะนะ
 คุมเดชด้วยคัมภีร์เก้าหมวดขึ้นกับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรมพระราชวังบวร
 ต่อกานมังกต แต่เมืองจะนะให้อยู่ในบังคับเมืองสงขลาตามเดิม พระ
 มหานภาพปราบสงครามทิดเพชร กราบถวายบังคมลาออกมาทำ
 ราชการของพระเดชพระคุณอยู่นเมืองจะนะ

๑ ครั้นณปีพุทธศักราช ๑๓๕๓ โตะเต้าแหยดมาแต่ประเทศ
 จีนเคยเป็นคนรู้เวทมนต์วิธการต่าง ๆ ไปคบคิดกับพระยาตานให้ยก
 ทพิฆมาคเมืองสงขลา ทพิฆพระยาตานยกมาตั้งอยู่ที่ริมเขาชะโมรง หตั้ง
 เขาตุ๊กช้าง พระยาสงขลา (บุญหุ้ย) เกณฑ์ไพร่ไปตั้งค่ายรับอยู่ริม
 คดของชะโมรง แล้วมีใบบอกเข้าไปกราบบังคมทูลพระกรุณาของทพิฆ
 หตวงมาช่วยฉบับหนึ่ง มีหนังสือไปขอของทพิฆเมืองนครศรีธรรมราช
 มาช่วยฉบับหนึ่ง เจ้าพระยานครศรีธรรมราชยกกองทัพมาตั้งค่ายอยู่
 ณบ้านบ่อเคยค่ายหนึ่ง ให้มาตั้งอยู่ตำบลบ้านบ่ออย่างค่ายหนึ่ง เจ้า
 พระยานครศรีธรรมราช กับพระยาสงขลา (บุญหุ้ย) ปรึกษากำหนด

วันจะเข้าค้ายโคระสาเหียดให้พร้อมกันในวันนี้ พวกอ้ายโคระสาเหียด
 ยกออกมาทางบางกะดาน ถึงนำค้ายค้ำบ้านบ่ออย่าง พวกทัพเมือง
 นครศรีธรรมราชยิงปืนถล่มพวก อ้ายโคระสาเหียดตายประมาณสามร้อยคน
 พวกอ้ายโคระสาเหียดก็ถ้ำทัพถดไป กองทัพเมืองนครศรีธรรมราช
 เมืองสงขลา ได้ตามไปทันได้รบกับพวกแขกถึงคตุมบอน พวกแขกแตก
 เข้าค่ายหลังเขาตุ๊กช้าง อ้ายโคระสาเหียดเศกน้ามนต์ไปรยอยู่ประตูค่าย
 กองทัพเมืองนครศรีธรรมราช เมืองสงขลา หักเข้าค่ายได้ ยิ่งอ้าย
 โคระสาเหียดตายอยู่กับที่ พวกแขกก็ตายเป็นอันมาก ที่เหลือตายก็แตก
 หนีไปสิ้น เจ้าพระยานครศรีธรรมราช พระยาสงขลา (บุญหุย)
 ให้กองทัพยกตามไปเคเอาเมืองคานักตั้งคืนได้ กองทัพเมืองนครศรี
 ธรรมราช เมืองสงขลา - ยกถดมาถึงเมืองสงขลา ๔ วัน ๕ วัน
 กองทัพหลวงจึงยกออกมาถึง हांทันได้สู้รบกับแขกเมืองคานักไม่ พัก
 กองทัพอยู่ในเรือนำค้ายค้ำบ้านบ่ออย่างอยู่หลายเวลา พวกญวนใน
 กองทัพวิวาททูปตกกับพวกกองทัพเมืองนครศรีธรรมราช พระสุนทร
 นุรักษ์ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลาไปห้ามปรามก็ไม่ทัน พวกกองทัพ
 เมืองนครศรีธรรมราช ไปกราบเรียนเจ้าพระยานครว่า พวกญวนกอง
 ทัพเรือกระทำชมแห่งทูปตกพวกกองทัพเมืองนครเจ็บป่วยเป็นหลายคน พระ
 สุนทรนุรักษ์ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลาอยู่ด้วยก็ไม่ห้ามปราม เจ้า
 พระยานครขัดเคืองกับพระยาสงขลาแฉพระสุนทรนุรักษ์คนนั้นมา กองทัพ
 กรุงเทพฯ แฉกองทัพเมืองนคร พักอยู่เมืองสงขลา ๗ เดือน จึงยก
 กองทัพถดไป หลวงปลัด (อ้าย) เมืองสงขลาทำตามเจ้าพระยา

นครไปเดียด้วย ในมีนพระยาสงฆา (บุญหุ้ย) กับเจ้าพระยานคร
 เข้าไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ กรุงเทพมหานคร เจ้าพระยานคร
 กราบบังคมทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระยาสงฆา (บุญหุ้ย) ว่าทำข่มเหงกับ
 เมืองไทรบุรี ยกเอาตำบลบ้านพระคงกับตำบลบ้านการำแขวงเมืองไทร
 บุรีเดียด แลยกให้พวกญวนกองทัพวิวาทต่อสู้กับพวกกองทัพเมืองนครศรี
 ธรรมราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับตั้งถามพระยาสงฆา
 (บุญหุ้ย) ตามคำเจ้าพระยานครศรีธรรมราชกราบทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย
 พระยาสงฆา (บุญหุ้ย) กราบบังคมทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายว่า ที่ตำบลบ้านพระคงการำ
 เป็นที่เขตรแดนเมืองสงฆามาแต่เดิม พระยาสงฆา (บุญหุ้ย) หาได้
 ทำข่มเหงกับเมืองไทรบุรีไม่ แลพวกญวนกองทัพวิวาทต่อสู้กับพวก
 เมืองนครศรีธรรมราชนั้นวิวาทกันตนเอง พระยาสงฆาแลพระสุนทร
 นุรักษ์ผู้ช่วยราชการ แลถือศักดิ์ที่จะห้ามปรามพวกกองทัพวิวาท
 แลพวกกองทัพเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งพระยาสงฆา (บุญหุ้ย)
 แลพระสุนทรนุรักษ์จะได้อยู่ให้พวกกองทัพวิวาทกันนั้นห้ามได้ ทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าฯ รับตั้งว่า พวกกองทัพทั้งสองทัพไม่อยู่ได้บังคับ
 พระยาสงฆา (บุญหุ้ย) วิวาทกันตนเอง จะปรับโทษพระยาสงฆา
 (บุญหุ้ย) พระสุนทรนุรักษ์ผู้ช่วยราชการนั้นไม่ชอบ ที่ตำบลบ้าน
 พระคงการำนั้นถึงจะเป็นเขตรเมืองไทรบุรีก็จริง แต่เมืองสงฆาคือเมือง
 ไทรบุรีแต่เมืองคานี้ได้ เมืองสงฆามีความชอบมาก ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ พระราชทานยกที่ตำบลบ้านพระคง ตำบลบ้านการำ
 ให้เป็นเขตรแดนเมืองสงฆา ที่ตำบลบ้านพระคงการำจึงได้เป็นแขวง

เมืองสงขลาแต่ครั้งนั้นสืบต่อมา   แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้พระยาสงขลา (บุญห้อย) เปนเจ้าพระยาอินทคีรี ศรีสมุทรสงคราม
รามภักดี   อกภัยพิริยบรากรมพาหุ   ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา
ยกเมืองสงขลาเปนเมืองเอกให้   หนักกับกรุงเทพฯ   โปรดเกล้าฯ   พระราช
ทานยกเมืองไทรบุรี   เมืองตานี   เมืองศรีลังกา   ให้   หนักกับเมืองสงขลา
เจ้าพระยาสงขลาอยู่ในกรุงเทพฯ   ได้เก้าเดือน   กราบถวายบังคมลากลับ
ออกมาเมืองสงขลา

๑   ครั้นปีฉลูเบญจศกศักราช ๑๓๕๕   พระเจ้านะทิดเพ็ชรถึงแก่กรรม
เจ้าพระยาสงขลา (บุญห้อย)   มีใบบอกให้จับเค่งซึ่งมาแต่เมืองชวัญ
เปนเพื่อนร่วมสุขทุกซกกับหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (เหยียง)   ถู้อเข้าไป
กราบบังคมทูลพระกรุณาณกรุงเทพฯ   ขอรับพระราชทานให้จับเค่งเปน
พระเจ้านะสืบต่อไป   ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ   ด้งให้จับเค่งเปนพระ
มหานุกาปปราบสงคราม   ผู้สำเร็จราชการเมืองจนะ   พระจนะ (เค่ง)
ถวายเงินขวัญชัยบุตรที่หนึ่ง   ให้ทำราชการ เปนมหาดเล็ก   อยู่นกรุงเทพฯ   ฯ
นายบัวแก้วบุตรพระจนะ (ทิดเพ็ชร)   เข้าไปทำราชการเปนมหาดเล็ก
อยู่นกรุงเทพฯ   พร้อมกับเงินขวัญชัย   พระจนะ (เค่ง)   กลับออก
มาว่าราชการเมืองจนะ

๑   ครั้นปีเถาะดีปีศก   ศักราช ๑๓๕๗   ข้ายพม่าเข้าศึกยกกองทัพ
เรือมาตีเมืองถด่างแตก   ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ   ให้เจ้าพระยา
พดเทพ (บุญนาค)   กับพระยาวิเศษโกษาเปนแม่ทัพ   โปรดเกล้าฯ   ฯ
ให้นายเถียนจ้งมหาดเล็กบุตรพระอนันตสมบัติเปนมหาดใหญ่นายฤทธิ   ออก

มาในกองทัพเจ้าพระยาพดเทพ (บุญนาค) ด้วย เจ้าพระยาพดเทพ
 ยกกองทัพเรือออกมาขึ้นเตนกองทัพที่เมืองชุมพรไปเมืองถดาง เจ้า
 พระยาพดเทพให้หัตถวงนายฤทธิ (เถียนจิ่ง) เชิญท้าวออกมาเมือง
 สงขลา ในท้าวไปรดเกล้า ๆ ให้เจ้าพระยาสงขลา (บุญห้อย)
 ยกกองทัพไปถ่วงเมืองไทรบุรีไว้ แล้วให้เกณฑ์ไพร่เมืองสงขลา เมือง
 จะนะ ให้หัตถวงนายฤทธิยกไปช่วยตีเมืองถดาง เจ้าพระยาสงขลา
 (บุญห้อย) เกณฑ์ไพร่เมืองสงขลาได้เจ็ดร้อยคน ให้หัตถวงพดเปน
 นายทัพ เกณฑ์ไพร่เมืองจะนะได้สองร้อยคน ให้จันทวิชัย
 มหาเด็กบุตรพระจะนะ (เค่ง) เป็นนายทัพ รวมไพร่เมืองสงขลา
 เมืองจะนะเก้าร้อยคน มอบให้หัตถวงนายฤทธิยกไปทางเมืองพัตตุง
 ไปสมทบทัพเจ้าพระยาพดเทพที่เมืองศรีวิชัย แล้วเจ้าพระยาสงขลา
 (บุญห้อย) เกณฑ์ไพร่สองร้อยคน ให้หัตถวงจันทวิชัยยกไปตั้ง
 ถ่วงเมืองไทรบุรีไว้ กองทัพเจ้าพระยาพดเทพกับพระยาวิเศษโกษา
 หัตถวงนายฤทธิ ยกไปถึงเมืองถดาง ได้ยกเข้าตีพวกพม่าเข้าศึกแตก
 หนีกลับไป เจ้าพระยาพดเทพจัดราชการเมืองถดางอยู่ปี ๑ เดรัจฉา
 การด้วยยกกองทัพมาเมืองสงขลาทางเมืองศรีวิชัย ครองหนตาคุมกหัตถ
 เมืองยริงคิดขบถ เจ้าพระยาพดเทพจัดให้กองทัพเมืองพัตตุง เมือง
 สงขลา สมทบกับกองทัพหัตถวง ให้หัตถวงนายฤทธิเป็นแม่ทัพยก
 ออกไปตีเมืองยริง หัตถวงนายฤทธิยกกองทัพออกไปตีทัพคำคุมกหัตถ
 เมืองยริงถึงคตุมบอน จับตัวคำคุมกได้ จึงได้แยกเมืองคานออกเปน ๗
 เมืองตามพระบรมราชานุญาต เหตุด้วยเมืองคานเมืองเดียวมีกำลัง

มาก เมืองสงขลามีกำลังน้อย แต่คงให้นายพ่ายทหารเอกเมือง
 สงขลาเป็นผู้วาราชการเมืองยี่ริง จักราชการแยกเมืองตาน้อย ๒ เดือน
 เสร็จราชการแล้ว ยกกองทัพพาดำคูกดบเข้ามาเมืองสงขลา เจ้า
 พระยาพดเทพ พระยาวิเศษโกษา หาดวงนายฤทธิ กียกกองทัพ
 ทพกตบเข้าไปกรุงเทพ ฯ เมืองสงขลาเป็นปรกติไม่มีทัพศึกอยู่ ๒ ปี
 ในระหว่างเมืองสงขลาเป็นปรกติอยู่ ๒ ปีนี้ เจ้าพระยาอินทศิริ ได้
 สร้างพระอุโบสถวัดข้างทองขณาราม ๑ โรงพระอุโบสถวัดมณีมาวาส
 อาราม ๑ รวม ๒ อาราม แต่เจ้าพระยาสงขลา (บุญหุ้ย) ตั้งบ้าน
 เรือนอยู่ที่ปากเหมือดสน.

๑ ศักราช ๑๑๗๑ ปีมะเส็งเอกศก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
 จุฬาโลกสวรรคต พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้เถลิง
 ถวดยราชสมบัติ ในจุดศักราช ๑๑๗๑ พม่ายกกองทัพเรือรวม ๒๐๐ ลำ
 มาตีเอาเมืองถดางใต้ อีก จังทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้า
 พระยายมราชยกกองทัพหาดวงออกมาขึ้นเดินบกทางเมืองชุมพร แต่โปรด
 เกล้า ฯ ให้หาดวงนายฤทธิเชิญท้องตราออกมาถึงเจ้าพระยาสงขลา ให้
 เจ้าพระยาสงขลา ยกกองทัพไปถ่วงเมืองไทรบุรีไว้ แต่ให้เกณฑ์ไพร่
 เมืองไทรยกไปสมทบทัพเจ้าพระยายมราชด้วย แต่ให้หาดวงนายฤทธิคุม
 ไพร่เมืองสงขลา เมืองพัทลุง ยกไปสมทบทัพเจ้าพระยายมราช
 ที่เมืองศรีวิชัย เจ้าพระยาสงขลาเกณฑ์ไพร่พลเมืองให้หาดวงนายฤทธิ
 พันคน ยกไปเมืองศรีวิชัยทางเมืองพัทลุง แต่เกณฑ์ไพร่เมืองพัทลุง

ไป ๕๐๐ คนด้วย แล้วเจ้าพระยาสังฆตาคุมไพร่ ๔๐๐ คนยกไปตั้งอยู่ที่
เมืองไทรบุรี แล้วเกณฑ์ไพร่เมืองไทร ๓๐๐๐ คน เรือ ๓๐ ลำ แต่ง
ให้พระยาปลัดเมืองไทรเป็นนายทัพ รับยกไปสมทบกับเจ้าพระยา
ยมราชที่เมืองศรีวิชัย เจ้าพระยายมราชรวมกองทัพเมืองนครศรีธรรมราช
เมืองพัทลุง เมืองสงขลา เมืองไทร ได้พร้อมด้วยยกกองทัพไป
ตีเมืองถดถาง อ้ายพม่าข้าศึกแตกหนีไป เจ้าพระยายมราชตีได้เมือง
ถดถางคืน แล้วเกณฑ์ไพร่เมืองนคร เมืองสงขลา เมืองพัทลุง
ให้ช่วยรักษาเมืองถดถาง จักรพรรดิอยู่ ๓ ปี ราชการเรียบร้อยแล้วจึงได้
ยกกองทัพกลับกรุงเทพฯ เมืองสงขลาไม่มีทัพศึกเป็นปรกติอยู่ ๓ ปี
เจ้าพระยาอินทศิรี ศรีสุรสงคราม รามภักดี อภัยพิริยบรากรม
พาหุ ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา (บุญหุ้ย) บัวยโรคชราถึงแก่
อสัญกรรม ได้เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองมา ๓๔ ปี เจ้าพระยา
อินทศิรีไม่มีบุตร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หัตถวงนายฤทธิ
(เถียนจิ่ง) บุตรพระอนันต์, (บุญเฮี้ยว) ซึ่งเป็นหลานเจ้าพระยาอินทศิรี
เป็นพระยาวิเศษภักดี ศรีสุรสงคราม พระยาสงขลา แดโปรดเกล้าฯ
พระราชทานให้พระยาวิเศษภักดี เชิญตราตั้งออกมาพระราชทาน
ให้พระภิมย์สมบัติ (บุญขัน) ซึ่งเป็นน้องต่างมารดาของเจ้าพระยา
อินทศิรี เป็นพระยาศรีสมบัติจางวาง พระราชทานให้นายเถียนตั้ง
น้องร่วมมารดากับพระยาวิเศษภักดีเป็นพระสุนทรนุรักษ์ ครั้นวัน
เดือนหกบั้งออกจัตวาศก ศักราช ๑๑๗๔ ปี พระยาวิเศษภักดี พร้อม

ด้วยญาตพี่น้อง ได้จัดแจงเผาศพเจ้าพระยาอินทศรเสด็จแล้ว ได้
เชิญขี้ฐไปทำช่องสุยตามธรรมเนียมจันทรมหาแห่งมณฑล เคียงกับ
ช่องสุยหอดวงสังขตา (เหียง)

๑ ศักราช ๑๑๗๕ ปีระกาเบญจศก โปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสุริยพาห
จางวางกรมม้า เป็นแม่กองออกมาสักเลขเมืองสังขตา ตั้งโรงสัก
ที่ทุ่งบ่อเคย พระยาศรีสุริยพาหสักเลขอยู่ ๒ ปี เสร็จการสักเลข
แล้วกลับเข้าไปณกรุงเทพ ฯ ครั้นนั้นพระยาไตรภพเกิดขัดเคืองกับเมือง
สังขตา จึงไปชนกับเมืองนครศรีธรรมราช เจ้าพระยานครศรี
ธรรมราชนำความขึ้นกราบบังคมทูล ทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุติพระบาทแล้ว
โปรดเกล้าฯ ให้เมืองไตรภพชนกับเมืองนครตามสมควร ในนั้นพระยา
ศรีภานุวิภาทชนกับพระยาภักดีกัน ๆ จึงเข้ามาขอชนอยู่กับเมืองสังขตา
ไม่สมควรจะชนกับเมืองศรีภานุสืบไป พระยาวิเศษภักดี ตอบกับพระยา
ภักดีกันว่ารับไว้ไม่ได้ ด้วยแต่ก่อนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรม
พระราชวังบวร ฯ โปรดเกล้าฯ ให้เมืองภักดีชนอยู่กับเมืองศรีภานุ
พระยาภักดีจึงเคยไปชนกับเมืองนครศรีธรรมราช เจ้าพระยา
นครนำความขึ้นกราบบังคมทูลตามทูลพระยาศรีภานุ กับพระยา
ภักดีวิภาทกัน โปรดเกล้าฯ ให้เมืองภักดีชนกับเมืองนครตาม
สมควร เมืองภักดีจึงได้ชนกับเมืองนครสืบต่อมา.

๑ ครุณปีถุญพศก ศักราช ๑๑๗๘ พระยาวิเศษภักดี พระยา
สังขตา เข้าไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ กรุงเทพมหานคร ฯ ให้
พระยาศรีสุริยพาหจางวาง กับพระสุนทรนุรักษ์อยู่รักษาเมือง ครุณ

ณเดือน ๖ ปีฉลูนพศก พระยาศรีรัตนมัตติจางวางบ่วยเป็นไขพิศม์
 ถึงแก่กรรม ครั้นพระยาวิเศษภักดีก็ยกออกมาถึงเมืองสงขลาบ่วย
 เปนโบราณโรค ครั้นณเดือน ๓ ปีฉลูนพศก พระยาวิเศษ
 ภักดี พระยาสงขลาถึงแก่กรรม เป็นผู้ว่าราชการเมืองอยู่ ๗ ปี
 พระสุนทร (เถียนตั้ง) ให้หตวงพิทักษ์ราชาอยู่รักษาเมือง พระ
 สุนทรนุรักษ์รับเข้าไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวณกรุงเทพ ฯ จึง
 โปรดเกล้า ฯ ให้พระสุนทรนุรักษ์เป็นผู้ว่าราชการเมืองสงขลา แด
 พระราชทานศักดินาเพ็ดจึงออกมาเฝ้าศพระยาศรีรัตนมัตติจางวาง พระยา
 วิเศษภักดี พระยาสงขลาด้วย พระสุนทร (เถียนตั้ง) นาย
 พดพ่าย (บุญตั้ง) บุตรพระยาศรีรัตนมัตติจางวาง กราบถวายบังคม
 ตากดบออกมาเมืองสงขลาพร้อมกัน

๑ ครั้นเดือน ๗ ปีชวดสัมฤทธิ์ศก ศักราช ๓๓๗๐ พระสุนทร
 นุรักษ์ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา พร้อมกับหมู่ญาติได้จัดการเฝ้าศพ
 พระยาศรีรัตนมัตติจางวาง พระยาวิเศษภักดี พระยาสงขลาพร้อม
 กันเสร็จแล้ว ได้เชิญอัฐิพระยาศรีรัตนมัตติจางวาง พระยาวิเศษภักดี
 พระยาสงขลา ไปทำอ่องสุยไว้ณทอนเคียวกนรมเขาแหลมสน
 พระยาวิเศษภักดี พระยาสงขลา (เถียนตั้ง) ได้เป็นผู้สำเร็จราชการ
 เมืองอยู่ ๗ ปี ได้สร้างโรงพระอุโบสถวัดสุวรรณคีรีอาราม ๓ ยัง
 ไม่ทันเสร็จ ในปีนั้นพระสุนทรนุรักษ์ กับนายพดพ่าย หตวง
 พิทักษ์ราชา นายแพะบุตรพระสุนทรนุรักษ์ พวกนี้เข้าไปเฝ้าใต้ฝ่า
 ถอองชุดพระบาทถวายพระราชกุศล จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ตั้งให้พระสุนทรเป็นพระยาวิเชียรคีรี ศรีสมุทร วิสุทธิศักดิ์ มหาพิไชย
สงคราม รามภักดี อภัยพิริยบรากรมพาหุ ผู้สำเร็จราชการเมือง
สงขลา โปรดเกล้า ฯ ให้นายพดพ่าย (บุญตั้ง) เป็นหลวงสุนทร
นุรักษ์ ผู้ช่วยราชการ โปรดเกล้า ฯ ให้หลวงพิทักษ์ราชาเป็นพระ
พิเรนทรภักดี ผู้ช่วยราชการ โปรดเกล้า ฯ ให้นายแพะเป็นหลวง
สมบัติภิมย์ ผู้ช่วยราชการ กัดบ้อออกมารับราชการอยู่ที่เมืองสงขลา
ภายหลังจึงโปรดเกล้า ฯ ให้นายเหมเป็นหลวงอนุรักษภูเบศร์ ผู้ช่วย
ราชการ โปรดเกล้า ฯ ให้นายยกเต้งเป็นหลวงอุดมบริรักษ์ ผู้ช่วย
ราชการ โปรดเกล้า ฯ ให้นายหมี่เป็นหลวงพิทักษ์สุนทร ผู้ช่วย
ราชการ

๑ ในปีชาติสัมฤทธิ์ศก ศักราช ๑๓๘๐ นั้น พระยาถางมโอบอก
เข้าไปณกรุงเทพ ฯ ว่า พม่ายกกองทัพมาตั้งต่อเรือที่เมืองมฤ
เมืองตะนาวศรี แต่ไม่ทราบว่าจะไปตีเมืองใด จึงทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ ให้พระยาศรีธำแดงคุมไพร่ ๒๐๐ คนยกออกมาตั้งอยู่ที่
เมืองสงขลา ให้พระยาพิไชยสงครามคุมไพร่ ๒๐๐ คนออกมาตั้ง
อยู่ที่เมืองพัทลุง ให้พระยาวิชิตณรงค์คุมไพร่ ๒๐๐ คนออกมาตั้ง
อยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช ให้พระยาถาโหมราชเสนาคุมไพร่ ๕๐๐
คนออกมาตั้งอยู่ที่เมืองถาง โปรดเกล้า ฯ ให้เกณฑ์ไพร่เมือง
สงขลา เมืองพัทลุง ให้ข้าหลวงคุมไปตั้งต่อเรือรบอยู่ที่เมืองสตูล
อีกกองหนึ่ง พระยาศรีธำแดงข้าหลวงออกมาตั้งอยู่ที่เมืองสงขลา

มีหนังสือ จึ่งเลิกกองทัพยกเข้าไปณกรุงเทพ ฯ ในปีเถาะเอกศก
ศักราช ๓๓๘๓

๑ ครั้นมีโรคโศก ศักราช ๓๓๘๒ บังเกิดความไข้หวัดกะโรค
ราษฎรพลเมืองล้มตายไปอันมาก ความไข้ตัดตมาจนถึงมีมั่ง
ศรีศกจึงได้สงบ

๑ ในปีมั่งนี้เจ้าพระยามหานครศรีธรรมราชเข้าไปณกรุงเทพ ฯ กราบ
บังคมทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า เจ้าพระยาไทร
เป็นคนคอกิ่ง จะเอาภิเษการตั้งหนึ่งตั้งใดก็ไม่ได้ แต่ไม่ฟังบังคับ
บัญชาเมืองนครศรีธรรมราช ขอรบพระราชทานยกกองทัพไปตีเมือง
ไทรบุรี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพระยามหานครเป็นแม่ทัพ
แลมโหฬารออกมาเกณฑ์ไพร่เมืองนคร เมืองไชยา เมืองสงขลา
เมืองพัทลุง ให้ยกไปตีเมืองไทรบุรี เจ้าพระยามหานครเชิญมโหฬารเป็น
แม่ทัพออกมาเกณฑ์ไพร่ได้พร้อมด้วยยกกองทัพไปตีเมืองไทรบุรี เจ้า
พระยาไทรบุรีไม่ต่อสู้ ยกอพยพครอบครัวหนีไปอยู่เมืองเกาะหมาก
กองทัพเจ้าพระยามหานครเข้าตั้งอยู่ในกลางเมืองไทรบุรี แลกวาดต้อน
เอาครอบครัวราษฎรเมืองไทรส่งเข้าไปถวายณกรุงเทพ ฯ หาดายร้อย
ครัว แล้วเจ้าพระยามหานครมีใบบอกเข้าไปกราบบังคมทูลพระกรุณาขอ
รับพระราชทานให้นายแสงบุตรเจ้าพระยามหานคร เป็นพระยาไทรบุรีด้วย
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มโหฬารออกมาตั้งนายแสงบุตรเจ้า
พระยามหานคร ให้เป็นตำแหน่งที่พระยาอภิชิเบศร์ มหาประเทศราช

ธิบดินทร์ อินทรไธสงวรยศ วัฒนทเล่มา มาคยานุชิต สัทธิตังคราม
รามภักดี พิริยพาห พระยาไทรบุรี

๑ ครุณณบัณญนพศก คักราช ๓๓๘๘ อ้ายอนุเวียงจันท้เปนขมก
โปรดเกล้า ฯ มีท้องตราออกมาเกณฑ์กองทัพเมืองนครศรีธรรมราช
เมืองสงขลา เมืองพัทลุง พระยาสงขลาเกณฑ์ไพร่ได้ ๓๐๐๐ เศษ
รับยกกองทัพเข้าไปถึงกรุงเทพ ฯ แต่ไม่ทันจะได้เข้ารบกับอ้ายอนุขมก
เพราะการสงบเรียบร้อยแล้ว จึงโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาสงขลา
ทำข้อมทเมืองสมุทปราการ พระยาสงขลาคุมไพร่ ๓๐๐๐ เศษ
ทำข้อมอยู่ทเมืองสมุทปราการที่หนึ่งจึงเสด็จราชการ แล้วกราบทถวาย
บังคมตาออกมาเมืองสงขลา

๑ ครุณณบัชวคสัมฤทธิศก คักราช ๓๓๘๐ โปรดเกล้า ฯ มีท้อง
ตราออกมาให้พระยาสงขลาต่อเรือสี่คี่ระงาว ๓๐ ลำ พระยาสงขลา
ให้หัตวงสุนทรนุรักษ์ผู้ช่วยราชการคุมไพร่ ๓๐๐๐ คนไปตั้งต่อเรืออยู่ท
เมืองเทพา แต่ในปีฉลูเอกศกนั้นฝนตกน้อย ราษฎรทำนาไม่ได้รับ
ผล ราษฎรเกิดระง่ำระสายด้วยเข้าแพง พระยาสงขลาจึงให้เด็ก
การต่อเรือเดี่ยว แต่ในปีชวดโทศกกำลังเข้าแพงอยู่นั้น โปรดเกล้า ฯ
ให้หมีนสัมพันธ์บูรเชิญท้องตราออกมาสักเลขเมืองสงขลา โปรด
เกล้า ฯ ให้พระยาสงขลาเปนมแม่กองตั้งโรงสักเลขที่ศาลากลาง ภาย
หลังโปรดเกล้า ฯ ให้ข้าหลวงเสนา ๘ นายแต่ไม่ปรากฏนาม เชิญ
ท้องตราออกมาประเมิตนา แต่ออกตราแดงให้แก่ราษฎรเปนครั้งแรก
ในปีชวดโทศกนั้นพระยาสงขลาเกณฑ์ไพร่ ๓๐๐๐ คนไปต่อเรือที่เมือง

เทพอีก การต่อเรียงไม้ท่นเสีจ ครั้นณวันเดือนหกมีเกาะ
 ตรีศก คนุกุเดนมบุตรเจ้าพระยาไทโร ซึ่งยกอพยพครอบครัวหนีไป
 อยู่เมืองเกาะหมาก คิดอ่านช่องลุ่มผู้คนบ่าวไพร่ได้มากด้วยยกเข้า
 ตั้งเขาเมืองไทรบุรีคนได้ แล้วรวบรวมคบคิดกับพระยาตานี
 พระยายริง พระยายะตา ยกกองทัพมาตีเมืองสงขลา ตั้งค่าย
 อยู่ที่เขาตูกข้างแฉบางกระดาน กองทัพเมืองสงขลาออกต่อสู้ตายน
 ทานไว้เป็นตำมารถ ครั้นณวันเดือนห้าชนค้ำหนึ่ง ศักราช ๓๓๘๔
 มีมโรงจัตวาศก โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาพระคลังที่สมเด็จพระ
 กตาโหมเป็นแม่ทัพ ยกกองทัพเรือออกมาถึงเมืองสงขลา ตั้งค่าย
 ม่นอยู่ที่ตำบลบ้านบ่อพลับ พระยาตานี พระยายะตา พระยายริง
 เห็นว่ากองทัพหลวงยกออกมาถึงเมืองสงขลา ก็พาอพยพครอบครัว
 หนีไปเมืองกตมัติน แต่พระยารามันห์ พระยาหนองจิก ยก
 ครอบครัวหนีไปทางบก ไปอยู่ที่ตำบลบ้านนาที่บาโรมแขวงเมือง
 แประ เจ้าพระยาพระคลังแม่ทัพใหญ่มีบัญชาตั้งให้พระยาสงขลายก
 กองทัพออกไปตีเขาเมืองตานี เมืองหนองจิก แต่ให้พระสุนทร
 นุรักษ์ ผู้ช่วยราชการคุมไพร่ตามออกไปรวบรวมเสบียงอาหารไว้ที่
 เมืองตานี แล้วเจ้าพระยาพระคลังกับพระยานครศรีธรรมราชยกกอง
 ทัพหลวงออกไปตั้งอยู่ที่เมืองตานี โปรดให้หลวงสุนทรนุรักษ์
 ผู้ช่วยราชการคุมไพร่ ๓๐๐๐ คนตามไปจับตัวพระยารามันห์ หลวง
 สุนทรนุรักษ์ คุมไพร่ตามไปจับตัวพระยารามันห์ ได้ที่บ้านนาตำบล
 บาโรมแขวงเมืองแประได้ สิ้นทั้งครอบครัว แต่พระยาหนองจิกออก

ให้แก่พระยาสังขตา ๆ กราบถวายบังคมตาออกมาถึงเมืองสังขตาใน
เดือนยี่ปีมโรงจัตวาศก

๑ ครุณณปีมเต่งเบญจศก ศักราช ๓๓๘๕ พระยาสังขตาให้หดวง
สุนทรนุรักษ์ผู้ช่วยราชการ คุมคัมไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการ
แดเงินส่งต่าง ๆ เข้าไปทูลเกล้า ฯ ถวาย พณหัวเจ้าท่านสมุห
พระกตาใหม่ เจ้าพระยาพระคลังแม่ทัพใหญ่ นำหดวง
สุนทรนุรักษ์เข้าเฝ้าทูลเกล้า ฯ ถวายคัมไม้ทองเงิน แด่จกราบ
บังคมทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า หดวงสุนทรนุรักษ์
ผู้ช่วยราชการเมืองสังขตามีความชอบมาก ด้วยได้ยกทัพติดตาม
จับตัวพระยารามันห์ แด่ครอบครัวพระยาหนองจิกได้ในแขวงเมือง
แประ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรให้
หดวงสุนทรนุรักษ์ เป็นพระสุนทรนุรักษ์ ผู้ช่วยราชการเมืองสังขตา
พระสุนทรนุรักษ์กราบถวายบังคมตากลับออกมาเมืองสังขตา

๑ ครุณณปีวอกอัฐศก ศักราช ๓๓๘๘ โปรดเกล้า ฯ มีท้องตรา
ออกมาให้พระยาสังขตาท้องบ่อมกำแพงเมืองสังขตา โปรดเกล้า ฯ
พระราชทานยกเงินภาษีอากรเมืองสังขตาให้ ๓๐๐ ชั่ง พระยา
สังขตาก็กะเกณฑ์ไพร่ตงม้อกบ่อมกำแพงเมืองยังไม่ทันเสร็จ ใน
ปีนั้นพระยาสังขตาพาพระยาตานี พระยายริง พระยาสายบุรี พระยา
ยะดา พระยาระแงะ พระยารามันห์ เข้าไปเฝ้าในงานถวายพระ
เพลิงพระศพสมเด็จพระพนับีหดวง เจ้าพระยานครศรีธรรมราชก็เข้า
ไปเฝ้าพร้อมกัน

ต่อสู้กับพวกทหารไทยตายเสียในที่รบ จับได้แต่บุตรภรรยาสามีพรรคพวก
 แล้วตัดเอาศีรษะพระยาหนองจิกมาส่งเจ้าพระยาพระคลังแม่ทัพ
 ใหญ่ที่เมืองตานี เจ้าพระยาพระคลังแม่ทัพใหญ่ให้จำตัวพระยารามันห์
 เข้าไปณกรุงเทพ ฯ แต่บุตรภรรยาสามีพรรคพวกพระยารามันห์นั้น
 ให้กลับไปอยู่เมืองรามันห์ตามเดิม แต่สามีพรรคพวกแต่บุตรภรรยา
 ครอบครัวพระยาหนองจิก พระยาคานันห์ ให้ส่งเข้าไปณกรุงเทพ ฯ
 ทงสิ้น จักราชการเมืองตานี เมืองหนองจิก เมืองยะตา เมือง
 รามันห์ เปนปรกติเรียบร้อยแล้ว เจ้าพระยาพระคลังแม่ทัพใหญ่
 ยกกองทัพกลับเข้ามาพักอยู่ที่เมืองสงขลา แต่ได้สถาปนาพระเจดีย์
 ไว้บนยอดเขาเมืองแห่งหนึ่งเสร็จแล้ว จึงยกกองทัพกลับไป
 ณกรุงเทพ ฯ

๑ ในบั้นปลายแห่งแผ่นดินคนน้ำท่วมจนท้องนาของราษฎรทำนาไม่ได้ผลรับ
 ประทานเลย ราษฎรได้รับความเดือดร้อนในเวลาที่ไม่มีอาหารรับประทาน
 ถึงแก่ล้มตายกตางถนน ทียกอพยพครอบครัวไปอยู่บ้านเมืองอื่นเสีย
 โดยมาก เวลานั้นเขาดำรราคาเกวียนละ ๕๐๐ แหรัญกยงไม่มทจะชอ
 พระยาส่งขตารับเข้าไปกรุงเทพ ฯ นำความที่ราษฎรได้รับความเดือด
 ร้อนไม่มีอาหารรับประทาน ขนกราบบังคมทูลพระกรุณาพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ ๓ ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว
 ขอรับพระราชทานชอเขาดำรออกมาเจือจานราษฎรในเมืองสงขลา ๓๐๐๐
 เกวียน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานยกภาษีเขาดำร

๑ ในศักราช ๑๒๐๐ ปีนั้น คนกุ่มหมัดสะวะหถานเจ้าพระยาไตรบุรี
 ซึ่งหนีไปอยู่เมืองเกาะหมากแต่ครั้งก่อน ชองสู่มสมัคพรรคพวกได้แล้ว
 ยกเข้ามาตั้งเขาเมืองไตรบุรีได้อีก พระยาอภัยธิเบศร์ พระยาไตร
 บุรี บุตรเจ้าพระยานครทอนกำลังคนกุ่มหมัดสะวะไม่ได้ ก็ยกครอบครัว
 คริวดำถอยเข้ามาตั้งอยู่ที่ตำบลท่าหาดใหญ่แขวงเมืองสงขลา พระ
 สุนทรนุรักษ์ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลาแต่งให้ขุนต่างตำบลไพร่ ๕๐๐ คน
 ไปตั้งค่ายมั่นรักษาอยู่ที่พะตงที่การาริมเขตรแดนเมืองไตรบุรี แล้วรับ
 แต่งให้เรือคีระถอมถ้อยใบบอกเข้าไปกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า คนกุ่ม
 หมัดสะวะหถานเจ้าพระยาไตรบุรี ซึ่งหนีออกไปอยู่เมืองเกาะหมาก
 แต่ก่อน คิดขบถยกกองทัพมาตั้งเขาเมืองไตรบุรีคืนได้ พระยา
 อภัยธิเบศร์ พระยาไตรบุรี ถ้าทัพถอยมาตั้งมั่นอยู่ที่ตำบลท่าหาด
 ใหญ่แขวงเมืองสงขลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบ
 ประพฤติเหตุแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยานคร กับพระยา
 สงขารับกตัญญูออกมาเมืองสงขลา แล้วให้เกณฑ์กองทัพออกไป
 ปราบข้าศึกให้จงได้ พระยาสงขลากราบบังคมทูลกลับออกมา
 ถึงเมืองสงขลาในเดือนสิบสอง ไม่ปรากฏว่าสิ้นแรมก็คำ พระยา
 สงขลาเกณฑ์ไพร่ได้เสร็จแล้วรับยกขึ้นไปตั้งอยู่ที่ท่าหาดใหญ่ ให้พระ
 สุนทรนุรักษ์อยู่รักษาเมือง แล้วพระยาสงขลามิหนึ่งตั้งให้กรมการ
 ถอยออกไปเมืองแขกทั้ง ๗ เมืองให้ยกกองทัพมาช่วยระดมรบเมืองไตร
 บุรี พระยาตานี (ทองอยู่) พระยายีริง (พ่าย) พระยาสาย
 (ระตะ) พระจนะ (บัวแก้ว) ยกกองทัพไปรวมกันกับทัพพระยา

สังฆา ๆ แต่งให้พระยายีริง พระยาตานี้ พระยาถ่าย พระจะนะ
 หดวงนำ หดวงพต ขุนต่างคา คุมไพร ๓๐๐๐ คนขึ้นไปพร้อมกับ
 คนภูมิตัดสระที่ค่ายทุ่งโพในแขวงเมืองไทรบุรี คนภูมิตัดสระมี
 กำนั่งมากแต่งกองทัพตัดหลังเข้ามาทางสบ้าเพน เผาเรือนราษฎรใน
 แขวงเมืองจะนะจนกระทั่งถึงบ้านพระจะนะ พวกแขกในเมืองจะนะ
 ก็ก่ดบเข้าล้อมคอยู่ด้วยคนภูมิตัดสระทั้งสี่ พวกไทยในเมืองจะนะ
 มีน้อยก็พาครอบครัวหนีเข้ามาอยู่ในแขวงเมืองสังฆาทั้งสี่ พวกแขก
 ในแขวงเทพา เมืองหนองจิก เมืองตานี เมืองยี่ริง ก็ก่ดบ
 กำเรียบขึ้น พระยาสังฆาจึงจัดให้พระยาตานี้ พระยายีริง
 พระยาถ่าย พระจะนะ คุมไพร ๓๐๐๐ คนไปตั้งรักษาทางตำบล
 บ้านพะตง บ้านการำไว้ ให้หดวงพตสังคราม หดวงไชยสุรินทร์
 คุมไพร ๕๐๐ คนรับยกไปตั้งรักษาทางเมืองจะนะไว้ แต่ให้หดวง
 บัรรักษภูเบศร์ผู้ช่วยราชการเมืองสังฆา เปนกองตั้งเสบียงอาหาร
 อยู่ที่ตำบลท่าหาดใหญ่ แล้วพระยาสังฆารับกลับลงมาจัดการใน
 กต่างเมืองสังฆา แต่งให้หดวงยกรบตัดกุมไพร ๓๐๐ คนไปตั้งค่าย
 มีน้อยที่ตำบลปลัดแรดในระหว่างเขาดำโรงแดงเขาถูกช้าง ช้างเคียว
 เรียกว่า ทเววเซียร์รุธยา นนค้ายหนึ่ง แลที่ตำบลวัดเกาะถ้ำ
 ค้ายหนึ่ง ที่ตำบลเขาเก้าเส้งริมทะเลค้ายหนึ่งเสร็จแล้ว พอพวก
 แขกชนมเมืองไทรยกเข้ามาตีตำบลทพะตงทการำแตก พระยาตานี
 พระยายีริง พระยาถ่าย ต่ำทัพเข้ามาตั้งมั่นอยู่ที่ตำบลบ้านหน้า
 กระจาย กองทัพเมืองไทรบุรีรุกรตามเข้ามาที่น้กองพระยาถ่ายที่ทุ่งนา

นำบ้านหน้ากระจาย ไตรบุพกัณหังคตุมบอน พวกแขกเมืองไทรบุรี
 เดี่ยวที่ท่าถอยไป กองทัพพระยาตั้งค่ายมั่นตงใต้ ทริมเขาตูกข้าง
 พระยาตานตั้งค่ายมั่นตงที่เขาเก้าเต้ง แต่กองทัพหลวงไชยสุนทร
 หลวงพลสงคราม ทานกำลังแขกเมืองไทรบุรีไม่ได้ ก็ถอยทัพ
 ตงมาตั้งมั่นอยู่ที่ตำบลปลัดแรดพร้อมกันกับกองทัพเมืองสงขลา พวก
 แขกเมืองไทร เมืองจะนะ ยกตามมาตั้งค่ายตงที่หน้าค่ายปลัดแรด
 พวกแขกขบถยังตั้งค่ายไม่ทันเสร็จ พระสุนทรนุรักษ์ (บุญตั้ง)
 ยกกองทัพพวกจีนตั้งกองพร้อมกันกับกองทัพหลวงพลสงคราม หลวง
 ไชยสุนทร เขาระดมตีค่ายพวกแขกเป็นสามารถึงตุมบอน
 พวกแขกขบถทานกำลังไม่ได้ก็ถอยหนีไป พวกจีนตีศีรษะพวกแขก
 ขบถมาได้หลายตีศีรษะ พระยาสงขลา (เถียนเต้ง) ราชวงศ์ให้พวก
 จีนที่ตีศีรษะแขกขบถมาได้ ศีรษะละ ๕๐ เหรียญ แล้วพระยาสงขลา
 (เถียนเต้ง) ให้ตั้งค่ายมั่นตงไว้ที่ตำบลปลัดแรด รับมีใบบอกให้
 หลวงพัฒน์สมบัติ (กั๋งไต้) ถอยเข้าไปณกรุงเทพฯ ด้วยเรือศีรษะ
 ถดอม ในใบบอกมีความว่า แขกเมืองจะนะ เมืองเทพา เมือง
 หองจิก คิดขบถล้มทบกับแขกเมืองไทรบุรียกกองทัพเข้าตีเมือง
 สงขลา พระยาสงขลา (เถียนเต้ง) ได้เกณฑ์กองทัพจีนแต่ไทยออก
 ไปต่อสู้กับพวกแขกขบถที่ตำบลปลัดแรด ในระหว่างเขาส้ำโรงแด
 เขาตูกข้าง ใกล้กับเมืองสงขลา ระยะทางประมาณ ๘๐ เส้น กอง
 ทัพเมืองสงขลาบรรดะตั้งมั่นกันอยู่ ราษฎรเมืองสงขลาที่มีน้อยคว
 พวกแขกขบถมาก ขอรับพระราชทานกองทัพหลวงออกไปช่วย

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบประพฤติกุศลแล้ว โปรด
 เกด้า ๆ ให้พระยาวิชิตณรงค์กับพระราชวรินทร์กรมพระตำรวจ คุม
 ไฟร์ ๕๐๐ คนเป็นกองทัพนำรบยกออกมาก่อน ให้พระยาศรีพิพัฒน์
 รัตนราชโกษา จางวางพระคลังสินค้า เป็นแม่ทัพใหญ่ กับเจ้า
 พระยายมราช พระยาเพชรบุรี คุมไฟร์ ๓๐๐๐ คนยกตามออกมา
 กองทัพพระยาวิชิตณรงค์ พระราชวรินทร์ ยกออกมาถึงเกาะหน้า
 เมืองสงขลา ยังไม่ทันยกกองทัพชนบนบก พระสุนทรนุรักษ์
 (บุญตั้ง) เห็นกองทัพหลวงยกออกมาถึงเกาะหนูแล้ว จึงให้พวก
 ทหารในค่ายปลัดภักดียกปืนจ่ารงขึ้นยิงด้วยปืนยาวเข้าเกาะถ้ำ แล้วให้
 บวงสร่วงกระทำตักการบูชาโดยพิศดารหลายอย่าง แดกระทำ
 พิณพาทย์ยาม้องไชยตั้งให้ ๓ ตาเสร็จแล้ว จึงให้ยิงปืนจ่ารงตรง
 เข้าไปในค่ายแขกชนบท เศษพระบารมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เปนมหามหิศัจรรย์ กระสุนปืนจ่ารงที่บรรจุต้องตักตองนัดไปตกตง
 ในกลางค่ายพวกแขกชนบท แขกชนบทก็แตกทัพหนีกลับไปในเวลา
 พดบค่ำวันนั้น ปืนจ่ารงกระบอกหนักกรวดแตกมาจนทุกวันนั้น แต่ปืน
 จ่ารงนั้นเป็นปืนเหล็กรางเกวียนยาว ๕ คืบอก กระสุน ๔ นิ้ว ครั้น
 พวกแขกชนบทแตกไปแล้ว พระยาสงขลา (เถียนตั้ง) กับพระ
 สุนทรนุรักษ์ (บุญตั้ง) ก็ลงไปรับพระยาวิชิตณรงค์ พระราชวรินทร์
 ชนจากเรือรบมาพักอยู่ที่จวนพระยาสงขลา พระยาวิชิตณรงค์ พระ
 ราชวรินทร์ จึงปลุกขากับพระยาสงขลา (เถียนตั้ง) ว่า พวก
 แขกชนบทก็แตกไปหมดแล้ว ตัวพระยาตานี้ พระยายริง พระยา

สาย ก็ยังคงอยู่ที่เมืองสงขลา ในแขวงเมืองตานี เมืองยริง
 เมืองสาย จะเป็นประการใดบ้างก็ยังไม่ได้ทราบ ควรให้พระยา
 ยริง พระยาตานี พระยาสาย รับตวงนำไปรักษาราชการเมือง
 เดียวก่อนจึงจะชอบ ปฤกษาเห็นพร้อมกันแล้ว จึงให้พระยาตานี
 พระยายริง พระยาสาย รับพาพวกแขกลงไปรักษาราชการเมือง
 ตานี เมืองยริง เมืองสายเดียวก่อน อยู่สองวันสามวัน พระยา
 วิชิตณรงค์ พระราชวรินทร์ กับพระยาสงขลา ยกกองทัพบกทัพ
 เรือตามออกไปเมืองตานี ให้พระสุนทรนุรักษ์ (บุญตั้ง) อยู่รักษา
 ราชการเมืองสงขลา ส่วนกองทัพบุตรเจ้าพระยานครยกเข้าไปตั้ง
 อยู่ในเมืองไทรบุรีได้ แยกเมืองไทรบุรีซึ่งขบถก็ยกหนึ่งตั้งเรือไป
 อยู่เมืองเกาะหมาก พระยาสงขลา (เถียนตั้ง) พระยาวิชิตณรงค์
 พระราชวรินทร์ จักรราชการอยู่เมืองตานีเดือนเศษ ค่อยกองทัพ
 พระยาศรีพัฒน์นครราชสีมา เจ้าพระยายมราช พระยาเพชรบุรี
 ออกมาถึงเมืองสงขลาเดือนหกขึ้นแปดค่ำก็ยกเรือเอกศก ศักราช ๓๒๐๓
 ยกกองทัพขนคางยอยที่ตำบลบ้านบ่อพลับ พระยาศรีพัฒน์แม่ทัพ
 มีหนังสือออกไปหาตัวพระยาไทรบุรีบุตรเจ้าพระยานคร กับพระยา
 สงขลา (เถียนตั้ง) ซึ่งตั้งรักษาราชการอยู่ที่เมืองตานีให้รับเข้าไป
 เมืองสงขลา พระยาสงขลา (เถียนตั้ง) ได้ทราบความตามหนังสือ
 แม่ทัพแล้ว จึงจัดแจงให้พระยาวิชิตณรงค์ กับนายแม่หมหาดเด็ก
 บุตรพระยาสงขลา (เถียนตั้ง) อยู่รักษาราชการเมืองตานี พระยา
 สงขลา (เถียนตั้ง) กับพระราชวรินทร์ยกทัพเข้ามาเมือง

ดงขตา พระยาไทรบุรีบุตรเจ้าพระยานคร ก็ยกเข้ามาเมืองดงขตา
 พร้อมกัน พระยาไทรบุรีบุตรเจ้าพระยานคร ตั้งค่ายพักอยู่ที่ตำบลท่าวัน
 ในขณะที่นั้นพระยาถนาคันคั้น กับพระยาจางวาง ข้าราชการประจำ
 กนชน พระยาถนาคันคั้นมีหนังสือบอกเข้ามาให้นำกราบเรียนพระยาศรี
 พพัฒน์แม่ทัพ แดขอให้อพยพกองทัพไทยลงไประงับเหตุที่จิวาต พระยา
 ศรีพพัฒน์แม่ทัพ จึงแต่งให้หัตถวงศรเสนาบดีตักกรมอาสาจามรีบลงไป
 ห้ามปรามพระยาถนาคันคั้นกับพระยาจางวาง หัตถวงศรเสนาบดีลงไปถึง
 เมืองถนาคันคั้นได้ห้ามปรามทั้งสองฝ่ายก็หาฟังไม่ หัตถวงศรเสนาบดีบอก
 หนังสือกราบเรียนมายังพระยาศรีพพัฒน์แม่ทัพ ๆ จึงจัดให้พระยาราชน
 บุรี พระสุนทรนุรักษ์ (บุญตั้ง)คุมไพร่ ๒๐๐๐ คนเศษ รีบยก
 ไปตั้งค่ายมั่นอยู่ที่ตำบลดงขตาแก่งแขวงเมืองสาบายบุรี ริมเขตรแดนเมือง
 ถนาคันคั้น แดว่ามีหนังสือให้หัตถวงโกษาอิศหากถามรีบถือหนังสือลงไป
 หาตัวพระยาถนาคันคั้นกับคนกบฏประจำให้รีบเข้ามาเมืองดงขตา หัตถวง
 โกษาอิศหากถามถือหนังสือลงไปเมืองถนาคันคั้น แดพาคำว่าพระยา
 ถนาคันคั้นกับคนกบฏประจำเข้ามาเมืองดงขตาได้ พระยาศรีพพัฒน์แม่ทัพ
 ว่ากต่างระงับการจิวาต ให้พระยาถนาคันคั้นกับคนกบฏประจำเลิกการจิวาต
 โดยเร็วพร้อมแล้ว พระยาถนาคันคั้นกับคนกบฏประจำก็ดาพระยาศรีพพัฒน์
 แม่ทัพกลับออกไปรักษาราชการเมืองถนาคันคั้นตามเดิม ส่วนเมืองไทรบุรี
 พระยาศรีพพัฒน์แม่ทัพให้พระยาไทรบุรีบุตรเจ้าพระยานคร กลับไป
 รักษาราชการอยู่ตามเดิม ให้คนกบฏเดหว่าเป็นผู้ว่าราชการเมืองดงขตา
 แต่ให้ชนอยู่กับเมืองดงขตา ให้พระปลัดเมืองพัทลุงไปว่าราชการ

๑ ครั้นนั้นพระยาสังขตา (เกียนเต็ง) ให้พระสุนทรนุรักษ์ (บุญตั้ง) คุมขันไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการเข้าไปทูลเกล้า ฯ ถวาย เสร็จราชการแล้วก็กลับออกมาเมืองสังขตา ฯ เป็นปรกติ ไม่มีการทัพ คักอยู่ ๓ ปี

๑ ครั้นนั้นณศุภครีศก โปรดเกล้า ฯ มีท้องตราออกมาเมืองสังขตา ว่า พระยากดขันกับพระยาจางวาง คนกู่ปะซ่า พันของวิจาทกัน ซึ่ซึ่ ให้พระเส่นห้ามนครีบุตรเจ้าพระยานครศรีธรรมราช กับพระสุนทรนุรักษ์ (บุญตั้ง) ผู้ช่วยราชการเมืองสังขตา กับพระยาท่ายน้ำชาหดวง รับผิดชอบว่ากล่าวอย่าให้พระยากดขันกับคนกู่ปะซ่า อริวิจาทแก่กัน ถ้าเห็นว่าจะระงับการวิจาทไม่ได้แล้ว ให้พระสุนทรนุรักษ์ (บุญตั้ง) พาตัวคนกู่ปะซ่ามาไว้เสียที่เมืองแขก ๗ เมือง ซึ่งชนกับเมืองสังขตา ให้พระเส่นห้ามนครีพาตัวพระยาจางวางไปไว้ที่เมืองนครเตี้ย พระยาท่ายน้ำ พระเส่นห้ามนครี พระสุนทรนุรักษ์ (บุญตั้ง) ยกกองทัพมาประชุมอยู่พร้อมกันที่เมืองสังขตา แล้วยกกองทัพเดยดงไปเมืองกดขันนั้น พระยาท่ายน้ำ พระเส่นห้ามนครี พระสุนทรนุรักษ์ (บุญตั้ง) ได้ว่ากล่าวกับพระยากดขันนั้น พระยาจางวาง ให้เลิกการวิจาทซึ่งกันแก่กัน พระยากดขันกับพระยาจางวางก็หาฟังคำห้ามปรามไม่ พระสุนทรนุรักษ์ (บุญตั้ง) จึงได้พุดจาเกิดยกด้อมพาตัวคนกู่ปะซ่า กับสมัครพรรคพวกบุตรภรรยาเข้ามาไว้ที่เมืองตานี พระเส่นห้ามนครีก็พาตัวพระยาจางวาง กับบุตรภรรยาเข้าหาสมัครพรรคพวกไปไว้ที่เมืองนคร พระยาท่ายน้ำ

เมืองพัตตง แยกที่พะโคะแขวงเมืองพัตตงให้เป็นแขวงเมืองสงขลา
 พระยาศรีพิพัฒน์แม่ทัพจัตราภการส่งบเรียวร้อยแล้ว จึงมีหนังสือ
 ออกไปหาพระยาเพชรบุรี พระสุนทรนุรักษ์ (บุญตั้ง) ซึ่งรักษา
 ราชการอยู่ที่เมืองสาไห้ให้กลับเข้ามาเมืองสงขลา พระยาศรีพิพัฒน์
 แม่ทัพจัตราภการอยู่ที่เมืองสงขลาต้องบี แต่ได้สถาปนาพระเจดีย์ไว้
 บนเขาเมืองสงขลาองค์หนึ่งเสร็จแล้ว จึงได้ยกกองทัพกลับเข้าไป
 ณกรุงเทพฯ ฯ นำข้อราชการขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า เมืองไทรบุรีนั้นครั้นจะให้คนไทยเป็นผู้ว่า
 ราชการเมืองสืบต่อไปคงจะไม่เป็นการเรียบร้อย ควรแบ่งเมืองไทร
 บุรีออกเป็นสามเมืองเหมือนอย่างเมืองตานี จึงจะเป็นปรกติเรียบ
 ร้อยได้ ขอรับพระราชทานให้ขมควนซึ่งเปนพระยาไทรบุรีมาแต่ก่อน
 เปนพระยาไทรบุรีสืบต่อไป ให้คนภูขามเปนพระยาบังปะตุ ให้คนภู
 เส่คอะเล็มเปนพระยาปลัด ให้คนภูเดหวาเปนพระยาสตุด แต่ให้
 ขนอยู่กับเมืองสงขลา ให้พระปลัดเมืองพัตตงเปนพระยาพัตตง ส่วน
 พระยาพัตตงบุตรเจ้าพระยานครนั้น ควรพาตัวเข้ามาทำราชการเสีย
 ในกรุงเทพฯ ฯ แต่เมืองพังงานั้นเจ้าเมืองถึงแก่กรรม ขอรับพระ
 ราชทานให้พระยาไทรบุรีบุตรเจ้าพระยานคร ไปเปนที่พระยาบริรักษ์
 ภูธร พระยาพังงา ให้พระนุชิตเป็นที่พระยาตะกั่วป่า พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มีตราตั้ง
 เจ้าเมืองแต่ผู้ว่าราชการเมืองออกมาตามความเห็นพระยาศรีพิพัฒน์แม่ทัพ
 ราชการบ้านเมืองก็เป็นปรกติไม่มีขอบถสืบต่อมาจากทุกวันนี้

ก็กัณฑ์เข้าไปณกรุงเทพฯ ๑ พระเส่นห้ามนตรีก็กัณฑ์ไปเมืองนคร
พระสุนทรนุรักษ์ก็กัณฑ์เข้ามาเมืองสงขลา เมืองกัณฑ์นั้นก็เป้นปรกติ
เรียบร้อยมาจากทุกวัน

๑ ครั้นณปีชวดจัตวาศก ศักราช ๑๒๐๔ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
ให้จัดการฝังหลักไชยเมืองสงขลา พระราชทานไม้ ไชยพฤษ์หลัก
ไชยต้นหนึ่ง กับเทียนไชยหนึ่งเล่ม พร้อมด้วยเครื่องไทยทานต่าง ๆ
แต่โปรดเกล้า ๑ ให้สมเด็จพระอุดมบิฎกเป้นประธานสงฆ์ถานานุกรม
เปรียญ ๘ รูปออกมาเป้นประธาน กับพระราชาครูธรรมาจารย์
พราหมณ์ กับพราหมณ์แปดนายออกมาเป้นประธานในการฝังหลัก
ไชย พระยาสงขลา (เถียนเต็ง) ได้กะเกณฑ์กรมการแต่ไพร่จัด
การทำเป้นโรงพิธีใหญ่ชนในกลางเมือง คือที่หน้าศาลเจ้าหลักเมือง
เดียน ๘ แต่ตั้งโรงพิธีที่ศ คือที่บ่อมเส้งแล้ว ครั้นเดือน
๕ ค่ำ ปีชวดจัตวาศก พระยาสงขลา (เถียนเต็ง) ให้จัด
การตั้งกระบวนแห่หลักไม้ ไชยพฤษ์กับเทียนไชยเป้นการใหญ่ คือจัด
กระบวนแห่ทั้งพวกจีนแต่พวกไทยเป้นที่ครึกครื้นเอ็กเกริกมาก ตั้ง
กระบวนแห่หลักไม้ ไชยพฤษ์กับเทียนไชยไปเข้าโรงพิธี แล้วพระสงฆ์
ราชาคณะถานานุกรมเจริญพระปริต พระครูพราหมณ์ก็ส่งตาม
ไสยเวท ครั้นณวันเดือนสี่ขึ้นสิบค่ำเวด้าเข้าโมงหนึ่งกับสิบนาทีได้
อุดมฤกษ์ พระยาสงขลา (เถียนเต็ง) กับพระครูธรรมาจารย์
พราหมณ์เชิญหลักไม้ ไชยพฤษ์ตั้งฝังไว้ที่กลางเมืองสงขลา มี
ปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ แล้วพระยาสงขลา (เถียนเต็ง) ได้จัดการ

ต้มโภชหัดกเมืองเปนการเอิกเกริกอีก ๕ วัน ๕ คืน คือตคร
หรือโชนร้อง ๑ โรง หุ่น ๑ โรง งิ้ว ๑ โรง ตครชาตรี ๔ โรง
แดพระยาสังขตา (เถียนเต็ง) ได้ถวายอาหารมณฑลภาคแก่พระ
สงฆ์ ๒๒ รูป กับเครื่องบริวารภัณฑ์ต่าง ๆ แก่พระราชคณะ
ถาหรณุกรมเปรียญ แดพระครูอัญญาจารย์พราหมณ์เป็นอันมาก
เสร็จแล้ว ครั้นเสร็จการฝังหัดกเมือง พระยาสังขตา (เถียนเต็ง)
จึงเรือดำเกาดำหนึ่งส่งพระราชคณะกับพระครูอัญญาจารย์พราหมณ์เข้า
ไปณกรุงเทพฯ แด้วพระยาสังขตา (เถียนเต็ง) ได้ให้ช่างก่อ
คักคร่อมหัดกเมืองไว้ตามหัดกเป็นคักจั้น กับศาลเจ้าเสือเมืองไว้
หัดกหนึ่งด้วย

๑ ครั้นมีโรงฉศก คักราช ๑๒๐๖ ถึงกำหนดงดตั้งต้นไม้ทองเงิน
เมืองสศุดหาตั้งต้นไม้ทองเงินมาไม่ พระยาสังขตา (เถียนเต็ง) ต้อง
ทำต้นไม้ทองเงินแทนเมืองสศุด แด้วแต่งให้คนภูเตหวนำต้นไม้
ทองเงินเครื่องราชบรรณาการเข้าไปทูลเกล้า ฯ ถวาย โปรดเกล้า ฯ
ให้คนภูเตหวนเปนพระยาสศุด พระยาสศุด (เดหวน) กราบถวาย
บังคมตากลับออกมาเมืองสศุด ในบั้นพระยาสศุดกับพระยาปลัด
ฉวาทกันด้วยเรื่องเขตรแดน จึงโปรดเกล้า ฯ มีตราออกมาให้เมือง
นครกับเมืองสังขตา พร้อมกันออกไปชำระสะสาง ให้เป็นที่คักถงเรียบร้อย
แก่กัน แด้วให้ปักหัดกแดนไว้ให้มั่นคง อย่าให้เกิดฉวาทกันต่อไป
ครั้นพระยาสังขตา (เถียนเต็ง) จึงได้มีใบบอกเข้าไปกราบบังคมทูล
พระกรุณา ขอยกเมืองสศุดให้ชนอยู่กับเมืองนคร เหตุด้วยเมือง

ตั้งขตาทั้งกับบัญชาเมืองแขก ๗ เมืองโดยเต็มกำลังแล้ว จึงโปรด
เกล้า ๆ ให้เมืองสศตชนอยู่กับเมืองนครตงคณนมา

๑ ครั้นนั้นเมื่อมีขลุ่ยศึก พระยาตั้งขตา (เถียนตั้ง) บัญวยโรคชรา
จึงได้มีบอกเข้าไปกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าดองขลุ่ยพระบาท
แล้ว โปรดเกล้า ๆ พระราชทานให้ขุนภักดีโยสภหมอยา พันเมือง
หมอนวด ออกมาพยาบาล อากาทรทงบ้างทรุดตงบ้าง แดอากาทร
บัญวยให้เคลือบเคล็ดมสติเป็นโบราณชวน ครั้นวันอังคารเดือนสี่ขึ้น
สิบค่ำมีมแมนพศก ศักราช ๓๒๐๘ เวลา ๓ โมงเช้า พระยาตั้งขตา
(เถียนตั้ง) ถึงอนิจกรรม พระสุนทรนุรักษ์ (บุญตั้ง) หดวง
วิเศษภักดี (นาก) หดวงบริรักษ์ภูเบศร์ (แสง) แดญาตีพันของ
พร้อมกัน ได้จัดแจงศพตงไว้ณห้องเสร็จแล้ว พระสุนทรนุรักษ์
(บุญตั้ง) หดวงวิเศษภักดี (นาก) หดวงบริรักษ์ภูเบศร์ (แสง)
แต่งให้หดวงไชยสุนทรกรรมการถือใบบอกกับเงิน ๓๐๐๐๐ เหรียญ เข้า
ไปทูลเกล้า ๆ ถวาย เงิน ๓๐๐๐๐ เหรียญนั้น คือเป็นพทยาตาม
กฎหมายเดิม ภายหลังพระสุนทรนุรักษ์ (บุญตั้ง) รับตามเข้าไป
เฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้
พระสุนทรนุรักษ์ (บุญตั้ง) เป็นผู้รักษาว่าราชการเมืองตั้งขตา
แดโปรดเกล้า ๆ ให้รับกลับออกมาจัดการศพพระยาตั้งขตา (เถียนตั้ง)
กับพระราชทานศีตาน้ำเพลิงแดผ้าไตร ๓๐ ไตร พร้อมด้วยเครื่องไทยทาน
ต่าง ๆ กับโปรดเกล้า ๆ พระราชทานหมั้นตะมั่งนายช่างทหารในออก

มาเป็นช่างทำศพคนหนึ่ง พระสุนทรนุรักษ์ (บุญตั้ง) กราบถวาย
บังคมลาถาดับออกมาถึงเมืองสงขลา ได้จัดแจงทำการศพยังไม่ทัน
จะเสร็จ

๑ ในมีนั้นโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิชิตณรงค์เป็นแม่กองออกมาตั้ง
ตั้งทำเนียบโรงตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านบ่อพลับ ได้ตั้งมีอดตั้งอยู่หลายเดือน

๑ ครบถ้วนเดือนเจ็ดบ่กราเอกศก ศักราช ๓๒๓๓ พระสุนทรนุรักษ์
(บุญตั้ง) หลวงอนุรักษภูเบศร์ (แสง) หลวงวิเศษภักดี (นาก)
พร้อมด้วยญาติพี่น้องได้จัดแจงเผาศพพระยาสงขลา (เถียนตั้ง) ที่ทุ่งนอก
กำแพงเมืองสงขลา ซึ่งเรียกกันว่าทุ่งเมรุตลอดมาจนทุกวันนี้ แดงได้เชิญ
อธิษฐานไปฝังไว้ที่ริมเขาแหลมสนทำเป็นช่องดูตามธรรมเนียมจนเสร็จแล้ว
อยู่ ๒ วันพณหัวเจ้าท่านที่สมุหพระกตาโหมออกมาถึงเมืองสงขลา
พักอยู่ที่ทำเนียบตำบลบ้านบ่อพลับ ตรวจการตั้งอยู่สามเดือน
การตั้งศพแล้ว พณหัวเจ้าท่านที่สมุหพระกตาโหมกับพระยาวิชิตณรงค์
ก็กลับเข้าไปณกรุงเทพฯ

ประวัติพระยาวิเชียรคีรี (เถียนตั้ง)

๑ พระยาวิเชียรคีรี (เถียนตั้ง) เป็นบุตรที่ ๒ ของพระอนันตสมบัติ
(บุญเฮี้ยว) เป็นน้องร่วมมารดา กับพระยาวิเศษภักดีศรีสุรสงคราม
พระยาสงขลา (เถียนตั้ง) เดิมเมื่อพระยาวิเศษภักดี พระยาสงขลา
(เถียนตั้ง) เป็นผู้ราชการเมืองสงขลา โปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิเชียร
คีรี (เถียนตั้ง) เป็นหลวงสุนทรนุรักษ์ผู้ช่วยราชการ ภายหลังโปรดเกล้าฯ

ให้เป็นพระสุนทรนุรักษ์ แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยา
 วิเชียรศรีศรีสมุทรสงคราม ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา พระยาวิเชียรศรี
 (เถียนเส็ง) มีบุตรกับท่านผู้หญิงทองสุก คือ ท่านผู้หญิงที่ ๑
 แลวมีบุตรกับท่านผู้หญิงแก้วขาวเมืองพัทลุง ซึ่งนับว่าเป็นท่านผู้หญิงที่ ๒
 บุตรีที่ ๑ ชื่อลูกจันทน์ บุตรีที่ ๒ ชื่อลูกอิน เป็นผู้หญิงทั้ง ๒ คน ลูกจันทน์
 ได้ถวายเป็นเจ้าจอมในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ลูกอินนั้น
 เป็นท่านผู้หญิงที่ ๓ ของเจ้าพระยาวิเชียรศรี (เม่น) แต่ไม่มีบุตร พระยา
 วิเชียรศรี (เถียนเส็ง) ได้สร้างบ้านเรือนไว้ในกรุงเทพฯ ริมแม่น้ำ
 เจ้าพระยาคาดตามปดิมตำบลหนึ่ง ปดุมเป็นเรือนมุงกระเบื้องพน
 กระดาน ฝากระดาน ๘ หลัง แต่มีท่านผู้หญิงชื่อปรางอยู่ในกรุงเทพฯ ๑
 คนหนึ่งนับว่าเป็นท่านผู้หญิงที่ ๔ แต่ไม่มีบุตร แลพระยาวิเชียรศรี
 (เถียนเส็ง) ได้เป็นแม่ทัพต่อสู้กับแขกชบถถึง ๒ ครั้ง แลได้ยกกำแพง
 เมืองกับฝั่งหลักเมืองเสร็จบริบูรณ์ กับได้ยกตั้งขึ้นทำเป็นจวนผู้ว่า
 ราชการเมืองไว้ ๕ หลัง ซึ่งเรียกกันว่าในจวนตลอดมาจนเดี๋ยวนี้ พระยา
 วิเชียรศรี (เถียนเส็ง) อธิบายไต่รอยร้าย จนราษฎรร้องเรียกกันว่า
 เจ้าคุณสงขลาเถื่อ เหตุด้วยท่านเกณฑ์ราษฎรไปตั้งมจับเถื่อที่ตำบล
 บ้านค้ะเขา เพราะถนนเป็นท่เถื่อบ้ำอยู่ชุกชุม วิชาตั้งมจับเถื่อนั้น
 พิศดารหลายอย่าง คือเกณฑ์ให้ราษฎรทำแผงไม้ ไม้กว้าง ๖ ศอก
 ยาว ๖ ศอก & เหยี่ยมไว้เต็มอกทุกก้านนั้น ๆ ละ ๓๐ แผงบ้าง ๓๒ แผงบ้าง
 ๓๕ แผงบ้าง เมื่อเถื่อเข้ามาใกล้ศอกหรือโคของราษฎรที่ตำบลบ้านค้ะ
 เขาแล้ว พระยาวิเชียรศรี (เถียนเส็ง) มีคำสั่งเรียกราษฎรแต่แผง

ได้ ในทันทีให้มาล้อมจับเสีย ถ้าราษฎรมาไม่พร้อมในระหว่าง ๒๔ ชั่วโมง
 ก็ต้องรับอาญาเขียนหลังคนละ ๓๐ ทีแต่ต้องจำคุกด้วย เมื่อราษฎรพา
 แฉงมาพร้อมแล้วก็ชวนกันเอาแฉงล้อมเสียเข้าโดยรอบ คำนนอกแฉงนั้น
 ให้ราษฎรกองเพลิงตีเกราะนั่งยามโดยรอบแฉง พระยาวิเชียรศรี
 (เถียนเส็ง) ก็ขึ้นคาบศัสตราชอวอเฟืองไปนอนเฝ้าล้อมอยู่พร้อมด้วย
 ราษฎร พระยาวิเชียรศรี (เถียนเส็ง) มีอาญาตีทศเต็มฝ่าเท้าเหมือน
 กับอาญาตีทศแม่ทัพใหญ่ ครั้นเวลาดำพระยาวิเชียรศรี (เถียนเส็ง) จัด
 ให้ราษฎรพวกหนึ่งถือหอกแดง้าวปราชวานเข้าไปอยู่ในแฉง ราษฎร
 พวกหนึ่งคอยขยับแฉงตาม พวกราษฎรที่เข้าไปอยู่ในแฉงก็จัดกันเป็นสาม
 ชั้น ชั้นที่หนึ่งถือหอกง้าวเดินเข้าไปข้างหน้า ชั้นที่สองถือปราชวานถ่างไม้
 เดินตามเข้าไปข้างหลัง ชั้นที่สามขยับแฉงตามหลังเข้าไปให้วงแฉงที่ล้อม
 นนเดอนน้อยเข้าทุกครั้ง เมื่อถ่างไม้ขยับแฉงล้อมรอบวงน้อยเข้าไปทุก
 วัน ๆ เลื่อซึ่งอยู่ในที่ล้อมก็กระโดดกัดเอาคนซึ่งอยู่ในแฉงสามชั้นวันละ
 ๒ คน ๓ คน ถึงแก่กรรมบ้าง เจ็บป่วยต่ามากบ้าง พระยาวิเชียรศรี
 (เถียนเส็ง) ก็ยังรับเร่งให้ราษฎรล้อมเลื่ออยู่เสมอ ในเวลานั้นปรากฏ
 ว่าเลื่อก็ตราษฎรตายในที่ล้อมเสียหลายสิบคน เมื่อล้อมแฉงเข้าไปใกล้ชิด
 กับตัวเลื่อแล้ว เลื่อก็คกใจกระโดดขึ้นอยู่บนต้นมะปริงใหญ่ริมโบสถ์
 ตำบลบ้านค้ะเขาเดยวน เพื่อจะกระโดดข้ามแฉงหนีออกไป พระยา
 วิเชียรศรี (เถียนเส็ง) ยิ่งเลื่อด้วยบันคาบศัสตราชอวอเฟืองถกทฆมของค้ะ
 เลื่อพดคคกตงจากต้นมะปริงตายในทันที พระยาวิเชียรศรี (เถียนเส็ง)
 ผู้เป็นผู้นำในการยิงบัน เพราะเป็นศิษย์ท่านพระยาอภัยสรเพด็จ

กรุงเทพฯ ฯ แด่พระยาวิเชียรคีรี (เถียนเต็ง) ผู้บัญชาไครยชอบเด่น
 ตครแค้นกรวาทังเป็นผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้สร้างพระวินัย
 ไว้ ๖๖ คัมภีร์ พระสูตร ๒๒๘ คัมภีร์ พระอภิธรรม ๘๗ คัมภีร์
 แด่ได้สร้างเรือสำเภาไว้สำหรับค้าขาย ๓ ลำ แด่ได้จัดราชการบ้านเมือง
 ให้เรียบร้อยตงหลายอย่าง แด่พระยาวิเชียรคีรี (เถียนเต็ง) ผู้เป็น
 ผู้ถือธรรมนิยมจีนอย่างกวตชน แด่เป็นผู้ชำนาญในภาษาจีนเขียนอ่าน
 หนังสือจีนคิดเลขอย่างจีนได้คตองคตอง ทังเป็นผู้ที่ครายมอำนาจโดย
 เต็มกำลัง จึงได้รักษาราชการเมืองสงขลาไว้ได้ โดยเรียบร้อย เพราะ
 เวदानนแขกเมืองตง ๗ เมืองกคคตขมอยู่เด่มอ ราษฎรในพื้นที่เมือง
 สงขลาก็เป็นพวกบาแบเรียนคคคแต่จะปล้นคตมคคซึ่งวิ่งราวอยู่มได้ขาด แด่
 ธรรมนิยมราชการกพนเผื่อเหตุอะประมาณ เมืองสงขลาเวदानน
 กแรกจะคตขม ราษฎรพตเมืองกมคตอยู่คตน้อย พวกแขก ๗ เมือง
 มกกำลังมาก ถึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาวิเศษภักดี
 พระยาสงขลา (เถียนจิ่ง) แบ่งเมืองคานออกเป็น ๗ เมืองเตี้ยแต่วกจิ่ง
 เมืองสงขลาอำนาจยังไม่พอที่จะปกครอง เพราะเหตุคตพระยาวิเชียรคีรี
 (เถียนเต็ง) จึงได้กระทำอำนาจโดยแข็งแรง ถึงแก่มังคัมให้ราษฎร
 จับเดือป่าได้คตตาย ๆ กับจับวิถาหรือกระจิง ราษฎรในพื้นที่เมืองสงขลา
 เวदानนคตอำนาจพระยาวิเชียรคีรี (เถียนเต็ง) ยิ่งกว่ากตอำนาจเดือ
 ป่า ความพิศดารในการเรื่องนยงมวถารมาก ชาวเจ้าผู้เรียงหนังสือ
 คตบับนไม่สามารคที่จะกตาวให้เกินไป แด่พระยาวิเชียรคีรี (เถียนเต็ง)
 ผู้ถือคตทธรรมนิยมจีนโดยกวตชน ในวงษญาคตซึ่งเหนือกว่าเป็นพวก

แข่งง้าวด้วยกันแต่ห้ามไม่ให้รวมประเวณีต่อกัน ด้วยธรรมเนียม
 ถือกนอย่างน

๑ พระยาวิเชียรคีรี (เถียนเส็ง) เป็นผู้โอบอ้อมยกย่องญาติพี่น้อง
 ในตระกูลโดยแข็งแรง คือเจื้อจ้านให้บันเลียงดูในหมู่ญาติทั่วตลอดกัน
 ไม่ได้เด็ดอกทรกมกทชง แตรรวบรวมหมู่ญาติในตระกูลให้ตั้งอยู่ในความ
 สามีคัคค้อกันโดยเรียบร้อย แต่เป็นผู้ชำนาญหาผลประโยชน์ในการค้าขาย

๑ ครั้นวันเดือนหกมีจอโทศก ศักราช ๑๒๑๒ พระสุนทรนุรักษ์
 (บุญตั้ง) มอกราชการเมืองให้หุดวงวิเศษภักดี (นาก) หุดวงอนุรักษ์
 ภูเบศร์ (แสง) กับกรมการอยู่รักษาราชการเมืองสงขลา พระสุนทร
 นุรักษ์ (บุญตั้ง) ก็เข้าไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อจะเข้ารับ
 สัญญาบัตรตำแหน่งผู้ว่าราชการเมือง พระสุนทรนุรักษ์ (บุญตั้ง)
 เข้าไปติดค้างอยู่ในกรุงเทพ ฯ มีเศษ ด้วยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
 เจ้าอยู่หัวสวรรคต ในมีจอโทศกนั้นหุดวงวิเศษภักดี (นาก) ผู้ช่วย
 ราชการอยู่รักษาราชการเมืองสงขลาบ่ได้ถึงแก่กรรม ยังอยู่แต่
 หุดวงอนุรักษ์ภูเบศร์ (แสง) กับกรมการผู้ใหญ่ผู้น้อยอยู่รักษาราชการ
 เมือง ครั้นวันพุธเดือนหกแรมสิบสามค่ำมีกัญตริศก ศักราช ๑๒๑๓
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้า ฯ พระราชทาน
 สัญญาบัตรให้พระสุนทรนุรักษ์ (บุญตั้ง) เป็นพระยาวิเชียรคีรี ผู้สำเร็จ
 ราชการเมืองสงขลา แต่โปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรให้นาย
 จำเรศ (เม่น) บุตรพระยาวิเศษภักดี ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา
 (เถียนจ้ง) เป็นหุดวงสุนทรนุรักษ์ผู้ช่วยราชการ พระยาวิเชียรคีรี

(บุญตั้ง) หลวงสุนทรนุรักษ์ (เม่น) กราบถวายบังคมลากลับออกมา
 รับราชการอยู่นเมืองสงขลา ภายหลังหลวงอนุรักษภูเบศร์ (แสง)
 เข้าไปเยี่ยมญาติในกรุงเทพฯ ก็บ่ช่วยถึงแก่กรรมเสียในกรุงเทพฯ หลวง
 อนุรักษภูเบศร์ (แสง) คนนี้เป็นบุตรพระยาวิเศษภักดี (เถียนจิ่ง) มารดา
 เป็นคนในกรุงเทพฯ เมื่อพระยาวิเศษภักดี (เถียนจิ่ง) เข้าไปทำ
 ราชการเป็นทหลวงนายฤๅช้อยู่ในกรุงเทพฯ ได้สร้างบ้านเรือนเคหสถาน
 ครัวแม่หม่า คือที่ต้นนันทาตยเดยวน และมีภรรยาในกรุงเทพฯ มีบุตร
 ผู้หญิงหนึ่ง ผู้ชายหนึ่ง บุตรผู้หญิงชื่อวัน เข้าทำราชการ
 เป็นพนักงานอยู่ในพระบรมมหาราชวังในรัชกาลที่ ๒ บุตรผู้ชาย
 ชื่อแสงเป็นนายชั้นมหาดเล็ก ภายหลังโปรดเกล้าฯ ให้เป็นหลวง
 อนุรักษภูเบศร์ หลวงอนุรักษภูเบศร์ (แสง) เป็นผู้ชำนาญในการยิงปืน
 แม่หม่า แดชำนาญในการแพทย์ด้วย เมื่อออกมารับราชการในที่
 หลวงอนุรักษภูเบศร์ ผู้ช่วยราชการอยู่ที่เมืองสงขลา มีภรรยาอีก
 คนหนึ่งชื่อนม มีบุตรผู้ชายหนึ่ง ผู้หญิงหนึ่ง บุตรผู้ชายชื่อยิ่ง
 บุตรผู้หญิงชื่อบ๊อบ แต่เมื่อถึงแก่กรรมนั้นในวันเดือนนี้ใครไม่ปรากฏ ๖๖

นายบุญมา ๑ บุตรหญิง ๓ คน นางตำรวจ ๑ นางศิริ
วรรณ ๑ นางศิริบุญธรรม ๑ รวม ๓๐ คน ไปสู่พม่าจึงตั้ง
นายกาวิตะบุตรนายฟ้าชายแก้วที่หนึ่งเป็นพระยาอุปราช

๑๑ ๑๓๓๖ ปีมะเมียฉก พระเจ้ากรุงธนบุรี ยกกองทัพ
ขึ้นไปตีเมืองกุมภภาม ครั้นขึ้นไปถึงเมืองดำพูนไชย ก็หยุดประทับ
ตั้งค่ายหลวงอยู่ที่นั่น ไปสู่พม่า ไปมะยงวง รู้ว่ากองทัพกรุง
เทพ ฯ ยกขึ้นไป ก็ให้พระยาจำบ้าน พระยา กาวิตะ เกณฑ์
คนออกตั้งรับทัพไทยอยู่นอกเมือง ฝ่ายพระยาจำบ้าน พระยา กาวิตะ
ก็เข้าหาท่านเจ้าพระยาแม่ทัพ ขอเป็นข้าขอบขัณฑสีมากรุงเทพ ฯ
ท่านเจ้าพระยาแม่ทัพ ก็ให้พระยาจำบ้าน พระยา กาวิตะ นำ
ทัพยกเข้าตีปล้นเอาเมือง ฝ่ายไปสู่พม่า ไปมะยงวง ทราบว่า
พระยาจำบ้าน พระยา กาวิตะ เข้าหาแม่ทัพไทยแล้ว ก็ไม่อาจ
ที่จะคิดสู้รบต่อไป ครั้นถึงวัน ๗ เดือน ๒ ขึ้น ๓๓ ค่ำ เวลา
ยามเศษ ไปสู่พม่า ไปมะยงวง ก็กวาดล้อมครอบครัวพม่า
ดาวหนีออกจากเมือง ครั้นถึงวัน ๕ เดือน ๒ แรม ๓ ค่ำ
พระเจ้ากรุงธนบุรีก็ยกเข้าอยู่ในเมือง โปรดตั้งพระยาจำบ้านเป็น
พระยาวิเชียรปราการ ถ้อยอาญาสิทธิ์ ให้พระยาฉ่างพริ้ว ผู้หลาน
เป็นพระยาอุปราช น้อยโพธิเป็นพระยาราชวงษ์ ยกขึ้นไปตั้งที่เมือง
บ้ำทราย ทางไกลเมืองกุมภภามวันหนึ่ง ตั้งพระยาจำบ้านเป็นพระยา
ไวยวงษา ถ้อยอาญาสิทธิ์ ครองเมืองดำพูนไชยตามเดิม ตั้งนาย
น้อยค่อมคือเป็นพระยาอุปราช ให้พระยา กาวิตะถ้อยอาญาสิทธิ์ครอง

เมืองนครลำปาง ตั้งคำโสมผู้หนึ่งทหนึ่งเป็นพระยาอุปราช
 น้อยขรรณผู้หนึ่งทสองเป็นพระยาราชวงษ์ ดวงทิพ หมุดำ คำพัน
 บุญมา น้อย & คนนให้เป็นผู้ช่วยราชการ จึงพระราชทานเครื่อง
 ยศโดยตามาศักดิ์ทุกคน แล้วเสด็จยกทัพกตบยั้งกรุงธนบุรี เมือง
 เชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูนไชย ก็เป็นเมืองขึ้น
 กรุงธนบุรีแต่นั้นมา

๑ ครุฑศักราช ๓๑๓๗ ปีมแมตบศก พระเจ้าอังวะให้อะแซหวุ่น
 เป็นแม่ทัพมาตีเมืองพิศณุโลก แดเมืองฝ้ายเหนือ ให้อำมะหุดอกวุ่น
 กับควนุ่นเป็นแม่ทัพ คุมพลมาตีเมืองป่าทราย พระยาวิชัย
 ปราการเจ้าเมืองเชียงใหม่ พระยาไวยวงษาเจ้าเมืองลำพูนสู้รบเหตือ
 กำตั้ง ก็อพยพครอบครัวทงเมืองเชียงใหม่ เมืองลำพูนไชย ด้
 มาอยู่เมืองนครลำปางบ้าง อยู่ตามหัวเมืองฝ้ายเหนือต่าง ๆ บ้าง
 แดทเมืองนครลำปางนั้น พระยาภาวดีรักษาเมืองไว้ได้ พระยา
 วิชัยปการ พระยาไวยวงษา อุปราชน้อยค่อม ก็ตั้งมาตั้ง
 แก่กรมอยู่ณเมืองสวรรคโลก เมืองเชียงใหม่ เมืองลำพูนไชย
 ก็ร้างว่างอยู่

๑ ครุฑศักราช ๓๑๔๔ ปีชวดจัตวาศก พระบาทสมเด็จพระพุทธ
 ยอดฟ้าจุฬาโลก เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติปราบดาภิเศกแล้ว
 พระยาภาวดีเจ้าเมืองนครลำปาง แต่งให้นายคำพันผู้หนึ่งตงมาเฝ้า
 ทูลถอของชุดพระบาท

๑ ครั้นศักราช ๓๓๔๗ บีมเสงตั้งปศุศก ครึ่งทัพดาตหน้าพม่ายก
มาต้อมเมืองนครด้าปาง แดคหัวเมืองฝ้ายเหนือ จึงโปรดเกล้า ฯ
ให้กรมพระราชวังบวรสถานพิมุขฝ้ายหลัง กับเจ้าพระยามหาเสนา
ยกไปตีทัพพม่าณหัวเมืองฝ้ายเหนือ ทัพหลวงก็เสด็จหนุนขึ้นไปตั้ง
อยู่ณเมืองนครสวรรค์ ครั้นพม่าถอยไปสิ้นแล้ว จึงโปรดเกล้า ฯ
ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงจักรเจษฎา แบ่งคนใน
กองทัพหลวงยกไปบรรจบทัพเจ้าพระยามหาเสนา ไปรบพม่าตาม
ด่านำพง ซึ่งตั้งอยู่ณเมืองกำแพงเพชร เมืองตาก แล้วไปช่วย
เมืองนครด้าปาง ฝ้ายพม่าที่ต้อมเมืองนครด้าปาง ได้ทราบวา
กองทัพไทยขึ้นไปช่วยก็เลิกทัพกลับไป

๒ ครั้นศักราช ๓๓๔๘ บีมเมือฮูศก พม่าซึ่งตั้งอยู่เมืองเชียงแต่น
จะยกมาตีเมืองฝ้างดาว พระยาแพร์ที่อะแซหวุ่นกเอาตัวไปเมืองพม่า
แต่ครึ่งทัพเมืองพระพิศณุโลกนั้น พระยาแพร์มาอยู่ที่เมืองเชียงแต่น
คิดกับพระยาของ จับาปะกามะหนายทัพพม่าซึ่งมาตั้งอยู่ณเมืองเชียง
รายจำโคงก พาครอบครัวเข้ามาสำมิภักดิ์ต่อพระบรมโพธิ์สมภาร
พระยากาวิดะเจ้าเมืองนครด้าปางบอกส่งลงมา โปรดให้พระยาของ
กดับขึ้นไปอยู่กับพระยากาวิดะที่เมืองนครด้าปาง แต่พระยาแพร์นั้น
ให้ทำราชการอยู่ณกรุงเทพ ฯ

๓ แล้วได้ข่าวว่าพม่าจะยกมาตีเมืองฝ้างดาว เมืองนครด้าปางอีก
จึงโปรดเกล้า ฯ ให้กรมพระราชวังบวร ฯ เสด็จขึ้นไปจัดการณเมือง
เชียงใหม่ ครั้นเสด็จขึ้นไปถึงเมืองนครด้าปาง จึงมีพระราช

มณฑุรตั้งให้พระยากาวิละเป็นพระยาเชียงใหม่ ให้น้อยธรรมผู้หนึ่ง
 ที่สองเป็นพระยาอุปราช ให้พุกสารผู้เป็นญาติข้างมารดาพระยากาวิละ
 เป็นพระยาราชวงษ์ พระราชทานเครื่องยศโดยสมควรแก่ถานาศักดิ์
 พระยาเชียงใหม่ พระยาอุปราช พระยาราชวงษ์ ก็กราบถวาย
 บังคมถวายศรัทธาเชียงใหม่เดิม แล้วขอรับพระราชทานครัวเชียงใหม่
 ซึ่งตกค้างอยู่นเมืองฝ้ายเหนือตงปวงนั้น ให้นำไปตั้งอยู่นเมืองเชียง
 ใหม่แต่ณปีมเมียอิฐศกศักราช ๓๓๔๘ ปีมาจนทุกวันนี้

๑ แด่ที่เมืองนครด้าปางนั้น มีพระราชมณฑุรตั้งคำโสมผู้หนึ่งรอง
 พระยากาวิละ เป็นพระยานครด้าปาง ให้ดวงทิพผู้หนึ่งที่ ๓ เป็น
 พระยาอุปราช ให้หมุดาผู้หนึ่งที่ ๕ เป็นพระยาราชวงษ์ อนุรักษ์
 เมืองนครด้าปางสืบไป พระราชทานเครื่องยศเหมือนตั้งเมืองเชียง
 ใหม่ แด่ที่เมืองด้าพูนไชยนั้นยังหาได้คงไม่

๑ ตุศักราช ๓๓๕๖ ปีชวดจก ก พระยานครด้าปางบ่อดถึงแก่กรรม
 พระยานครคำโสมเป็นพระยานครได้เก้าปี แด่จะไปรดเกล้า ๆ ให้
 ผู้ใดขึ้นไปดงศพนันหาได้ปรากฏในหมายเหตุไม่ แด่จะไปรดเกล้า ๆ
 ให้มีตราหาตัวพระยาอุปราชดวงทิพ พระยาราชวงษ์หมุดา นาย
 หานไชยวงษ์ ลงมาเฝ้าทอดของชุดพระบาท จึงทรงพระมหา
 กรุณาไปรดเกล้า ๆ ตั้งพระยาอุปราชดวงทิพเป็นพระยานครด้าปาง ตั้ง
 พระยาราชวงษ์หมุดาเป็นพระยาอุปราช ตั้งนายหานไชยวงษ์บุตร
 พระยานครคำโสมเป็นพระยาราชวงษ์ พระราชทานเครื่องยศโดย

สมเด็จพระแก้วเก้าเกล้าฯ   แล้วพระยานครดำปาง   พระยาอุปราช
พระยาราชวงษ์   ก็กราบถวายบังคมลากลับขึ้นไปเมืองนครดำปาง

๑ ฤกษ์กราช ๓๓๖๓ ปีมะแมตรีศก   พระยาเชียงใหม่ท้าวโต๊ะ   พระยา
นครดำปางดวงทิพ   กับญาติพี่น้องยกกองทัพขึ้นไปตีเมืองลำด   จับ
ได้ราชาจอมหงษ์เจ้าเมือง   กับครอบครัววงศ์ลงมาถวายณกรุงเทพฯ ฯ

๑ ฤกษ์กราช ๓๓๖๔ ปีมะแมจตุรศก   เจ้าเวียงจันทน์กับเจ้าอินทรี
อาต่านำกองทัพพระยายมราชยกขึ้นไปตีเมืองเชียงแสน   ครั้นพระยา
ยมราชกับนายทัพนายกองยกขึ้นไปถึงเมืองเชียงแสนแล้ว   ตีเมือง
เชียงแสนหาแตกไม่   พระยายมราชนายทัพนายกองไทยลาว   ก็ดำ
ทัพกลับลงมายังกรุงเทพฯ ฯ

๑ ฤกษ์กราช ๓๓๖๕ ปีมะแมเบญจศก   พระยาเชียงใหม่ท้าวโต๊ะ   พระยา
นครดำปางดวงทิพ   เจ้านายญาติพี่น้อง   กับเจ้าฟ้าเมืองน่าน
เกณฑ์กองทัพยกขึ้นไปตีเมืองเชียงแสนเมืองของแตกกระจัดกระจาย   จุค
เผาบ้านเรือน   ก็กวาดค้อนเอาครอบครัวชายหญิงใหญ่น้อย   ช้างม้า
โคกระบือ   เครื่องสรรพศาสตราวุธ   ทรัพย์สิ่งของ   เครื่องวัตถุ
อันมีอันลงมาไว้ณเมืองเชียงใหม่เมืองนครดำปางเป็นอันมาก   เมือง
น่านก็ยกเอาเมืองเชียงของไปเป็นเมืองขึ้นเมืองน่าน   แล้วบอกข้อ
ราชการที่ได้ไชยชนะแก่เมืองเชียงแสน   เมืองของ   ลงมาณกรุงเทพฯ ฯ

๑ ครั้นฤกษ์กราช ๓๓๖๗ ปีมะแมศก   พระยาเชียงตุงเจ้าเมือง
พม่ายมหาชนานเป็นขบถต่อเมืองอังวะ   อพยพครอบครัวหนีเข้ามา

อยู่ยังเมืองเชียงใหม่ขอเป็นข้าขอบขัณฑสีมา เอาพระเศษเศษานภาพ
พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวณกรุงเทพ ฯ เป็นที่พึ่งสืบไป

๑ ครั้นตุศักราช ๓๓๖๘ ปีชวดอัฐศก พระยาราชวงศ์คำพันเมือง
เชียงใหม่ พระยาอุปราชหมุดำเมืองนครด้าปาง เกณฑ์กองทัพ
เมืองเชียงใหม่ เมืองนครด้าปาง ยกขึ้นไปตีเมืองเชียงรุ่ง
ได้รับพุ่งกับพม่าดาวดอพลเมืองเป็นหลายครั้ง เจ้าเมืองเชียงรุ่ง
กับท้าวพระยาตีบสองพันนา ก็อ่อนน้อมยอมเป็นข้าขอบขัณฑสีมา
กรุงเทพ ฯ

๑ อยู่มาตุศักราช ๓๓๗๐ ปีมีโรงสัมฤทธิศก พระยาเชียงใหม่
พระยานครด้าปาง ยกขึ้นไปเกิดยกด้อมมหาขานนเมืองเชียงคอง ๆ
ก็ยอมพาครอบครัวอพยพมาพักอยู่ณเมืองเชียงแต่ได้ประมาณเดือนเศษ
แล้วมหาขานนกลับใจพาครอบครัวหนีกลับไปเมืองเชียงคอง พระยานคร
ด้าปาง พระยาเชียงใหม่ ก็หาได้ยกกองทัพติดตามไปไม่

๑ ครั้นตุศักราช ๓๓๗๓ ปีมีเส่งเอกศก พระบาทสมเด็จพระพุทธ
ยอดฟ้าจุฬาโลก เสด็จสู่สวรรคต พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
นภาโดย ได้เถลิงถวัลยราชสมบัติปราบดาภิเศกแล้ว ครั้นมีมเมียโทศก
พระยาเชียงใหม่ พระยานครด้าปาง แต่งให้เจ้านายบุตรหลาน คุม
เครื่องราชบรรณการลงมาทูลเกล้า ฯ ถวาย

๑ ครั้นตุศักราช ๓๓๗๖ ปีจอฉศก จึงทรงพระราชดำริห์ปรึกษา
ด้วยท่านอรรคมหาเสนาบดีว่า เมืองด้าพูนไชยยังร้างว่างอยู่ ห้ามผู้คน
รักษาบ้านเมืองไม่ จะทรงพระมหากรุณาตั้งเจ้าเมือง อุปราช ราชวงศ์

ซึ่งรักษาเมืองจำปูนไชยให้เป็นเมืองตั้งต่อไป ท่านอรรคมหาเสนาบดี
ก็เห็นชอบด้วยตั้งกระแด้พระราชดำริห์ โปรดเกล้าฯ ให้มีตราขึ้นไปหา
พระยาเชียงใหม่กาวิละ พระยาราชวงศ์คำพัน นายบุญมา ตงมาเฝ้า
ทูลต่อองค์พระบาท

๑ ครั้นวัน ๕ เดือน ๑๓ ขึ้น ๔ ค่ำ ก็ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ
เลื่อนพระยาเชียงใหม่กาวิละ ขึ้นเป็นพระเจ้าเชียงใหม่ ตั้งพระยา
ราชวงศ์คำพัน เป็นพระยาจำปูนไชย ตั้งนายบุญมา เป็นพระยาอุปราช
เมืองจำปูนไชย พระราชทานเครื่องยศโดยสมควรแก่ถานาศักดิ์ทุกคน
จึงโปรดเกล้าฯ ยกเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองจำปูนไชย
ขึ้นเป็นเมืองประเทศราชแต่เดิมมา แล้วพระเจ้าเชียงใหม่ พระยาจำปูนไชย
พระยาอุปราช ก็กราบถวายบังคมลาถอยขึ้นไปเมืองเชียงใหม่ พระเจ้า
เชียงใหม่กาวิละ จึงแบ่งเอาคนเมืองเชียงใหม่ เป็นคนสังกัด ๑๐๐๐ คน
เมืองนครลำปาง ๕๐๐ คน ให้พระยาจำปูนไชยฯ ก็ยกครอบครัวไพร่พล
ทั้งชายเมือง มาตั้งเมืองจำปูนไชยแต่ในศักราช ๑๑๗๖ ปีจอฉศก
มาจนทุกวันนี้ พระเจ้าเชียงใหม่กาวิละ ครั้นจัดการเมืองจำปูนไชย
เสร็จแล้วก็บวชลง พระเจ้าเชียงใหม่กาวิละเป็นพระยาเชียงใหม่ได้ ๒๘ ปี
เป็นพระเจ้าเชียงใหม่ได้ ๒๒ ปีหนึ่ง รวมแต่ได้ครองเมืองเชียงใหม่มาได้
๒๘ ปี ก็ถึงแก่พิราลัยในปีจอฉศกนั้น แต่จะโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ใดขึ้นไป
ปลงศพ ก็หาได้ปรากฏในหมายเหตุไม่

๑ ครั้นศักราช ๑๑๗๗ ปีกุนต์ปศศก พระยาอุปราชน้อยธรรม
พระยาราชวงศ์หมุดำเมืองเชียงใหม่ พระยาจำปูนไชย พระยาอุปราช

เมืองลำพูนไชย นำช้างพลายเผือกเอกตงมาถวาย กรณแพช้างตงมาถึง
 กรุงเก่า พระยาราชวงษ์หมุดำป่วยตงก็ถึงแก่กรรม พระยาอุปราช
 พระยาลำพูน ก็เอาศพพระยาราชวงษ์หมุดำฝังไว้ที่กรุงเก่า แต่จก็ต้อง
 แพช้างเผือกเอกตงมาถึงกรุงเทพ ฯ ทรงพระมหากรณาโปรดเกล้า ฯ ให้ให้
 ช่างขันธุ์โรงส้มโกษ ชันระวางพระราชทานนามว่า พระยาเสวตร
 ไอยรา บวรพาหนนารถ อิศรราชบรมจักร ตั้งตั้งชื่อก็คือโบสถ์ คช
 คเชนทราชาคิอากาศจารย์ เผือกผ่องศรีบริษัทธิ์ เติมมอยุทธยาธิง วิมตมัง
 มงคต จบตงตงเต็คฟ้า แต่จทรงพระมหากรณาโปรดเกล้า ฯ เติมนพระยา
 อุปราชน้อยธรรมขันเป็นพระยาเชียงใหม่ ตั้งพระยาลำพูนคำพันธ์เป็น
 พระยาอุปราชเมืองเชียงใหม่ ตั้งพระยาอุปราชบุญมาเมืองลำพูน เป็น
 พระยาลำพูน แต่ที่อุปราชเมืองลำพูนนั้น ยังหาได้ โปรดตั้งผู้ใดไม่
 แต่จพระราชทานเครื่องยศโดยสมควรแก่ถานาศักดิ์ทุกคน พระยา
 เชียงใหม่ พระยาอุปราช พระยาลำพูน ก็กราบถวายบังคมลาถกดับ
 ขันไปบ้านเมือง แต่จโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานคุมหีบศิธานำเพลิง
 ขันไปปลงศพพระยาราชวงษ์หมุดำที่กรุงเก่าด้วย

๑ ตุลาคม ๑๑๘๓ ปีมะเส็งศรีศก พระยาเชียงใหม่น้อยธรรมรักษา
 เมืองมาได้ ๘ ปีก็ถึงแก่อสัญกรรม แต่จโปรดเกล้า ฯ ให้ผู้ใดขันไป
 ปลงศพพระยาเชียงใหม่น้อยธรรมนั้นหาปรากฏในหมายเหตุไม่

๑ ตุลาคม ๑๑๘๕ ปีมะแมเบญจศก มีตราโปรดขันไปหาศพพระยา
 อุปราชคำพันธ์เมืองเชียงใหม่ พระยานครดำปางดวงทิพ นายพุทธวงษ์
 นายคำมุด นายน้อยกาวิละ ตงมาเฝ้าทอดตองขุดพระบาท จึงทรงพระ

มหากรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนพระยานครดำปางดวงทิพ เป็นพระเจ้านคร
 ดำปาง ตั้งพระยาราชวงศ์หนานไชยวงศ์ บุตรพระยานครคำโตมั้งขึ้นเป็น
 พระยาอุปราชเมืองนครดำปาง ตั้งพระยาอุปราชคำพันธ์เป็นพระยา
 เชียงใหม่ ตั้งนายพุทธวงศ์บุตรนายพ่อเรือน หาดานฟ้าชายแก้วเป็น
 พระยาอุปราช ตั้งนายคำมุดบุตรนายพ่อเรือน เป็นพระยาราชวงศ์
 ตั้งนายน้อยกาวิละบุตรนายพ่อเรือน เป็นพระยาเมืองแก้ว โปรด
 พระราชทานเครื่องยศโดยสมควรแก่ฐานะแก่ทุกคน แล้วพระเจ้านคร
 ดำปาง พระยาอุปราชเมืองนครดำปาง พระยาเชียงใหม่ พระยาอุปราช
 พระยาราชวงศ์ พระยาเมืองแก้ว ก็กราบถวายบังคมลา กลับ
 ขึ้นไปรักษาบ้านเมือง

๑ ตุลาคม ๑๓๘๖ ปีวอกกศก พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
 ภาโดย เสด็จสู่สวรรคต พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้
 เสด็จถวญราชสมบัติบรมราชาภิเศกแล้ว พระยาเชียงใหม่คำพันธ์ว่า
 ราชการเมืองมาได้ ๓ ปี ก็ถึงแก่อสัญกรรมณวันเดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ
 คักราช ๑๓๘๗ ปีรกาตปศก พระเจ้านครดำปางดวงทิพ เป็นพระยา
 นครดำปางได้ ๘ ปี เป็นพระเจ้านครดำปางได้ ๓ ปี รวมได้ครองเมือง
 นครดำปางมาได้ ๑๒ ปี ก็ถึงแก่พิราโดยในเดือน ๘ ปีรกาตปศกนั้น
 จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสุริยพาหขึ้นไปปลงศพพระยาเชียงใหม่คำพันธ์
 ให้จมีนตมูหพิมานขึ้นไปปลงศพพระเจ้านครดำปางดวงทิพ

๑ ตุลาคม ๑๓๘๘ ปีจอชฐศก เจ้าเมืองเชียงใหม่ เมืองนคร
 ดำปาง เมืองท่าพูนไชย ก็ลงมาเฝ้าทูลต่อของชุดพระบาท จึงทรง

พระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งพระยาอุปราชพุทธวงษ์ เป็นพระยา
 เชียงใหม่ ตั้งนายหนานมหาวงษ์บุตรพระยาเชียงใหม่น้อยธรรม เป็น
 พระยาอุปราช ตั้งนายน้อยมหาพรหมบุตรพระยาเชียงใหม่คำพัน เป็น
 พระยาราชวงษ์ เมืองนครตำปางหนทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ
 ตั้งพระยาราชวงษ์ หนานไชยวงษ์บุตรพระยานครคำโล่ม เป็นพระยา
 นครตำปาง ตั้งนายน้อยชคัย บุตรพระยานครคำโล่ม เป็นพระยา
 อุปราช ตั้งนายคำแค้นบุตรพระยานครคำโล่ม เป็นพระยาราชวงษ์ ตั้ง
 นายน้อยคำภูบุตรพระยาอุปราชหมดำ เป็นพระยาเมืองแก้ว ตั้งนายหนาน
 มหาพรหม เป็นพระยาราชบุตร ทเมืองตำปูนไชยหน ทรงพระมหากรุณา
 โปรดเกล้า ฯ เสด็จพระยาดำพูนบุญมาขึ้นเป็นพระเจ้าตำปูนไชย เจ้านคร
 ตำปูน ตั้งนายน้อยอินท์บุตรพระยานครคำโล่ม เป็นพระยาอุปราช
 ตั้งนายหนานมหายศบุตรนางสิ่งบุญธรรม น้องพระเจ้าตำพูนบุญมา
 เป็นราชวงษ์ ตั้งนายน้อยธรรมตั้งกาบุตรพระเจ้าตำพูนบุญมา เป็น
 พระยาเมืองแก้ว ตั้งนายน้อยคำศันบุตรพระเจ้าตำพูนบุญมา เป็นพระยา
 ราชบุตร แค้นายพิมพ์ดีสาร นายธรรมกิติ วิชาทกับราชวงษ์คำมุด เอา
 คิวไว้ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณอยู่ที่กรุงเทพฯ ฯ พระเจ้าตำพูน
 บุญมา พระยาเชียงใหม่ พระยานครตำปาง ก็กราบถวายบังคมลา
 กลับขึ้นไปพอลังเมืองตาก อนุเวียงจันทกคคการเป็นขบถ ยกกองทัพ
 ลงมาตีเมืองนครราชสีมา พระเจ้าตำพูนบุญมา พระยาเชียงใหม่
 พระยานครตำปาง เถนทให้เจ้านายบุตรหลาน ยกขึ้นไปช่วยราชการ
 ทางเมืองเวียงจันท พระเจ้าตำพูนบุญมาเป็นพระยาดำพูนได้ ๘ ปี เป็น

พระเจ้าดำพูนได้ ๕ ปี รวมแต่ได้ครองเมืองดำพูนได้ ๑๓ ปี ก็ถึงแก่
พิราโดย พระยาเมืองแก้วน้อยกาวิละก็ถึงแก่กรรมด้วย

๑ ในศักราช ๑๑๘๘ ปีกุนนพศกนั้น จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรี
สุริยพาหุ ขึ้นไปปลงศพพระเจ้าดำพูนบุญมา แล้วพระยาอุปราชน้อยอินท
บุตรพระยานครคำโถม พระยาราชบุตรคำคั้น เมืองแก้วน้อยตั้งกา
บุตรพระเจ้าดำพูนบุญมา พระยาไชยสงครามหน่อเมือง บุตรพระเจ้า
นครดวงทิพ ก็พากันลงมาเฝ้าทอดอองรอดพระบาท จึงทรงพระมหา
กรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งพระยาอุปราชน้อยอินท เดือนขึ้นเป็นพระยาดำพูน
เจ้าเมืองดำพูนไชย ตั้งพระยาราชบุตรคำคั้นเดือนขึ้นเป็นพระยาอุปราช
ตั้งพระยาไชยสงครามเดือนขึ้นเป็นพระยาราชวงษ์ ตั้งนายน้อยธรรม
ตั้งกาเป็นพระยาเมืองแก้ว โปรดพระราชทานเครื่องยศโดยสมควรแก่
ถานาศักดิ์ทุกคน พระยาดำพูน พระยาอุปราช พระยาราชวงษ์
พระยาเมืองแก้ว ก็กราบถวายบังคมลากลับขึ้นไปรักษาเมือง

๑ ในศักราช ๑๑๘๘ ปีรگانพศก พระยานครคำปางไชยวงษ์ รักษา
เมืองมาได้ ๑๒ ปี ครั้นณวันเดือน ๗ ขึ้นค่ำ ๑ ก็ถึงแก่ขสัญญกรรม ใน
ปีรگانพศกนั้นโปรดเกล้าฯ ให้พระยาพิพิธไธสุริย์ ขึ้นไปปลงศพพระยา
นครคำปาง

๑ ในศักราช ๑๒๐๐ ปีจอสัมฤทธิศก อุปราชน้อยอินทบุตรพระยานคร
คำโถมลงมาเฝ้าทอดอองรอดพระบาท จึงทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ
ตั้งอุปราชน้อยอินทขึ้นเป็นพระยานครคำปาง โปรดพระราชทาน
เครื่องยศโดยสมควรแก่ถานาศักดิ์ พระยานครคำปาง ก็ถวายบังคมลา

กตบขันไปถึงเมืองไค้๖ เดือนกั้งอด้ญญกรรม โปรดเกล้า ๆ ให้พระยา
 สุนทรราชเสนา นายโหม้มหาดเล็ก ขันไปปลงศพพระยานครดำปาง
 ขนชัย แล้วพระยาดำพูนน้อยอินท บุครพระยานครคำโถม อุปราช
 คำคั้น บุครพระเจ้าดำพูนบุญมา ลงมาเฝ้าทูตของรุดพระบาท จึง
 ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ๆ เดือนพระยาดำพูนน้อยอินท บุครพระยา
 นครคำโถม เป็นพระยาดำปาง ตั้งพระยาอุปราชคำคั้น บุครพระเจ้า
 ดำพูนบุญมา เป็นพระยาดำพูน โปรดพระราชทานเครื่องยศโดยสมควร
 แก่อาณาศักดิ์ แล้วพระยานครดำปาง พระยาดำพูน ก็กราบถวาย
 บังคมตากตบขันไปรักษาเมือง

๑ ตุลาคม ๑๒๐๑ บัญญเอกศก ๓ วันเดือน ๕ แรม ๘ ค่ำ พระยา
 เชียงใหม่ พระยาดำพูน มีใบบอกลงมาให้ทราบบังคมทูลพระ
 กรุณาว่า พระยาเชียงใหม่แต่งให้พระยาอุปราชมหาดวงษ์เป็นแม่ทัพ
 นายพิมพ์สารเป็นปลัดทัพ คุ่มกำลังนายไพร่ ๓๓๐๐ คน พระยา
 ดำพูนแต่งให้พระยาอุปราชเป็นแม่ทัพ นายน้อยคำวงษาเป็นปลัดทัพ
 คุ่มกำลังนายไพร่ ๘๐๐ คน รวมสองเมืองนายไพร่ ๔๒๐๐ คน ยก
 ไปตีเมืองบุ เมืองสาต เมืองค้วน แดกกระจัดกระจาย จุด
 เผาบ้านเรือน กวาดต้อนครอบครัวชายหญิงใหญ่น้อยได้ ๑๘๖๘ คน
 กับเครื่องสรรพศาสตราวุธช้างม้าโคกระบือตงมาถึงเมืองเชียงใหม่ ๓ วัน
 เดือน ๗ ขัน ๘ ค่ำ บัญญเอกศก แล้วพระยาเชียงใหม่ พระยาดำพูน
 มีใบบอกลงมาให้ทราบทูลพระกรุณาว่า คราวที่กวาดต้อนได้มานั้น
 ขอพระราชทานแบ่งปันแจกจ่ายให้แก่ชายทัพนายกองเป็นคนชายหญิงใหญ่

น้อย ๓๐๐๐ คน ส่งลงมาถวาย เปนครัวเมืองต่วน พระยาต่วน
 เจ้าเมือง ๓ ครัว ชายหญิงใหญ่่น้อย ๕๐๗ คน รวม ๕๐๗ คน เมืองตาด
 พระยาแก่นเจ้าเมือง ๓ ครัว ชายหญิงใหญ่่น้อย ๑๘๓ คน รวม ๑๘๔ คน
 เมืองปู้ ท้าวแก้วเจ้าเมือง ๓ ครัว ชายหญิงใหญ่่น้อย ๑๗๕ คน
 รวม ๑๗๖ คน รวมครัวชายหญิงใหญ่่น้อย ๘๖๗ คน กับขึ้นหลัก
 ขึ้นคาบศีกาคาบชุด ๔๗ บอก ม้า ๓๕ ม้า โค ๒๔๖ โค

ครั้นนำใบบอกขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท
 จึงโปรดเกล้าฯ ให้หมื่นตราตอบขึ้นไปว่า ครอบครัวที่พระยาเชียงใหม่
 พระยาดำพูน จะส่งลงมาถวายนั้น ให้เอาไว้เป็นไพร่พลเมือง ขึ้น
 ม้า โค ซึ่งเป็นเมืองขึ้นแก่เมืองเชียงใหม่ จะได้สำหรับรักษา
 บ้านเมืองต่อไป พระยาเชียงใหม่ก็แบ่งบ้านครอบครัวที่ส่งไปนั้น ให้
 ไปตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นภูมิดำเนา ตามท้องตราซึ่งโปรดเกล้าฯ ขึ้น
 ไปทุกประการ

๑ ครั้นแต่ศักราช ๑๒๐๓ ปีฉลูตรีศก พระยาดำพูนคำคั้นว่าราชการ
 เมืองมาได้ ๓ ปี ก็ถึงแก่อสัญกรรม โปรดเกล้าฯ ให้พระ
 เทพาริบทขึ้นไปปลงศพพระยาดำพูนคำคั้น แล้วโปรดเกล้าฯ ให้มี
 ตราขึ้นไปหาตัวพระยาเมืองแก้วน้อยตั้งกา บุตรพระยาดำพูนบุญมา
 ลงมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้ง
 พระยาเมืองแก้ว เดื่อนั้นเป็นพระยาดำพูน โปรดพระราชทานเครื่อง
 ยศโดยสมควรแก่ถาพาศักดิ์ พระยาดำพูนก็กราบบังคมทูล
 ขึ้นไปรักษาเมืองได้ ๒ ปี

๑ ฤกษ์กราช ๑๒๐๕ ปีเถาะเบญจศก . พระยาตำพูนน้อยตั้งกำลัง
 แก่อดีญญกรรม โปรดเกล้า ฯ ให้มีตราขึ้นไปถึงพระยากำแพงเพชร
 แต่งกรมการไปปลงศพพระยาตำพูน พระยากำแพงเพ็ชรก็แต่งให้
 พระปลัดขึ้นไปปลงศพพระยาตำพูน ในปีเถาะเบญจศกนั้น ณวัน
 เดือน ๖ แรม ๓๓ ค่ำ พระยานครดำปางน้อยอินท พระยาอุปราช
 มหาวงษ์เมืองเชียงใหม่ ตงมาเฝ้าทูตของรูดพระบาท กราบบังคม
 ทูลพระกรุณา ขอดังเมืองเชียงรายเป็นเมืองชนเมืองเชียงใหม่ คัง
 เมืองงาว เมืองพะเยา เป็นเมืองชนเมืองนครดำปาง จึงทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้า ฯ คังนายธรรมตั้งกาน้องนายพิมพ์ดีดาร์ เป็น
 พระยารัตนอาณาเขตร์ เจ้าเมืองเชียงราย คังนายอุ่นเรือนบุตร
 พระยาแสนหวดวง เป็นพระยาอุปราช คังนายคำแสน น้องนายอุ่นเรือน
 เป็นพระยาราชวงษ์ คังนายพุทธวงษ์ น้องพระยานครน้อยอินท เป็น
 พระยาประเทศอุดรทิศ เจ้าเมืองพะเยา คังนายน้อยมหายศ น้อง
 พระยานครน้อยอินทท ๒ เป็นพระยาอุปราช คังนายแก้วมณุษย์ น้อง
 พระยานครน้อยอินทท ๓ เป็นพระยาราชวงษ์ คังนายชคย บุตรพระยา
 ประเทศอุดรทิศ เป็นพระยาเมืองแก้ว คังนายน้อยชคย บุตรพระยา
 อุปราชหมุดา เป็นพระยาราชบุตร คังพระยาไชยสงคราม เป็น
 พระยาฤทธิภิญโญยศ เจ้าเมืองงาว คังนายชานายศ น้องพระยา
 นครน้อยอินท เป็นพระยาอุปราช คังนายหนานบุญญา บุตร
 พระยานครน้อยอินท เป็นพระยาราชวงษ์ คังนายหนานยศ บุตร
 พระยานครไชยวงษ์ เป็นพระยาเมืองแก้ว ใ้รับพระราชทานเครื่อง

ยศโดยสมควรแก่ถานาศักดิ์ทุกคน แต่มีพระบรมราชโองการโปรด
เกล้า ฯ ให้แบ่งเอาคนเมืองเชียงใหม่ไปไว้เมืองเชียงราย แบ่งเอา
คนเมืองนครลำปางไปไว้เมืองพะเยา เมืองงาว จะได้สำหรับรักษา
บ้านเมืองต่อไป พระยานครลำปาง พระยาอุปราชเมืองเชียงใหม่
อุปราช ราชวงศ์ เมืองเชียงราย เมืองพะเยา เมืองงาว ก็
กราบบทวายบังคมลากลับขึ้นไปจัดการตั้งบ้านเมือง ตามกระแสพระ
บรมราชโองการทุกประการ พระยาเชียงใหม่พุทธวงศ์ว่าราชการ
เมืองมาได้ ๒๒ ปี

๑๑ ๑๒๐๘ ปีมีเมื่อยี่สิบเก้า ๗ เดือน ๗ พระยาเชียงใหม่
พุทธวงศ์ถึงแก่อสัญกรรม โปรดเกล้า ฯ ให้พระยารักษมณฑล
ที่เป็นพระยาอัคราณภาพ กับหลวงพิทักษ์สุเทพ ขึ้นไปปลงศพ
พระยาเชียงใหม่

๑๒ ๑๒๐๘ ปีมีแมนพศก พระยาอุปราชมหาวงศ์ นาย
พิมพ์สาร นำช่างพดรายตั้งปลาดตงมาถวายช่างหนึ่ง โปรดเกล้า ฯ ตั้ง
พระยาอุปราชมหาวงศ์ เป็นพระยาเชียงใหม่ ตั้งนายพิมพ์สาร
เป็นพระยาอุปราช ได้รับพระราชทานเครื่องยศโดยสมควรแก่ถานาศักดิ์
พระยาเชียงใหม่ พระยาอุปราช ก็กราบบทวายบังคมลากลับขึ้นไป
รักษามันเมือง แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้มีตราขึ้นไปหาตัวนายหนาน
ไชยลังกาบุตรพระยาเชียงใหม่ค้าฟันลงมาณกรุงเทพ ฯ

๑๓ ๑๒๑๐ ปีมีออกสัมฤทธิ์ศก นายหนานไชยลังกา
ลงมาเฝ้าทอดตของชุดพระบาท จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้ง

นายหนานไชยตั้งกาเปนพระยาตำพูน ได้รับพระราชทานเครื่องยศโดย
 สัมควรแก่อาณาศักดิ์ พระยาตำพูนก็กราบถวายบังคมลากลับขึ้นไป
 รักษาเมือง แล้วพระยาเชียงใหม่ พระยาตำพูน เข้าชื่อกันบอก
 กต่างโทษพระยานครน้อยอินทตั้งมา ให้กราบบังคมทูลพระกรุณา
 ได้ทราบฝ่าอาดของชุดพระบาท จึงโปรดเกล้า ฯ ให้มีตราขึ้นไปหาตัว
 พระยานครน้อยอินทตั้งมา ณ กรุงเทพ ฯ ก็บ่ช่วย พระยานครตำปางน้อย
 อินทวาราชการเมืองมาได้ ๓๑ ปี ก็ถึงแก่กรรมที่กรุงเทพ ฯ เมื่อเดือน ๒
 ศักราช ๑๒๓๐ ปีวอกส้มฤทธิศก จึงทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ
 ให้พระยาอุปราชญาณรังษี บุตรพระยานครคำโถม ว่าราชการ
 เมืองนครตำปาง

๑ ครนตุศักราช ๑๒๑๒ ปีกุกุยังเปนโทษก ณวันเดือน ๕ ขึ้นค่ำ ๑
 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสู่สวรรคต ตุศักราช ๑๒๑๓
 ปีกุกุตรีศกณเดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเศก ครนตุศักราช ๑๒๑๔ ปีชวด
 จัตวาศก พระยาเชียงใหม่ พระยาตำพูน พระยาอุปราชผู้ว่า
 ราชการเมืองนครตำปาง แต่งให้เจ้านายญาติพี่น้องลงมาเฝ้าทูลต่อของ
 ชุดพระบาท เมืองเชียงใหม่แต่งให้นายน้อยธรรมกิติ เมืองนคร
 ตำปางแต่งให้พระยาราชวงษ์หนานบัญญัติ พระยาเมืองแก้วไชยตั้งกา
 เมืองตำพูนไชยแต่งให้พระยาราชบุตรหนานศรีวิไชย คุมตั้งของเครื่อง
 ราชบรรณาการลงมาทูลเกล้า ฯ ถวาย นายธรรมกิติ พระยาราชวงษ์
 หนานบัญญัติ เมืองแก้วไชยตั้งกา พระยาราชบุตรหนานศรีวิไชย

ดงมาถึงกรุงเทพฯ บัวยเป็นไข้อหิวาตกโรคก็ถึงแก่กรรม พระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริเห็นว่า เมืองเชียงใหม่
 เขตแดนติดต่อกันกับพม่าเขิน เมืองเชียงตุง แต่ก่อนเมืองเชียงใหม่
 เมืองนครลำปาง เมืองลำพูนไชย พร้อมกันยกกองทัพไปทำศึก
 รบกับเมืองเชียงตุง การก็ไม่สำเร็จ พม่าเขินเมืองเชียงตุงยกกองทัพ
 ใจรมาตค่อนจับผู้คนพลเมือง ๆ เชียงใหม่ไปเนื่อง ๆ จึงโปรดเกล้าฯ
 ให้พระเจ้าอนุชาเธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิทเป็นแม่ทัพ กับ
 เจ้าพระยามรราชเป็นแม่ทัพอีกทัพหนึ่ง ยกขึ้นไปตีเมืองเชียงตุง
 ในปีชวดจัตวา ค.ศ. ๒๓๖๖ นายทัพนายกองที่ยกขึ้นไปรบเมืองเชียงตุง
 การก็ไม่สำเร็จ แต่พระยาเชียงใหม่มหาดวงษ์บัวยอยู่ก็ไม่นิ่งนอนใจ
 พระยาเชียงใหม่แต่งให้พระยาเมืองแก้ว นายน้อยมหาพรหม นาย
 สूरียวงษ์บุตร กับญาติพี่น้องแต่หน้าวพระยาตากุมไพร่ยกขึ้นไป
 ช่วยรบพม่าเขินเมืองเชียงตุง แต่พระยาเชียงใหม่ก็ได้ตาเตียงเตี้ยบียง
 อาหารส่งกองทัพ มิให้ขัดสน จึงทรงพระราชดำริเห็นว่า พระยา
 เชียงใหม่ก็มีความชอบอยู่

๑ ครั้นตุลาคม ๑๒๓๕ ปีฉลูเบญจศก จึงโปรดเกล้าฯ ให้
 พระยาลี้หราชฤทธิไกร เสด็จแม่พระสุพรรณบัฏกับเครื่องสูง ขึ้นไป
 พระราชทานพระยาเชียงใหม่มหาดวงษ์ เสด็จขึ้นเป็นพระเจ้ามโหตร
 ประเทศราชธิบดี นพิตัมหานคราธิฐาน ภูบาลบพิตร สถิตย์
 ในอุทมาธิยานคราชวงษ์ เจ้านครเชียงใหม่ พระเจ้ามโหตรประเทศ
 เป็นพระเจ้าเชียงใหม่ได้ ๕ เดือนกับ ๒๗ วัน คดิรวมกันตั้งแต่เป็น

พระยาเชียงใหม่มาได้ ๗ ปีเศษ ฤกษ์กราช ๑๒๑๖ ปีชาตฉก ๓๓ วัน
 แรม ๘ ค่ำเดือน ๒ พระเจ้ามโหตรประเทศถึงแก่พิราโตย จึงมีตรา
 โปรดเกล้า ฯ ขึ้นไปให้พระยาอุปราชพิมพิสาร บุตรพระยาเชียงใหม่
 คำพัน ว่าราชการเมือง ก็ถือเปรียบแก่งแย่งกันกับนายน้อยมหาพรหม
 กิตติศัพท์ทราบถึงกรุงเทพ ฯ ได้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท จึง
 ทรงพระราชดำริเห็นว่า ที่เมืองเชียงใหม่เจ้านายมิได้ประนีประนอมเป็น
 สามีค้ำค้ำวระต่อกัน แลราชการทางเมืองเชียงตุงก็ยังคงคิดพินกันอยู่
 ซึ่งจะไว้ใจแก่ราชการนั้นมิได้

๑ ตรีฤกษ์กราช ๑๒๑๗ ปีเถาะตีศก ๓๓ วันพระบรมราชโองการ
 โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพระยามุขมนตรี (เกด) หลวงวิสุทธิศรีสมบัติ
 (พร้อม) ขึ้นไประงับการที่เมืองเชียงใหม่ แล้วให้ปลงศพพระเจ้ามโหตร
 ประเทศราชด้วย เจ้าพระยามุขมนตรี หลวงวิสุทธิศรีสมบัติ ก็กราบ
 ถวายบังคมลาขึ้นไปณเมืองเชียงใหม่ ๓ เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ เจ้า
 พระยามุขมนตรี หลวงวิสุทธิศรีสมบัติ ขึ้นไปถึงเมืองเชียงใหม่ ก็
 จัดการบ้านเมืองเรียบร้อยเป็นปกติ เจ้าพระยามุขมนตรี หลวง
 วิสุทธิศรีสมบัติ กับเจ้านายญาติพี่น้อง ช่วยกันปลงศพพระเจ้ามโหตร
 ประเทศราชเสร็จแล้ว ก็พาตัวพระยาเมืองแก้วหนานสุริยวงษ์ บุตร
 พระเจ้าเชียงใหม่กาวิละ กับนายน้อยมหาพรหม นายหนานสุริยวงษ์
 บุตรพระเจ้ามโหตรประเทศราช พระยาตำพูน พระยาอุปราช เมือง
 นครตำปาง แลเจ้านายญาติพี่น้องตงมาถึงกรุงเทพ ฯ ๓ เดือน ๗
 ขึ้น ๕ ค่ำศกกราช ๑๒๑๗ ปีมีโรงอัฐศก แต่พระยาอุปราชพิมพิสารป่วย

ดงมหาไถ่ไม้ เจ้าพระยามุขมนตรีก็นำเจ้านายเมืองเชียงใหม่ เมือง
 นครดําปาง เมืองดําพูนไชย เข้าเฝ้าทูลตอของชุดพระบาท จึงมีพระ
 บรมราชโองการปฤกษาศดวยพระบรมวงษานวงษ แดทํานอรรคมหา
 เสดนาชบด ว่าเป็นเมืองดาวพุงขาว เมืองแขก เมืองเขมร ซึ่ง
 เป็นเมืองประเทศราชเชอวงษเป็นเจ้า ก็ได้ทรงพระมหากรรณาตงชน
 เป็นเจ้าทุก ๆ เมือง แดดาวพุงดําเมืองเชียงใหม่ เมืองนครดําปาง
 เมืองดําพูน ตงแดพระเจ้าเชียงใหม่กาวิตะ พระเจ้านครดําปาง
 ดวงทพิ พระเจ้าดําพูนไชยบุญมา ถึงแกพิราโดยแด้ว ตงเจ้า
 เมืองอุปราช ราชวงษ เมืองแก้ว ครองไค ก็ตงเป็นพระยาทุก ๆ ครอง
 ครองนจะทรงพระมหากรรณาตงเจ้าเมือง อุปราช ราชวงษ ราช
 บุคร เมืองแก้ว ชนเป็นเจ้าทง ๓ เมือง ให้สํมควรทไคยกชนเป็น
 เมืองประเทศราชอันใหญ่ แดเจ้าเมือง อุปราช ราชวงษ ราชบุคร
 เมืองแก้ว เมืองชนน ให้ตงเป็นพระยาอยู่ตามเดิม พระบรมวงษา
 นวงษแดทํานอรรคมหาเสดนาชบด ก็เห็นชอบตวยตงกระแด่พระราชดำริห์
 ทุกประการ จึงโปรดเกด้า ๗ ปฤกษาศดวยทํานเสดนาชบดทงปลงว่า
 จะตงพระยาอุปราชพมพิดาร์ชนเป็นเจ้านครจางวาง ให้วากดําการ
 สดทชชาดในเมืองเชียงใหม่ เมืองนครดําปาง เมืองดําพูนไชย จะตง
 พระยาเมืองแก้วสุริยวงษ เป็นเจ้านครเชียงใหม่ จะตงนายน้อย
 มหาพรหมเป็นเจ้าอุปราช ให้ทํานเสدابดปฤกษาพร้อมตวยพระยา
 ดําพูนไชย พระยาอุปราชเมืองนครดําปาง จะเห็นชอบตวยประการ
 ไค ปฤกษากันยงหากตงไม้ พอพระยารัตนอาณาเขตร เจ้าเมือง

เชียงราย มีใบบอกตงมาว่า พระยาอุปราชพิมพิสารถึงแก่กรรม
 แต่ณวันเดือน ๘ ขึ้น ๔ ค่ำ คักราช ๑๒๓๗ บีมโรงอัฐศก ฝ่าย
 พระยาจำปูนไชย พระยาอุปราชเมืองนครจำปาสก ก็แจ้งความแก่ท่าน
 เสด็จมาบด ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า นายน้อยมหาพรหมนั้น
 เปนคนกระต้างกระเดื่อง มีได้อยู่ในถ้อยคำผู้ใหญ่ จะโปรดเกล้าฯ
 ตั้งนายน้อยมหาพรหมเป็นที่อุปราชเมืองเชียงใหม่ นายน้อยมหาพรหม
 ก็จะประพฤติการที่ผิด ๆ ทำให้เสียราชการ ขอให้เอาตัวนายน้อย
 มหาพรหมไว้ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณอยู่ที่กรุงเทพ ฯ ก่อน ถ้า
 จะทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาเมืองแก้วสุริยวงษ์ไป
 เจ้านครเชียงใหม่ จะขอรับพระราชทานนายธรรมบัญญัติ บุตร
 พระยาอุปราชคำพัน เปนที่อุปราช นายหนานสุริยวงษ์ บุตร
 พระเจ้ามโหตรประเทศราชา เปนราชบุตร จะได้ควบคุมญาติพี่น้อง
 บ่าวไพร่ของพระเจ้ามโหตรประเทศราชา ท่านเสด็จมาบดก็นำข้อความ
 ขนกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงมีพระ
 บรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ว่าเมืองเชียงใหม่เปนมืองประเทศราชา
 ใหญ่ เขตแดนติดต่อกับอังกฤษพม่า จะตั้งอุปราชราชวงษ์ก็ตั้ง
 เอาใจผู้เป็นเจ้าของแดนญาติพี่น้องที่เมืองใกล้เคียงเห็นพร้อมกัน จึง
 จะไม่แตกร้างในราชการประการใดได้ ครองนาก็ทรงพระมหากรุณา
 ตั้งแต่งตามญาติพี่น้องปฤกษาคถกตงกันนั้น แต่ทเมืองแก้วจะทรง
 เปลี่ยนแปลงเสียใหม่ ให้เรียกว่าบุรรัตนทังเมืองใหญ่แต่เมืองชน

๑ ครั้นวัน ๕ แรม ๒ ค่ำเดือน ๑๐ ปีมโรงอัฐศกศักราช ๑๒๑๘ ปี
 จึงโปรดเกล้า ฯ เลื่อนพระยาเมืองแก้วหนานสุริยวงษ์ บุตรพระเจ้า
 กาวิตะ เป็นพระเจ้ากาวิตโรตสุริยวงษ์ ดำรงพิสัยนคร สุนทร
 ทศลักษณะเกษตร วรฤทธิเดชศรีโยนางคดไนยราชวงษาธิบดี เจ้านคร
 เชียงใหม่ ตั้งนายหนานธรรมบัญญัติเป็นเจ้าอุปราช ตั้งนายอินทนนท์
 เป็นเจ้าบุรีรัตน ตั้งนายหนานสุริยวงษ์เป็นเจ้าราชบุตร แล้วทรง
 พระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ เลื่อนพระยาอุปราชเมืองนครจำปาสัก ขึ้น
 เป็นเจ้าวรญาณรังษี ภักดีราชธรรม สุพรรณโสมคไนย โยนกวิไธย
 ประชาธิกร อมรมหาเดชเชษฐูกเด่นางค์ จำปาสักมหานคราธิปัตย์
 เจ้านครจำปาสัก ตั้งราชวงษ์มหาพรหมบุตรเจ้านครดวงทิพ เป็น
 เจ้าอุปราช เลื่อนพระยาจำปูนไชย เป็นเจ้าไชยดังกาพิศาดโธภาคย์
 คุณ ตรีบุญไชยรัชฎาธิวัค ประเทศราชธุระชาดา มตาวยวงษ์
 มัคยานุกุต จำปูนนครวิชัยไชย เจ้านครจำปูนไชย ได้พระราชทาน
 เครื่องยศโดยสมควรแก่ถานาศักดิ์ทุกคน แล้วพระเจ้ากาวิตโรตสุริยวงษ์
 เจ้าอุปราช เจ้าบุรีรัตน เจ้าราชบุตร เมืองเชียงใหม่ เจ้า
 วรญาณรังษี เจ้าอุปราช เมืองนครจำปาสัก เจ้าไชยดังกาพิศาด
 เมืองจำปูนไชย ก็กราบถวายบังคมลาถนดับขันธ์ไปรักษาบ้านเมือง แต่
 นายน้อยมหาพรหม บุตรพระเจ้ามโหศรประเทศนั้นโปรดเกล้า ฯ ตั้ง
 ให้เป็นพระยาอุตรการโกศล ได้พระราชทานพานทอง ให้ทำราชการ
 นตของพระเดชพระคุณอยู่ที่กรุงเทพฯ ฯ

๑ ครั้นวันเดือน ๑๒ แรม ๑๒ ค่ำ บีมแม่เอกศก พระเจ้า
 เชียงใหม่บอกให้นายน้อยหน่อคำ นายน้อยแผ่นฟ้า คุมคนไม้ทอง
 คนไม้เงินลงมาทอดเกล้า ๆ ถวาย จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ๆ
 ว่า ที่ราชวงษ์เมืองเชียงใหม่ยังว่างอยู่ นายน้อยหน่อคำก็เป็นบุตร
 พระยาเชียงใหม่ข้างเผือก ควรจะเป็นที่ราชวงษ์ได้ แต่นายน้อย
 แผ่นฟ้าหลานพระเจ้ากาวิละ ๆ ก็มีความชอบได้เกิดยกด้อมรวบรวมผู้คน
 ทำศึกกับพม่าบ้างจามิตร ก็ควรจะให้ นายน้อยแผ่นฟ้า เป็นที่หนึ่งทีใด
 ชนในเมืองเชียงใหม่ แต่ททางก็ไต่ทรงพระมหากรุณาตั้งแต่งเดิม
 ตำแหน่งหมดแล้ว จะตองคิดขอตั้งชนให้สมควรแก่ทเกยวข้องเป็นบุตร
 หลานโดยลำดับ ท่านเสนาบดีก็เห็นพร้อมด้วยโดยตั้งกระแด้พระบรมราช
 โองการ จึงโปรดเกล้า ๆ ตั้ง นายน้อยหน่อคำ เป็นที่เจ้าราชวงษ์ ตั้ง
 นายน้อยแผ่นฟ้า เป็นเจ้าราชภาคินัย ได้พระราชทานเครื่องยศโดย
 สมควรแก่ถานาศักดิ์ แล้วเจ้าราชวงษ์ เจ้าราชภาคินัย ก็กราบ
 ถวายบังคมลากลับชนไปณเมืองเชียงใหม่ ฝ่ายพระยาอัครการโกศ
 ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณอยู่ทกรุงเทพ ๆ ก็ถึงแก่กรรมในปีออก
 โทศกศักราช ๑๒๒๒ ปี

๑ ครั้นศักราช ๑๒๒๕ มีกัญเบญจศก เจ้าอุปราชมหาพรหมเมือง
 นครด้าปาง บัญถึงแก่อดัญญกรรม ครั้นเดือน ๑ เดือน ๒ เดือน ๓
 ศักราช ๑๒๒๗ มีนฤตส์ปศศก เจ้าอุปราช เจ้าราชวงษ์ เจ้าราชบุตร
 เมืองเชียงใหม่ บอกกล่าวโทษพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ ลงมา
 เดือนธันวาคม ข้อความตองกันว่าพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์เกณฑ์คน

ทำทางออกจากเมืองเชียงใหม่ไปจนถึงท่าผาแดง แล้วจัดเอาช้างพลาย
 ๒ ช้างกับม้า แต่งคนคุมขึ้นไปถวายพระเจ้าอังวะ ๆ ก็ให้พม่าคุมเอา
 ดั้งของมาให้แก่พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ ๆ พาพม่ากับตามเข้าไปพูด
 ในที่ลับ ครั้นพม่ากลับมาจากเมืองเชียงใหม่แล้ว พระเจ้ากาวิโลรส
 สุริยวงษ์ก็เอาตามพม่าไปฆ่าเสีย แต่นายน้อยเทพวงษ์ บุตร
 พระยาอุตรการโกศล ก็ร้องถวายฎีกากว่าโทษพระเจ้ากาวิโลรส
 สุริยวงษ์ให้ตายข้อ

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ๆ ให้พระยามหามนตรี
 เจ้ากรมพระตำรวจในขวา ขึ้นไปหาตัวพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์
 ดงมาณกรุงเทพ ฯ พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ เจ้าอุปราช เจ้าราชวงษ์
 เจ้าราชบุตร กับเจ้านายญาติพี่น้อง ก็ลงมาพร้อมด้วยพระยามหา
 มนตรี ถึงกรุงเทพ ฯ ณวัน ๔ เดือน ๘ แรม ๑๓ ค่ำ มีชาวฮ่อชุก
 พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ กับเจ้านายญาติพี่น้องเข้าเฝ้าทูลดอของชุด
 พระบาท ถวายต้นไม้ทองเงิน กับพามุขฟ้า โกลานเข้าเฝ้าทูลดอของ
 ชุดพระบาทด้วย แล้วกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า พ้า โกลานจะ
 เเทกรวดเมืองเข้ามาขอเป็นข้าขอบขัณฑสีมา ตั้งขุนทดวงผู้บุตรเข้า
 มาเฝ้าทูลดอของชุดพระบาทก่อน แล้วพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ เอา
 แหวนทับทิมเท่าเม็ดเม็ดบัวแก่ ๒ วง ตั้งวาททองคำมีสายสร้อย ๑๕ สายมี
 ประจำยามใหญ่ ๑ ประจำยามเล็ก ๒ คาบ ๑ ประดับพดอยทับทิมใหญ่ ๔
 ทับทิมเล็ก ๘๖ รวม ๓๐๐ เม็ด ผ้าเขียวพม่า ๓ ผืน ผ้าคาดวัด
 ๘ ผืน รวม ๑๓ ผืน ของเจ้าอังวะให้แก่พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ ๆ

นำชนทุกเหล่า ๆ ถวาย จึงมีพระบรมราชโองการว่าของทงนเจ้าองจะ
 ให้แก่เจ้าเชียงใหม่ ก็ให้เจ้าเชียงใหม่เอาไว้เถิด จะทรงรับเอาไว้
 แต่แหวนทับทิมวงเดียว พอไม่ให้พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์เสียใจ
 แต่มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ๆ ให้ท่านเสนาบดีชำระพระเจ้า
 กาวิโลรสสุริยวงษ์ ที่รายเจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตร
 บอกกล่าวโทษตงมานั้น พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ก็ให้การหักเคียด
 ท่านเสนาบดีจึงนำข้อความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่า ดอองชุด
 พระบาท จึงมีพระบรมราชโองการปฤกษาด้วยพระบรมวงษานุวงษ์
 แด่ท่านเสนาบดี มีพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท
 ท่านเจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ ที่สมุหพระกตาทิโหมเปนประธาน จึงทำ
 คำปฤกษาขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า เมืองเชียงใหม่ เมือง
 นครด้าปาง เมืองด้าพูนไชย ก็เปนมเมืองประเทศราช พระเจ้า
 กาวิโลรสสุริยวงษ์ ก็ยังห้ามมีความผิดเปนชั้ยใหญ่ตั้งหนึ่งสิ่งใดไม่
 ขอรับพระราชทานให้ ได้กตบช้นไปรักษาอาณาเขตร ปกป้องเจ้านาย
 ญาติพี่น้องบุตรหลาน ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณค้อยไป แต่
 เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตร นายน้อยมหาดวงษ์ นายหนานมหาเทพ
 นายน้อยเทพวงษ์ นายหนานธรรมดั่งกานัน ขอพระราชทานให้เอา
 คิวไว้ณกรุงเทพ ฯ ก่อน ถ้าพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ กตบช้นไป
 ถึงเมืองเชียงใหม่แล้ว ให้ปฤกษาคด้วยเจ้าวรญาณรังษ์เจ้านครด้าปาง
 เจ้าไชยดั่งกาพิศาดเจ้านครด้าพูนไชย ด้วยเปนครือวงษ์วานญาติพี่น้อง

ถ้าเจ้าเมืองนครลำปาง เจ้าเมืองลำพูนไชย มีศุภอักษรตรงมาประการ
ใด จึงค่อยผ่อนปรนไปตามทางตามคักคัการจะอย่าให้แตกร้างกันได้
ครั้นทรงทราบในคำปฤกษาแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้า
กาวิโลรสสุริยวงศ์กับขึ้นไปณเมืองเชียงใหม่ พระเจ้ากาวิโลรส
สุริยวงศ์ก็กราบบถถวายบังคมลากลับขึ้นไปถึงเมืองเชียงใหม่แล้ว เขาคำ
ปฤกษาของพระบรมวงษานุวงศ์แต่ท่านเสนาบดี ไปแจ้งต่อเจ้าวรญาณ
รังษี เจ้านครลำปาง เจ้าไชยดังกาพิศาด เจ้าลำพูนไชย ทราบ
ทุกประการแล้ว เจ้าวรญาณรังษี เจ้านครลำปาง เจ้าไชยดังกา
พิศาด เจ้านครลำพูนไชย มีศุภอักษรตรงมาว่า ทรงพระมหา
กรุณาโปรดเกล้าฯ คงพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์เป็นเจ้าประเทศราช
ใหญ่ เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตร นายน้อยมหาดวงษ์ นายหนาน
มหาเทพ นายน้อยเทพวงศ์ นายหนานธรรมดังกา ก็มีได้อยู่ใน
ถ้อยคำถ้อยเปรียบแก่งแย่งผู้ใหญ่ ทำให้ขุนเคืองไตฝัดของชุดพระบาท
ชอรับพระราชทานให้เขาคิด เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตร นายน้อย
เทพวงศ์ นายหนานมหาเทพ นายหนานธรรมดังกา นายน้อย
มหาดวงษ์ ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณอยู่ณกรุงเทพ ฯ ก่อน ครั้น
ทรงทราบในศุภอักษรแล้วก็โปรดเกล้าฯ ให้เขาคิดเจ้านายเมืองเชียงใหม่
ไว้ตามคำปฤกษา

๑ ครั้นปีเถาะนพศกศักราช ๑๒๒๕ ปี เจ้าอุปราชธรรมบัญญัติ
ป่วยถึงแก่กรรม ครั้นวัน ๕ เดือน ๑๐ แรม ๑๓ ค่ำ พระเจ้า
กาวิโลรสสุริยวงศ์ กับเจ้านายญาติพี่น้องบุตรหลาน ช่วยกันปลงศพ

เจ้าอุปราชธรรมบัญญัติเสร็จแล้ว จึงมีศุภอักษรบอกตงมาณกรุงเทพ ฯ
 ณเดือน ๕ ปีมโรงสัมฤทธิศก ว่าเจ้าอุปราชธรรมบัญญัติถึงแก่กรรม
 จะขอรับพระราชทานนายน้อยมหาวงษ์ บุตรเจ้าอุปราชธรรมบัญญัติ
 ขึ้นไปควบคุมญาติพี่น้องบ้างไพร่ ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณอยู่
 ที่เมืองเชียงใหม่ ครั้นทรงทราบฝ่าตของชุดพระบาท จึงมีพระบรม
 ราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้นายน้อยมหาวงษ์ กลับขึ้นไปอยู่ณเมือง
 เชียงใหม่ แดเจ้าราชบุตรหนานสุริยวงษ์ บุตรพระเจ้ามโหตรประเทศ
 ที่เขาคัดไฉนกรุงเทพ ฯ ก็ถึงแก่กรรม

๑ ครั้นตุศักราช ๑๒๓๐ ปีมโรงสัมฤทธิศก พระบาทสมเด็จพระจอม
 เกด้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เสด็จถึงถวดยราชสมบัติบรมราชาภิเศก

๑ ตุศักราช ๑๒๓๑ ปีมเสงเอกศก พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ มี
 ศุภอักษรตงมาว่า พ้าโกदानเจ้าเมืองมอกใหม่ขัดขวาง ไม่พา
 ครอบครัวเข้ามาเหมือนสัญญาไว้แต่ก่อน พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์
 แต่งให้เจ้าบุรีรัตน เจ้านายบุตรหลาน ยกไปตีค่อนกวาดครอบครัว
 พ้าโกदानมาณเมืองเชียงใหม่ กับช้างที่เมืองพร้าวตกถูกเป็นช้างต่าง
 ช้างหนึ่ง แต่งให้หนานไชยวงษ์ พระยาไชยเต็ก คุมตงมาถวดย
 ถึงกรุงเทพ ฯ ณวันเดือน ๓ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีมเสงเอกศกศักราช ๑๒๓๑ ปี
 ทรงพระมหากรุณาให้แห่ช้างขึ้นไปสู่โรงสมโภช ชนรวางพระราชทาน
 นามว่า พระเสวตรวรรณ

๑ ครุฑศักราช ๑๒๓๓ ปีมเสงเอกศก พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์
 พามุครหตามลงมาเฝ้าทูตของชุดพระบาท ถวายเครื่องราชบรรณาการ
 ให้เจ้าราชภาคิไนย นายบุญทวงษ์ นายน้อยมหาอินท์ อยู่รักษา
 เมืองเชียงใหม่ เจ้าวรญาณรังษ์ เจ้านครดำปาง ก็แต่งให้เจ้า
 ราชวงษ์ บุครพระเจ้านครดวงทิพ เจ้าราชบุตร ใจแก้ว บุคร
 เจ้าวรญาณรังษ์ ลงมาเฝ้าทูตของชุดพระบาท ถวายเครื่อง
 ราชบรรณาการด้วย

๑ ครุฑนเคอน ๒ ปีมเสงเอกศก กองทัพเงี้ยวกองทัพพดอยกลงมา
 ต่เมืองปายเมืองชนเมืองเชียงใหม่ เจ้าราชภาคิไนย นายบุญทวงษ์
 นายน้อยมหาอินท์ มีหนังสือแจ้งขอราชการลงมาเมืองนครดำปาง
 เมืองตำพูนไชย แล้วนายบุญทวงษ์ นายน้อยมหาอินท์ คุมกำตั้ง
 นายไพร่เมืองเชียงใหม่ ๓๐๐๐ คน เจ้าวรญาณรังษ์ เจ้านครดำปาง
 แต่งให้นายน้อยพิมพิสาร นายหนานไชยวงษ์ คุมกำตั้งนายไพร่เมือง
 นครดำปาง ๓๐๐๐ คน เจ้าไชยลังกาพิศาต เจ้าตำพูนไชย แต่ง
 ให้นายอินทวิไชย นายน้อยมหายศ คุมกำตั้งนายไพร่เมืองตำพูน
 ๕๐๐ คน ยกขึ้นไปช่วยเมืองปายก็หาทัพไม่ กองทัพเงี้ยวพดอ
 เมืองมอกใหม่ ต่เมืองปายแตก จุดเผาบ้านเรือนกวาดต้อนครอบครัว
 ครัวไปเมืองมอกใหม่ กองทัพเมืองเชียงใหม่ เมืองนครดำปาง
 เมืองตำพูนไชย ยกติดตามไปจนถึงฝั่งน้ำตตะวิน ก็หาทัพ
 เงี้ยวพดอไม่ แดพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ กับเจ้านายเมือง
 เชียงใหม่ เมืองนครดำปาง ก็ลงมาถึงกรุงเทพฯ ๑ ฤเดือน ๓ ๒ คำ

มีมเส่งเอกศก พระเจ้ากาวิไตรสร้อยวงษ์ กับเจ้านายเมืองเชียงใหม่
เมืองนครดําปาง ก็เข้าเฝ้าทูตของชุดพระบาท ถวายเครื่องราช
บรรณาการ พระเจ้ากาวิไตรสร้อยวงษ์ ก็หม่อมเกล้าถวายคําหมั้น
มังคมทูตพระกรุณา ขอรับพระราชทานเจ้าราชวงศ์หน่อคำ นายหนาน
มหาเทพ กับญาติพี่น้อง ซึ่งเอาตัวไว้ณกรุงเทพฯ ๗ คู่ก่อน ขึ้น
ไปทำราชการฉลองพระเดชพระคุณอยู่ณเมืองเชียงใหม่ จึงมีพระบรม
ราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้กลับขึ้นไป

๑ ครั้นเดือน ๔ มีมเส่งเอกศก ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ
ตั้งเจ้าบุรีรัตนอินทนนท์ บุตรพระยาราชวงศ์มหาพรหม เป็นเจ้า
อุปราช ตั้งนายพุทธวงศ์ บุตรเลี้ยงพระเจ้ากาวิไตรสร้อยวงษ์
เป็นเจ้าราชบุตรเมืองเชียงใหม่ เมืองนครดําปางนั้นโปรดเกล้า ฯ
ตั้งเจ้าราชวงศ์เป็นเจ้าอุปราช ตั้งเจ้าราชบุตรใจแก้วเป็นเจ้าราชวงศ์
พระราชทานเครื่องยศโดยสมควรแก่ถานาศักดิ์ทุกคน พระเจ้ากาวิไตร
สร้อยวงษ์อยู่ที่กรุงเทพฯ ๗ ก็บวชตั้ง ครั้นทรงทราบฝ่าฝืนของชุดพระบาท
ก็พระราชทานหมอยาหมอนวด ให้ไปพยาบาลอาการก็หายขาดไม่
พระเจ้ากาวิไตรสร้อยวงษ์จึงแจ้งความคํ่าท่านเสนาบดีว่า จะขอถวาย
มังคมตากลับขึ้นไปรักษาตัวณเมืองเชียงใหม่ ท่านเสนาบดีก็นำเจ้า
อุปราช เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตร นายหนานมหาเทพ เจ้านายบุตรหลาน
เมืองเชียงใหม่ เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ เมืองนครดําปาง
เข้าเฝ้าทูตของชุดพระบาท กราบถวายมังคมตากลับขึ้นไปณเมือง

เชียงใหม่ เมืองนครลำปาง จังโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหมอยา
หมอนวดให้ขึ้นไปด้วยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์

๑ ครั้นวัน ๓ เดือน ๖ แรม ๔ ค่ำปีมเมียโทศก พระเจ้ากาวิโล
รสสุริยวงษ์ กับเจ้านายทั้งสองเมืองก็ออกเรือจากกรุงเทพ ฯ ขึ้น
ไปถึงบ้านท่าแพนครเมืองเชียงใหม่ ยังทางอีกวันหนึ่งจะถึงเมือง
พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ก็ป่วยหนักลง ครั้นถึงเดือน ๔ แรม ๒ ค่ำ
ปีมเมียโทศก เวลาสองโมงเช้า พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ก็ถึง
แก่พิราโตย เป็นพระเจ้าเชียงใหม่ได้ ๓๖ ปี เจ้าอุปราช แต่เจ้า
นายบุตรหลานก็พาเอาศพพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ ไปฝังเมืองเชียงใหม่

๑ ครั้นวัน ๕ เดือน ๔ แรม ๓ ค่ำปีมเมียโทศก เจ้าราชภาคินัย
เมืองเชียงใหม่ก็ถึงแก่กรรม เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ เจ้านาย
บุตรหลาน มีศุภอักษรให้นายบุญทวงษ์ ถอดลงมาว่า พม่าเซ็นเมือง
เชียงตุงยกครอบครัวชายหญิงใหญ่น้อย ๓๗๐ คน มาตั้งอยู่ที่เมือง
เชียงแสน มีเรือน ๓๓๓ หลังเรือน กับครัวเงี้ยวฟ้า โกลานทศกกวาด
มาไว้แต่ก่อน เป็นคนชายหญิงใหญ่น้อย ๓๐๐ คน ตั้งลงมาถวาย
ได้ทราบฝ่าตองขุดพระบาทแล้วจึงมีศุภอักษรโปรดเกล้า ฯ ขึ้นไปให้เจ้า
อุปราชว่าราชการเมือง ให้นายบุญทวงษ์ว่าที่อุปราช แล้วให้แต่ง
คนขึ้นไปว่ากล่าวแก่พวกพม่าเซ็นว่า ถ้าจะมาตั้งอยู่ที่เมืองเชียงแสนก็
ให้ยอมขึ้นแก่เมืองเชียงใหม่เมืองเชียงราย นายบุญทวงษ์ก็กราบถวาย
บังคมลากลับขึ้นไปเมืองเชียงใหม่ เจ้าอุปราชก็แต่งให้แสนท้าวจ

พระยาตาก ไปว่ากล่าวแก่พวกพม่าเซ็นเมืองเชียงใหม่ พม่าเซ็น
ก็ยงหายอมชนแก่เมืองเชียงใหม่เมืองเชียงรายไม้

๑ ครั้นมาณเดือน ๓ บีมเมยโทศก โปรดเกล้าฯ ให้พระยาราชา
นุกต ขึ้นไปปลงศพพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ พระยาราชา
นุกต ขึ้นไปปลงศพพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ พระยาราชา
นุกต ขึ้นไปปลงศพพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ ในเดือนสี่บีมเมยโทศก

๑ แต่ในเดือนสี่นั้น พวกเงี้ยวพวกต๋อแยกกองทัพเข้ามาตีคอกกวาด
ครอบครัวเผาบ้านเรือนในแขวงเมืองเชียงใหม่ เข้ามาจนถึงบ้านต๋อของ
หนองคายบ้านป่าแวง ยิงทางอกวันหนึ่งจะถึงเมืองเชียงใหม่ เจ้า
อุปราชผู้ว่าราชการเมืองเกณฑท์ ให้นายหนานธรรมดังกา ผู้เป็นที่เจ้า
ราชสัมพันธวงษ์ นายอินทรงค์ผู้เป็นที่เจ้าราชาคิโนย กับนายหนาน
มหาเทพ นายน้อยบุญญา คุมกำลังนายไพร่ ๕๐๐๐ คน เจ้า
วรญาณรังษี เจ้านครธำปาง เกณฑท์ ให้นายน้อยชนัญไชยผู้เป็นที่
เจ้าราชสัมพันธวงษ์ กับพระยาวงษ์ซ้าย คุมกำลังนายไพร่ ๒๐๐๐ คน
เจ้าไชยลังกาพิศาต เจ้าตำพูนไชย เกณฑท์ ให้นายอินทวิไชย นายน้อย
มหายศ คุมกำลังนายไพร่ ๓๐๐๐ คน รวมเปนคนนายไพร่ ๘๐๐๘ คน
ยกขึ้นไปตีพวกเงี้ยวพวกต๋อแตกเด็กถอยไป นายทัพนายกองยกติดตาม
ตีไปจนถึงท่าผาแดง กองทัพเงี้ยวกองทัพต๋อแตกไปพ้นเขตแดนเมือง
เชียงใหม่ ฝ่ายนายทัพนายกองทั้ง ๓ เมืองก็พากันยกกลับมา แต่
นายหนานมหาเทพหนมาถึงกวางทางยังหาถึงเมืองเชียงใหม่ ก็บ่ช่วย
ถึงแก่กรรม

แล้วพระยาจำแค้นบด พระสุริยภักดี ก็พาตัวเจ้าอุปราช เจ้า
 ราชบุตรเมืองเชียงใหม่ เจ้าอุปราชเมืองนครลำปาง เจ้านาย
 บุตรหลานทั้งสองเมืองตงมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แต่เจ้าราชบุตร
 เมืองเชียงใหม่ตงมาถึงกรุงเทพฯ ก็ถึงแก่กรรม จึงโปรด
 เกด้า ๆ ให้พระยาจำแค้นบด ไปทำการปลงศพเจ้าราชบุตรณวัดบวร
 มงคลต ฝ่ายพม่าต้องชู้ซึ่งเป็นโจทย์ฟ้องหากถ้าวโทษเจ้านายแต่ท้าว
 พระยาดาวเมืองเชียงใหม่ ก็ตามตงมายื่นเรื่องราวต่อกงสุตเยเนราต
 อังกฤษณกรุงเทพฯ กงสุตเยเนราตอังกฤษ แจ้งความมายัง
 ท่านเสนาบดีผู้ว่าราชการต่างประเทศ ๆ ก็นำความขึ้นน้อมเกล้าถวาย
 คำนับกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงมีพระ
 บรมราชโองการโปรดเกล้า ๆ ให้พระยาราชวรานุกต พระยาจำแค้น
 บด พระยามหามนตรี ตงไปชำระความพม่าต้องชู้โจทย์ เจ้า
 นายแต่ท้าวพระยาดาวเมืองเชียงใหม่จำเลย ที่บ้านกงสุตเยเนราต
 อังกฤษ ได้ตัดสินความโจทย์จำเลยยกเลิกไป ๒๓ เรื่อง จำเลย
 แพ้ ๓๓ เรื่อง

๑ ครั้นเดือน ๖ ปีระกาเบญจศก โปรดเกล้า ๆ ตั้งเจ้าอุปราช
 อินทพนท์บุตรพระยาราชวงษ์มหาพรหม ขึ้นเป็นที่เจ้าอินทวิไชยานนท์
 พหุตเทพภักดี ศรีโยนางคตไทรราชวงษ์ มหาประเทศราชประชาริบัติ
 นพิตนศราก็พงษ์ ดำรงพิพัฒน์ธิยงคราชวงษ์ เจ้านครเชียงใหม่
 ตั้งนายน้อยชคยวงษ์ บุตรเจ้าเชียงใหม่อินทพนท์ เป็นเจ้าราชบุตร
 ตั้งนายอินทรศ บุตรเขยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ เป็นเจ้าราช

ภาคไทย   คังนายขรรคมดังกา   หาดานพระเจ้ามโหตรประเทศ   บุตร
 นางบัวทิพ   เปนเจ้าราชสัมพันธ์วงศ์   คังนายน้อยเทพวงษ์   บุตร
 พระยาอุตรการโกศลมหาพรหม   เปนพระยาอุตรการโกศล   แด้ว
 ทรงพระราชดำริห์ว่า   ที่เมืองปายคังแคเงยวุดอยกกองทัพมาคักจุดเผา
 บ้านเรือนกวาดค้อนครอบครวไป   ก็ยังร้างว่างอยู่   ห้ามผู้จะรักษา
 เมืองไม้   กองทัพเงยวุดอยจึงมีใจกำเริบองอาจประมาณเข้ามาคักกวาด
 ค้อนเอาครอบครวไปเนื่อง ๆ   จึงทรงพระมหากรรณาโปรดเกล้า ๆ   คัง
 นายหนานชนัญไชย   ซึ่งเป็นพระยาไชยสงคราม   บุตรราชวงศ์มหา
 ยศ   เปนพระยาเกษตรรัตนอาณาจักร   เจ้าเมืองปาย   ให้ยกเอา
 คนเมืองเชียงใหม่ไปตั้งเมืองปายให้เป็นภูมิดำเนาบ้านเรือนเหมือนแต่ก่อน
 จะได้บ่องกัรักษาตำแหน่งเมืองเชียงใหม่ค้อไป   แด้วโปรดเกล้า ๆ
 คังเจ้าอุปราชบุตรพระเจ้านครดงทิพ   เปนเจ้าพรหมภักษ์ชาติดา
 ดำเนินคักวิคตประเทศราช   บริคัษยนารถทิพจักรราชวงศ์   ดำรงโยนวิไลย
 อภัยรักษารักษ์   อุดมคักคักคักคัก   ถ้าปางคมหานคราธิปัตย์   เจ้า
 นครถ้าปาง   คังนายแก้วเมืองมา   บุตรเจ้าอุปราชมหาพรหม
 เปนเจ้าราชวงศ์   คังนายน้อยขรรคมเสนา   บุตรเจ้าวรญาณรังษ์
 เปนเจ้าบุรรัตน   คังนายน้อยคำบ่อ   บุตรเจ้าวรญาณรังษ์   เปน
 เจ้าสุริยจางวาง   คังนายโตะ   บุตรเจ้าพรหมภักษ์ชาติดา   เปน
 เจ้าราชบุตร   คังนายน้อยห้วน   บุตรเจ้าราชบุตรมหาเทพ   เปน
 พระยาไชยสงคราม   คังนายน้อยไชยสาร   บุตรพระยาวิงซ้ายคนเก่า
 เปนพระยาวิงซ้าย   ได้พระราชทานเครื่องยศโดยสมควรแก่ถานา

ศักดิ์ทุกคน แด้วเจ้านครเชียงใหม่ เจ้านครลำปาง เจ้านาย
บุตรหลาน ก็กราบถวายบังคมลากลับขึ้นไปรักษาเมือง

๑ ครุณณเดือน ๑๒ ศักราช ๓๒๓๕ ปีระกาเบญจศก เจ้านคร
เชียงใหม่ แด้วให้นายบุญทองผู้ว่าทอปราศ กรมเครื่องราชบรรณาการ
ลงมาทูลเกล้า ฯ ถวาย จึงทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้ง
นายบุญทอง เป็นที่เจ้าอุปราชเมืองเชียงใหม่ ได้พระราชทาน
เครื่องยศโดยสมควรแก่ถาพาศักดิ์ เจ้าอุปราชก็กราบถวายบังคมลา
กลับขึ้นไปเมืองเชียงใหม่ แด้วโปรดเกล้า ฯ ให้หัตถวงคเชนทรามาศย์
ขึ้นไปปลงศพเจ้าไชยดิงกาพิศาดเจ้าตำพูนไชยด้วย

๑ ครุณณเดือน ๒ ปีระกาเบญจศก เจ้าอินทวิไชยานนท์ เจ้านคร
เชียงใหม่ แด้วให้นายน้อยบุญญา นายน้อยคำบัน นายน้อยคำ
สวน กรมเอาตั้งของขึ้นไปถวายพระตะแกงเมืองอังวะ

๑ ครุณณเดือน ๕ ปีระกาเบญจศกนั้น ทูลทไปโปรดเกล้า ฯ ให้ออก
ไปทำหนังสือสัญญาว่าด้วยการเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมือง
ตำพูนไชย กลับเข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ จึงมีพระบรมราชโองการโปรด
เกล้า ฯ ให้พระพิเรนทรเทพ เจ้ากรมพระตำรวจใหญ่ซ้าย เชิญ
ศุภอักษรแด่หนังสือสัญญาขึ้นไปแจ้งราชการต่อเจ้านครเชียงใหม่ เจ้า
พรหมภักษ์ชาดา เจ้านครลำปาง เจ้าราชวงศ์ ผู้ว่าราชการ
เมืองตำพูนไชย ให้จัดคนตั้งด่านระวังโจรผู้ร้ายตามข้อสัญญา เจ้า
อินทวิไชยานนท์เจ้านครเชียงใหม่ เจ้าพรหมภักษ์ชาดา เจ้านคร
ลำปาง เจ้าราชวงศ์ ผู้ว่าราชการเมืองตำพูนไชย ได้ทราบใน

ศุภอักษร แดวก็จัดคนออกไปตั้งด่านในแขวงเมืองเชียงใหม่ ๗ ตำบล
เมืองนครด้าปาง ๔ ตำบล เมืองตำพูนไชย ๒ ตำบล รวม ๑๓ ตำบล
เป็นคนนาย ๑๗ โพร ๕๘๐ รวม ๕๙๗ คน

๑ ครั้นเดือน ๓๐ ศักราช ๑๒๓๖ บั๊จอนศก เจ้าอินทวิไชยานนท์
เจ้านครเชียงใหม่ ให้นำน้อยเทพวงษ์ตงมาเฝ้าทอดของชุดพระบาท
จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีศุภอักษรให้นำน้อยเทพวงษ์ถอชน ไปตั้งเจ้านคร
เชียงใหม่ ให้เกณฑ์กองทัพจัดให้เจ้านายบุตรหลานคุ้มขันไปจับได้
พวกพม่าเขิน ชิงมาตั้งอยู่ณเมืองเชียงแสน

๑ แดในปีจอนศกศักราช ๑๒๓๖ มีนั้น โปรดเกล้าฯ ให้พระนรินทร์
ราชเดณี ปลัดบาญชักรมพระกระดาโหม เป็นข้าหลวงที่หนึ่ง หลวง
เด้นพิทักษ์ กรมมหาดไทย เป็นข้าหลวงที่สอง ขันไปอยู่ณเมือง
เชียงใหม่ แดวโปรดเกล้าฯ ให้ทหาร นาย ๑๐ คน ทหารเดอ
๖๐ คน รวม ๗๐ คน ขันไปประจำอยู่กับข้าหลวงที่เมืองเชียงใหม่
ด้วย ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินเดือนให้ข้าหลวง
ที่ ๑ ที่ ๒ ดำขุนหมื่นเสมียนนายโพร รวมมีหนึ่งเป็นเงิน ๑๖๒ ซึ่ง
๑๒ ค้าตั้ง พระนรินทร์ราชเดณี หลวงเด้นพิทักษ์ ขุนหมื่น
เสมียนทหารนายโพร กราบถวายบังคมดาขันไปณเมืองเชียงใหม่
ณวัน ๖ ๑๒ ค้า บั๊จอนศก ขันไปถึงเมืองเชียงใหม่เดือน ๒ บั๊จอนศก
นายน้อยบัญญัติ นายน้อยคำบัน นายน้อยคำส้วน กลับมาแต่
เมืององวะ ถึงเมืองเชียงใหม่ในเดือน ๒ บั๊จอนศกนั้น แจ้งความต่อ
เจ้าอินทวิไชยานนท์เจ้านครเชียงใหม่ว่า ขันไปถึงเมืององวะได้เข้า

เจ้าเมืององวะ ๆ ให้เงินทองผ่อนผ่อนส่งมอบทังนายทังไพร กับได้ทำ
 แผนที่เมืององวะลงมาด้วย เจ้าอินทวิไชยานนท์เจ้านครเชียงใหม่
 จึงแต่งให้นายหนานสองเมือง คุมคัวนายเอียบัญญา นายน้อย
 คำปัน นายน้อยคำสวน กับนำแผนที่เมืององวะลงมาทอดเกล้า ๆ
 ถวายณกรุงเทพ ฯ

๑ ครั้นเดือน ๔ ปีจอฉศกศักราช ๑๒๓๖ ปี เจ้าอินทวิไชยานนท์
 เจ้านครเชียงใหม่ ปฤกษาพร้อมด้วยพระนรินทรราชเสนี จะเกณฑ
 คณยกขึ้นไปจับได้พวกพม่าเจิน ซึ่งตั้งอยู่ณเมืองเชียงแสน พระ
 นรินทรราชเสนีจึงมีหนังสือลงมาขังเมืองนครด้าปาง เมืองด้าพูนไชย
 ให้เกณฑคณยกขึ้นไปช่วยเมืองเชียงใหม่ เจ้านครเชียงใหม่จึงแต่งให้
 นายน้อยเทพวงษ์ พระยาอุตรการโกศล นายน้อยหน่อเมือง คุมไพร
 เมืองเชียงใหม่ ๓๐๐๐ คน เจ้านครด้าปางแต่งให้เจ้าราชบุตร นาย
 สूरีย คุมไพรเมืองนครด้าปาง ๓๐๐๐ คน เมืองด้าพูนไชยแต่ง
 ให้นายน้อยมหายศ คุมไพรเมืองด้าพูนไชย ๕๐๐ คน รวม ๒๕๐๐ คน
 ยกออกจากเมืองเชียงใหม่แต่ณวัน ๕ & คำ

๑ แดในเดือนสี่ปีจอฉศกนั้น เจ้าราชวงษ์ดาวเรือง บุตรเจ้าด้าพูน
 ไชยดังกา เจ้าราชบุตรน้อยสूरีย บุตรเจ้าด้าพูนดังกา นายอินทวิไชย
 บุตรพระเจ้าด้าพูนบุญมา เจ้าราชวงษ์ใจแก้ว นายน้อยชนัญไชย บุตร
 เจ้าวรญาณรังษี นายอารียะ บุตรเจ้าอุปราชหมุดา เมืองนครด้าปาง
 ลงมาเฝ้าทอดตอของชุดพระบาท ถวายเครื่องราชบรรณาการ ครั้น
 ณวัน ๑๐ คำ ศักราช ๑๒๓๗ ปีกุนยส์ปีศศก ทรงพระมหากรุณา

โปรดเกล้าฯ ตั้งเจ้าราชวงศ์ดาวเรือง ขึ้นเป็นที่เจ้าดาราดิเวกรัตนไพโรจ
 วร โฆษกิติโสภณ วิมลคุณ หริภุญไชยมหาเจดีย์บุษากร ราชธรรมา
 ประดิษฐานธิบดี เจ้านครตำพูนไชย ตั้งนายน้อยสุริย เป็นเจ้าอุปราช
 ตั้งนายพิมพ์สาร เป็นเจ้าราชบุตรเมืองตำพูนไชย ตั้งราชวงศ์ใจแก้ว
 เป็นเจ้าอุปราช ตั้งนายน้อยชนัญไชย เป็นเจ้าราชสัมพันธ์วงศ์เมือง
 นครตำปาง ตั้งนายอารียะ เป็นพระยาประเทศอุครทิศ เจ้าเมือง
 พเยา ได้รับพระราชทานเครื่องยศโดยสมควรแก่ฐานะศักดิ์ทุกคน แต่
 เจ้าราชสัมพันธ์วงศ์ . พระราชทานเครื่องยศเหมือนเจ้าราชวงศ์ แต่
 เจ้านครตำพูนไชย เจ้าอุปราช เจ้าราชบุตร เมืองตำพูนไชย เจ้า
 อุปราช เจ้าราชสัมพันธ์วงศ์ เมืองนครตำปาง พระยาประเทศอุครทิศ
 เจ้าเมืองพเยา ก็กราบถวายบังคมลาถวายนไปเมืองนครตำปาง เมือง
 ตำพูนไชย

๑ ครุณเดือน ๓๐ ปีชวดอัฐศก ศักราช ๓๒๓๘ ปี เจ้านครเชียงใหม่
 มีศุภอักษรให้เจ้าอุปราช คุณข้างพตายนต์ครบลงมาถวายนข้าง ๑ กับ
 เจ้านครตำพูน แดงให้เจ้าบุรีรัตน นายพรหม นายน้อยอินทยศ คุณ
 ข้างพตายนต์ ๕ ศอก ๓๐ นิ้วข้าง ๓ สูง ๕ ศอก ๘ นิ้วข้าง ๑ ลง
 มาถวายน กับขอพระราชทานเจ้าบุรีรัตนเป็นที่เจ้าราชวงศ์ นายน้อยพรหม
 เป็นที่เจ้าบุรีรัตน นายน้อยอินทยศเป็นพระยาไชยสงคราม กับเจ้านคร
 ตำปาง มีศุภอักษรลงมาขอเจ้าราชบุตรเป็นที่เจ้าบุรีรัตน ขอพระยา
 วังซ้ายเป็นที่เจ้าราชบุตร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งเจ้าบุรีรัตน
 เมืองนครตำพูน เป็นที่เจ้าราชวงศ์ ตั้งนายพรหม เป็นที่เจ้าบุรีรัตน

เมืองนครจำปาศักดิ์ ตั้งนายน้อยอินทยศ เป็นพระยาไชยสงคราม ตั้งเจ้า
 ราชบุตรเมืองนครจำปาศักดิ์ เป็นที่เจ้าบริวารคน แต่พระยาวงษ์ชายนั้น
 ไปรดเกล้า ๆ ตั้งว่าเป็นแต่เทือกเถาทั่วพระยา หากควรจะตั้งขึ้นเป็น
 เจ้าไม่ แต่เป็นคนมีความชอบได้ราชการ ไปรดให้มีเครื่องยศเหมือน
 กับเจ้าราชบุตร ได้พระราชทานตั้งญานบัตรแต่เครื่องยศเสร็จแล้ว เจ้า
 ราชวงษ์ เจ้าบริวารคน พระยาไชยสงคราม เมืองนครจำปาศักดิ์ เจ้าบริวารคน
 พระยาวงษ์ชายเมืองนครจำปาศักดิ์ พวกนี้กราบถวายบังคมลากลับขึ้นไป
 ณเมืองนครจำปาศักดิ์ เมืองจำปาศักดิ์ไชย ฯ

